

2018

**Sprawozdanie Instal Kraków
S.A. na temat informacji
niefinansowych**

Niniejsze sprawozdanie (dalej zwane „**Sprawozdaniem**”) zostało sporządzone przez spółkę Instal Kraków S.A. z siedzibą w Krakowie (w dalszej części sprawozdania zwaną również „**Spółką**” lub „**Instal Kraków**”) z wykorzystaniem **Standardu Informacji Niefinansowych (SIN) 2017**, opracowanego przez Fundację Standardów Raportowania oraz Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych. Treść Sprawozdania obejmuje informacje niefinansowe, dotyczące Spółki, za okres od 1 stycznia 2018 roku do 31 grudnia 2018 roku, w zakresie zagadnień uznanych przez Spółkę, w wyniku przeprowadzonego dialogu z interesariuszami i wewnętrznych analiz, za istotne dla oceny rozwoju, wyników i sytuacji Instal Kraków S.A. oraz wpływu jej działalności na zagadnienia, o których mowa w art. 49b ust. 2 pkt 3 Ustawy o rachunkowości z dnia 29 września 1994 roku (t.j. z dnia 22 listopada 2017 roku (Dz.U. z 2017 roku poz. 2342); dalej: „Ustawa o rachunkowości”).

Średnioroczne zatrudnienie w Spółce w przeliczeniu na pełne etaty uległo w 2018 r. obniżeniu do wartości 486, podczas gdy w latach 2016 i 2017 wynosiło odpowiednio 544 i 510. Tym samym niniejsze sprawozdanie nie stanowi realizacji obowiązku określonego w art. 49b Ustawy o rachunkowości, lecz jest dobrowolną kontynuacją procesu raportowania rozpoczętego w roku ubiegłym w wykonaniu wymogów ustawowych.

Spółka jednocześnie informuje, że odrębnym dokumentem objęte zostało Sprawozdanie Grupy Kapitałowej Instal Kraków S.A. na temat informacji niefinansowych, sporządzone w wykonaniu obowiązku wynikającego z art. 55 ust.2b Ustawy o rachunkowości

Spis treści

Obszar zarządczy (G)	3
Model biznesowy i strategia (G.1).....	3
Strategia.....	7
Kluczowe niefinansowe wskaźniki efektywności	9
Ład zarządczy (G.2).....	9
Zarządzanie ryzykiem (G.3).....	13
Zarządzanie etyką (G.4).....	14
Obszar środowiskowy (E)	17
Surowce i materiały (E.1).....	22
Paliwa i energia (E.2)	24
Woda (E.3)	26
Bioróżnorodność (E.4)	28
Emisje do atmosfery (E.5).....	30
Odpady i ścieki (E.6)	33
Pozostałe aspekty bezpośredniego i pośredniego oddziaływania na środowisko (E.7).....	41
Rozszerzona odpowiedzialność środowiskowa: produkty i usługi (E.8)	45
Obszar społeczny i pracowniczy (S)	47
Korzystanie z pomocy publicznej i zlecenia publiczne (S.1).....	47
Poziom zatrudnienia i poziom wynagrodzeń (S.2)	51
Relacje ze stroną pracowniczą i wolność zrzeszania się (S.3).....	56
Bezpieczeństwo i higiena pracy (S.4)	57
Rozwój i edukacja (S.5)	65
Zarządzanie różnorodnością (S.6)	67
Prawa człowieka (S.7)	69
Praca dzieci i praca przymusowa (S.8)	71
Spółeczności lokalne i zaangażowanie społeczne (S.9).....	71
Przeciwdziałanie korupcji (S.10)	74
Bezpieczeństwo produktów i konsumentów (S.11).....	75
Komunikacja marketingowa (S.12)	81
Ochrona prywatności (S.13).....	82
Oznakowanie produktów (S.14).....	84
Pozostałe kwestie społeczne i rynkowe (S.15).....	86

Obszar zarządczy (G)

Model biznesowy i strategia (G.1)

G.1.1 G.1.2

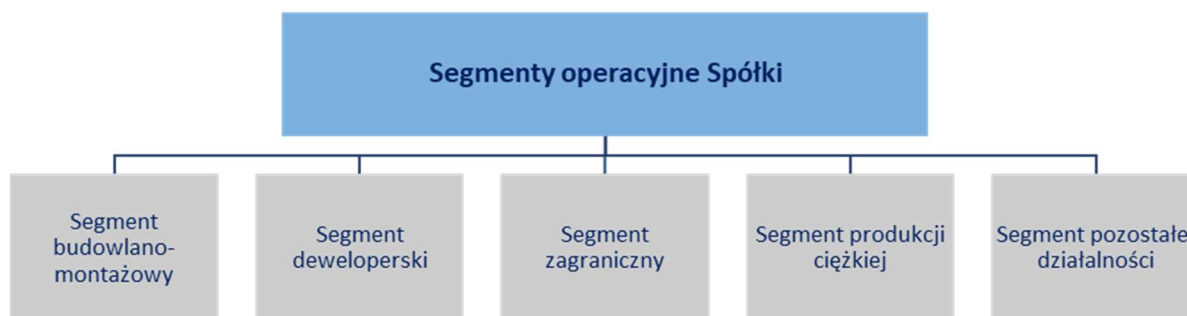
Spółka powstała w wyniku przekształcenia w 1998 roku w spółkę akcyjną, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością - „INSTAL” KRAKÓW sp. z o.o., założonej w 1992 roku przez pracowników zlikwidowanego, a istniejącego od 1950 r., przedsiębiorstwa państwowego pod nazwą Przedsiębiorstwo Instalacji Przemysłowych „INSTAL” w Krakowie, która w 1996 roku nabyła składniki materialne i niematerialne tego przedsiębiorstwa. Tym samym historia posiadanej wiedzy, zdobytych doświadczeń i kompetencji Spółki sięga lat 50-tych ubiegłego wieku. Od 28 kwietnia 1999 roku akcje Instal Kraków S.A. są notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie.

Zgodnie z podziałem sektorowym stosowanym przez GPW, Spółka zaliczana jest do sektora Budownictwo przemysłowe. Jako jednostka dominująca, tworzy, wraz z jednostkami zależnymi, to jest spółką Frapol sp. z o.o. z siedzibą w Krakowie, spółką BTH Instalacje Sp. z o.o. z siedzibą w Krakowie oraz jednostką stowarzyszoną Biprowumet Sp. z o.o. z siedzibą w Krakowie, Grupę Kapitałową Instal Kraków S.A. (dalej również „Grupa Kapitałowa”).

Od lat, Spółka realizuje skomplikowane zadania dla potrzeb nowoczesnego przemysłu, infrastruktury i środowiska. Pod hasłem „Ujarczmiamy żywoity” zrealizowała setki obiektów, takich jak oczyszczalnie ścieków, stacje uzdatniania wody, zakłady produkcyjne, huty, rafinerie oraz obiekty i instalacje dla energetyki. Była również wykonawcą licznych obiektów użyteczności publicznej, takich jak szpitale, pływalnie, obiekty sportowe, szkoły i uczelnie wyższe. Zakłady Produkcyjne Spółki wyprodukowały znaczną liczbę specjalistycznych, wysokiej jakości urządzeń, pracujących w różnych obszarach gospodarki, będących w przeważającej części jednostkowymi produktami, zaprojektowanymi i dostosowanymi do indywidualnych potrzeb klientów. W celu dywersyfikacji produktów i usług, w 2006 roku Spółka rozpoczęła działalność w branży deweloperskiej. Pierwszą zrealizowaną inwestycją było osiedle mieszkaniowe „Śliczna” w Krakowie. Za swoją działalność w obszarze deweloperskim Spółka otrzymała w latach 2009 i 2010 nagrodę Złotego Kasku, w 2010 roku wyróżnienie Srebrnego Sokoła, a w roku 2011, wyróżnienie „Dewelopera Roku 2011”.

Obecnie działalność Spółki koncentruje się w obszarze usług budowlano-montażowych (w tym sprzedaż usług budowlano-montażowych na rynku niemieckim), działalności deweloperskiej (w tym zarządzanie, najem oraz dzierżawa posiadanych nieruchomości) oraz produkcji przemysłowej, realizowanej we własnych zakładach, zlokalizowanych w Krakowie i Oświęcimiu. Dodatkowo, Spółka świadczy usługi wynajmu sprzętu i środków transportu, badań i szkoleń z zakresu spawalnictwa. Przychody ze sprzedaży osiąga głównie na rynku polskim (84% przychodów).

Segmenty operacyjne Instal Kraków S.A.:

Segment budowlano-montażowy jest segmentem działalności skierowanej przez Spółkę głównie do klientów instytucjonalnych oraz biznesowych (jednostek samorządowych, przedsiębiorstw państwowych i prywatnych), polegającej na świadczeniu usług budowlano-montażowych i projektowych, przede wszystkim w systemie generalnego wykonawstwa, a w niektórych przypadkach, jako podwykonawca. Główne zlecenia realizowane są w sektorze energetycznym, gospodarki wodno-ściekowej, budownictwa ogólnego oraz specjalistycznych instalacji technologicznych. Spółka realizuje kompleksowe wykonawstwo przedsięwzięć w zakresie technologii i instalacji dla uzdatniania wody przemysłowej i komunalnej, oczyszczania ścieków oraz kanalizacji, instalacji przemysłowych dla sektora energetycznego, instalacji dla ciepłownictwa i ogrzewnictwa, instalacji oczyszczania spalin, instalacji paliwowych oraz wiele innych rodzajów instalacji przemysłowych.

W **segmencie deweloperskim**, Spółka realizuje projekty głównie z własnych środków finansowych, unikając w ten sposób obciążania nieruchomości, na których realizowana jest dana inwestycja, prawami rzeczowymi osób trzecich. Oferta Spółki dotyczy wyłącznie rynku krakowskiego i obejmuje sprzedaż mieszkań i lokali niemieszkalnych (miejsca postojowe, garaże, komórki lokatorskie i lokale usługowe) w ramach zrealizowanych projektów deweloperskich, których przedmiotem są osiedla mieszkaniowe oraz zarządzanie i wynajem lub dzierżawę posiadanych nieruchomości.

Poszczególne przedsięwzięcia deweloperskie realizowane są w podziale na zadania inwestycyjne (etapy). Uzasadnieniem i kryterium podziału są względy ekonomiczne i prawne, w tym zagospodarowanie terenu, możliwości geodezyjnego podziału terenu w oparciu o zapisy MPZP. W całym procesie Spółka kładzie nacisk na utrzymanie wysokiego reżimu kosztowego.

W 2018 roku Spółka oddała do użytkowania II etap osiedla mieszkaniowego „Nowy Przewóz 5.0.”, obejmujący 161 lokali mieszkalnych. Etap III inwestycji „Nowy Przewóz 5.0.” osiągnął fazę wykonywania robót wykończeniowych.

Ponadto, w trakcie realizacji jest osiedle mieszkaniowe przy ul. Domagały w Krakowie. W 2018 r. w budowie były dwa zadania inwestycyjne w ramach wyżej wymienionego przedsięwzięcia, to jest: Etap I oraz Etap III, z których każdy obejmuje 208 lokali mieszkalnych. Rozpoczęcie sprzedaży oraz uzyskanie pozwoleń na użytkowanie przewidziane jest w 2019 roku.

W raportowanym okresie, Spółka zawarła łącznie 360 umów deweloperskich i przedwstępnych oraz 420 umów przenoszących własność lokali mieszkalnych.

Segment zagraniczny obejmuje działalność na rynku niemieckim, którą Spółka realizuje jako podwykonawca innych podmiotów, działając poprzez samodzielny oddział z siedzibą w Moers. Wykorzystując swoje wieloletnie doświadczenie, Spółka oferuje usługi w robotach montażowych i

W 2018 r. Spółka między innymi rozpoczęła realizację prac w ramach zadań inwestycyjnych:

- Rozbudowa i przebudowa oczyszczalni ścieków w Skoczowie dla Sko-Eko Sp. z o.o.,
- Budowa Centrum Badawczo-Rozwojowego Pomp Grupa Powen-Wafapomp S.A. w Zabrze dla Grupy Powen-Wafapomp S.A.,
- Przebudowa pompowni II – ZUW Goczałkowice dla GPW S.A. w Katowicach,
- Modernizacja osadników wtórnych na OŚ Panewniki w Katowicach oraz Roboty uzupełniające i doposażenie obiektów technologicznych, zaprojektowanie i budowa zbiornika buforowego na Oczyszczalni Ścieków Podlesie w Katowicach dla Katowickiej Infrastruktury Wodociągowo-Kanalizacyjnej Sp. z o.o.,
- Modernizacja układu napowietrzania reaktora biologicznego w oczyszczalni ścieków Centrum w Mikołowie dla Zakładu Inżynierii Miejskiej Sp. z o.o.,
- Odtworzenie stacji przygotowania wody zdemineralizowanej SDW w Tauron Wytwarzanie – Oddział Elektrownia Łągisza w Będzinie dla Tauron Wytwarzanie S.A.,

oraz kontynuowała prace w zakresie zamówień:

- Wykonanie „pod klucz” stacji uzdatniania wody oraz oczyszczalni ścieków w ramach Budowa nowych mocy w technologiach węglowych w Nowe Jaworzno Grupa TAURON sp. z o.o. — budowa bloku energetycznego o mocy 910 MW na parametry nadkrytyczne dla Nowe Jaworzno Grupa TAURON Sp. z o.o.;
- Budowa Bloku Energetycznego o mocy 910 MW dla Tauron Wytwarzanie EL. JAWORZNO III w zakresie dostawy i montażu kanałów spalin i kanałów powietrza oraz reaktora SCR, na zlecenie E003B7 Sp. z o.o.;
- Budowa układu wytwarzania i pompowania suspensji wraz z modernizacją zbiorników retencyjnych 1 i 2 w PGE GIEK S.A. Oddział Elektrownia Bełchatów dla Energomontaż Północ Bełchatów Sp. z o.o.;
- Budowa nowego bloku energetycznego o mocy 460 MW na terenie zakładu Elektrowni Turów - Obiekty gospodarki olejowej dla PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A.;
- Wykonanie „pod klucz” instalacji sprężonego powietrza (sprężarkowni) w ramach projektu Budowa nowych mocy w technologiach węglowych w Nowe Jaworzno Grupa TAURON sp. z o.o. — budowa bloku energetycznego o mocy 910 MW na parametry nadkrytyczne w Nowe Jaworzno Grupa TAURON Sp. z o.o. dla Nowe Jaworzno Grupa TAURON Sp. z o.o.;
- Dla Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji S.A. w Krakowie: roboty budowlane, montażowe i remontowe w Oczyszczalni Ścieków Płaszów.

remontowych, w zakresie urządzeń i instalacji technologicznych w elektrowniach i zakładach przemysłowych, instalacji klimatyzacji i wentylacji, instalacji ogrzewania i sanitarnych, centrali ciepłych, instalacji gazów technicznych, montażu i prefabrykacji konstrukcji stalowych, prac spawalniczych oraz usług mechanicznej obróbki odlewów żeliwnych.

Segment produkcji ciężkiej jest segmentem działalności Spółki polegającej na wytwarzaniu (z wykorzystaniem różnego rodzaju materiałów, począwszy od zwykłych stali węglowych poprzez stale stopowe nierdzewne, kwasoodporne, żaroodporne, do tworzyw sztucznych) konstrukcji dla budownictwa przemysłowego, obejmującej wykonawstwo urządzeń i prefabrykatów do wymiennikowni, kotłowni, stacji uzdatniania wody, oczyszczalni ścieków, instalacji wentylacyjnych, klimatyzacyjnych, odpylających, hydroforni i przepompowni, instalacji odsiarczania i odazotowania spalin, instalacji technologicznych sanitarnych, konstrukcji stalowych oraz elementów instalacji według indywidualnych projektów dostarczanych przez zamawiających. Zakłady produkcyjne, jako dostawcy, wspierają jednocześnie swoimi produktami działalność budowlano-montażową Spółki. Spółka ma własne laboratorium, posiadające uznanie Urzędu Dozoru Technicznego, stanowiące potwierdzenie spełnienia wymagań normy PN-EN ISO/IEC 17025, w którym wykonywane są badania niszczące i nieniszczące złączy spawanych oraz materiałów hutniczych. Personel wykonujący powyższe badania posiada wieloletnie doświadczenie, potwierdzone certyfikatami kompetencji stopnia 2, wg normy PN-EN ISO 9712.

Segment pozostałej działalności stanowią usługi, realizowane przez funkcjonujący w Spółce Zakład Sprzętu i Transportu, Dział Techniczno-Eksploatacyjny oraz Dział Zapewnienia Jakości i Spawalnictwa. Usługi świadczone przez jednostki z tego segmentu skierowane są zarówno do klientów instytucjonalnych, jak i indywidualnych. W tym obszarze, Spółka prowadzi, między innymi, badania złączy spawanych oraz działalność szkoleniową, organizując kursy spawalnictwa oraz egzaminy spawaczy, pozwalające zdobyć wiedzę teoretyczną i praktyczną oraz umiejętności manualne, zdać egzamin i uzyskać uprawnienia, kwalifikujące spawaczy do wykonywania połączeń spawanych na terenie Unii Europejskiej, a także świadczy usługi wynajmu środków sprzętowo-transportowych.

Tabela 1. Usługi i produkty dostarczane przez Spółkę w poszczególnych segmentach operacyjnych:

Segment	Usługi i produkty w segmentach
Segment budowlano-montażowy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wykonanie „pod klucz” obiektów przemysłowych, handlowych, sportowych, użyteczności publicznej, ▪ wykonanie specjalistycznych instalacji dla sektora energetycznego, to jest odsiarczania, odazotowania, odpielania, odżużlenia, transportu pneumatycznego, przygotowania powietrza, obróbki wody i oczyszczania ścieków, instalacji olejowych ▪ wykonawstwo i modernizacje oczyszczalni ścieków komunalnych i zakładowych, ▪ wykonawstwo suszarni osadów oraz instalacji termicznej przeróbki odpadów, ▪ wykonawstwo i modernizacje zakładów uzdatniania wody dla celów komunalnych i przemysłowych, wykonawstwo ujęć wody, ▪ wykonawstwo i modernizacje stacji demineralizacji wody, ▪ wykonawstwo instalacji produkcji ozonu i ozonowania wody, pompowni i chlorowni, ▪ wykonawstwo instalacji technologicznych, sanitarnych i przemysłowych, ▪ wykonawstwo stacji redukcyjnych gazów technicznych i gazu ziemnego, ▪ wykonawstwo wymiennikowni i kompaktowych węzłów ciepłych, kotłowni gazowo-olejowych, systemów wykorzystania biogazu, ▪ wykonawstwo sieci ciepłych z rur preizolowanych, ▪ wykonawstwo instalacji sprężonego powietrza, próżni, transportu pneumatycznego, ▪ dostawa oraz montaż instalacji wentylacji i klimatyzacji w obiektach przemysłowych i użyteczności publicznej.
Segment deweloperski	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzedaż mieszkań i lokali niemieszkalnych (miejsca postojowe, garaże, komórki lokatorskie i lokale usługowe) w ramach zrealizowanych projektów deweloperskich, obejmujących osiedla mieszkaniowe, ▪ zarządzanie i wynajem lub dzierżawa posiadanych nieruchomości.

Segment zagraniczny	<ul style="list-style-type: none"> ▪ remonty oraz montaż urządzeń i instalacji technologicznych w elektrowniach i zakładach przemysłowych, ▪ montaż instalacji klimatyzacji i wentylacji, ▪ montaż instalacji ogrzewania i innych instalacji sanitarnych, ▪ montaż centrali ciepłych, ▪ montaż instalacji gazów technicznych, ▪ montaż i prefabrykacja konstrukcji stalowych, ▪ prace spawalnicze, ▪ usługi mechanicznej obróbki odlewów żeliwnych.
Segment produkcji ciężkiej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zbiorniki magazynowania, silosy, ▪ zgarniacze osadu i mieszkadła prętowe, ▪ wymienniki różnych konstrukcji, ▪ elementy instalacji wentylacyjnych, klimatyzacyjnych, odpylających, ▪ elementy instalacji odsiarczania i odazotowania spalin, ▪ maszyny i urządzenia dla różnych procesów technologicznych, ▪ rurociągi i urządzenia do transportu mediów, ▪ konstrukcje nośne i wsporcze, ▪ bariery ochronne, podesty i drabiny, ▪ elementy instalacji według indywidualnych projektów.
Segment pozostałej działalności	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wynajem środków sprzętowo-transportowych, ▪ bieżące naprawy elektronarzędzi oraz sprzętu spawalniczego, ▪ prowadzenie szkoleń oraz egzaminów kwalifikacyjnych spawaczy, ▪ wykonywanie badań złączy spawanych w Laboratorium spawalniczym Spółki, ▪ kursy spawalnictwa oraz egzaminy sprawdzające, ▪ badania niszczące i nieniszczące złączy spawanych, ▪ odbiory jakościowe wyrobów (zbiorniki ciśnieniowe, konstrukcje stalowe).

Tabela 2. Struktura przychodów segmentów operacyjnych Spółki za 2018 rok (dane w tys. zł)

Segment budowlano-montażowy	Segment deweloperski	Segment zagraniczny	Segment produkcji ciężkiej	Segment pozostałej działalności
118 210	121 516	47 704	8 598	1 762
39,7%	40,8%	16,0%	2,9%	0,6%

W branży budowlanej, w zakresie dotyczącym działalności Spółki, występuje duża konkurencja i rywalizacja o pozyskanie zamówień. W sektorze produkcji przemysłowej istnieje wiele podmiotów oferujących wyroby stalowe dla budownictwa przemysłowego. Okoliczności te powodują konieczność przyjmowania niższych marż. Znaczącym, niesprzyjającym czynnikiem, jest ciągły wzrost cen materiałów i niedobór na rynku podwykonawców oraz pracowników fizycznych (monterów, spawaczy, ślusarzy, tokarzy). Powyższe czynniki wpływają na wzrost kosztów produkcji, powodując konieczność oferowania usług po wyższych cenach i utrudniając konkurencję. Atutem Spółki jest wieloletnie doświadczenie, poparte licznymi referencjami, stanowiącymi warunek konieczny rywalizacji o zamówienia publiczne, jak również umiejętność właściwej, konkurencyjnej wyceny. Wzrost konkurencyjności Spółka osiąga poprzez oferowanie specjalistycznych konstrukcji, bazując na wysoko wykwalifikowanej i wyspecjalizowanej, doświadczonej kadrze pracowników oraz posiadaniem parku maszynowego. Obszerny zakres posiadanych certyfikatów, uprawnień i dopuszczeń powoduje, że może realizować szeroki asortyment konstrukcji i urządzeń, których niejednokrotnie nie może produkować wielu lokalnych konkurentów. Mając własne laboratorium, Spółka wykonuje samodzielnie wymagane, specjalistyczne badania wytworzonych konstrukcji, przez co jest samowystarczalna w procesie produkcji. Poziom techniczny wyposażenia zakładów przemysłowych Spółki pozwala na wykonywanie zakresu produktów wytwarzanych również przez podmioty konkurencyjne, jednak atutem Spółki jest

jakość uzyskiwanych wyrobów. W obszarze działalności deweloperskiej, na krakowskim, pierwotnym rynku mieszkań nadal mamy do czynienia z bardzo dużym popytem, któremu sprzyjają warunki gospodarcze, w tym rosnące pensje, malejące bezrobocie oraz niskie stopy procentowe. Niemniej, wskutek zmniejszającej się liczby terenów możliwych do realizacji zabudowy mieszkaniowej, kurczących się zasobów w „bankach ziemi” podmiotów realizujących inwestycje oraz znacznego wzrostu cen gruntów i materiałów budowlanych, zauważalna jest presja cenowa, która stawać się będzie bardziej odczuwalna. Spółka stara się przyciągać zainteresowanie jakością wykonania, standardem wspólnych przestrzeni, zagospodarowaniem terenów zielonych oraz wewnątrzsiedlowej komunikacji. Niewątpliwie najistotniejszym czynnikiem jest utrzymująca się dobra koniunktura w branży deweloperskiej.

Spółka uwzględniła w strategii biznesowej oraz we wdrożonych politykach i procedurach aspekty środowiskowe i społeczne oraz własne cele w tym zakresie. Pomimo zakłóceń w fazie realizacji, związanych z procesem budowlanym, w ostatecznym rozrachunku, działalność Spółki wpływa na poprawę stanu środowiska, a także komfortu i jakości życia społeczności lokalnych, o czym mowa bliżej w częściach E.8 oraz S.9 Sprawozdania.

Stosowanie opisanego modelu biznesowego przynosi ponadto pozytywne efekty finansowe. Spółka nigdy w swojej długoletniej historii nie zakończyła roku obrotowego stratą finansową. W ostatnich latach nastąpił znaczny wzrost skali działalności Spółki, zawarte zostały umowy o największej w historii Spółki wartości, a zdobyte przy ich realizacji doświadczenie procentuje w kolejnych wykonywanych przez Spółkę zadaniach.

W przyjętym modelu biznesowym, działalność Spółki w segmencie budowlano-montażowym jest w znaczącym stopniu uzależniona od usług dostawców towarów/usług. Zarówno podwykonawcy, jak i dostawcy urządzeń oraz materiałów, weryfikowani są przed rozpoczęciem realizacji zadania, tak pod kątem sytuacji finansowej, jak również jakości, terminowości, posiadanych certyfikatów, kwalifikacji kadry, przestrzegania przepisów ochrony środowiska, BHP i wdrożonych systemów zarządzania, a następnie poddawani wymaganym kontrolom na etapie wykonawstwa. W segmencie deweloperskim, realizacja danego projektu, począwszy od fazy projektowej, do momentu uzyskania decyzji o pozwoleniu na użytkowanie, odbywa się z wykorzystaniem potencjału osób trzecich, zatrudnianych po przeprowadzeniu procedury oceny i wyboru ofert, z uwzględnieniem kryterium ceny. Projektowanie Spółka powierza każdorazowo wybranemu, doświadczonemu, posiadającemu wymagane uprawnienia podmiotowi, świadczącemu usługi projektowe. Budowa obiektów realizowana jest przez profesjonalny podmiot, w systemie generalnego wykonawstwa, z zastrzeżeniem konieczności uzyskania każdorazowo zgody Instal Kraków S.A. na dalsze podzlecenie podwykonawcom części prac. Sprzedaż natomiast realizowana jest przez wyodrębnioną komórkę organizacyjną Spółki.

Poszczególne kwestie związane z łańcuchem dostaw, w tym jego wpływ na odpowiednie aspekty działalności Spółki, zostały bliżej opisane w odnośnych częściach niniejszego Sprawozdania.

Strategia

Misją Spółki jest realizacja inwestycji budowlanych, w tym przedsięwzięć deweloperskich oraz produkcja konstrukcji dla budownictwa przemysłowego, przy wykorzystaniu zaawansowanych technologii, które będą przyjazne dla środowiska naturalnego oraz w sposób zapewniający wysoką jakość, bezpieczeństwo, komfort użytkowania i satysfakcję klientów, z poszanowaniem praw i interesów wszystkich grup interesariuszy.

Swoją **wizję** działalności Spółka określa poprzez konsekwentne budowanie wizerunku partnera godnego zaufania, budzącego zadowolenie ze współpracy, charakteryzującego się zrównoważonym rozwojem, systematycznie i planowo dbającego o środowisko oraz troszczącego się o bezpieczeństwo pracy i życia ludzi.

Strategia Spółki znajduje wyraz we wdrożonych politykach i procedurach omówionych w dalszych częściach Sprawozdania oraz w efektach działalności, w tym efektach finansowych, które uwzględniane są zarówno z perspektywy własnej, jak i wszystkich grup interesariuszy. W miejsce prostych, zmierzonych celów, Spółka formułuje zamierzenia koncentrujące się między innymi na wzroście, w tym w szczególności wzroście wartości dla akcjonariuszy, doskonaleniu, ulepszaniu oraz zwiększaniu udziału w rynku. Cele zdefiniowane w oparciu o strategię zbudowaną w taki sposób pozwalają na elastyczność w zakresie zarządzania i formułowania oczekiwań wobec pracowników, a jednocześnie stwarzają warunki do kwantyfikacji działań operacyjnych oraz obiektywnego pomiaru stopnia realizacji działań rozwojowych.

Strategia Spółki związana jest z kontynuacją działalności w sektorze budowlanym (na rynku krajowym i niemieckim) oraz deweloperskim (na rynku lokalnym), z uwzględnieniem równoległego rozwoju poszczególnych segmentów operacyjnych, który jest istotnym czynnikiem, umożliwiającym stabilny rozwój całej Spółki, w perspektywie zarówno krótko-, jak i długoterminowej, jak również aspektów społecznej odpowiedzialności. Strategia ta obejmuje następujące cele:

1. Wzrost przychodów ze sprzedaży i zysku w stosunku do roku poprzedniego;
2. Zwiększenie udziału w rynku usług budowlano-montażowych, związanych z budową i modernizacją sektora energetycznego (elektrowni, elektrociepłowni), służących poprawie stanu lub ochronie środowiska naturalnego oraz efektywności energetycznej, polegających między innymi na wykonaniu instalacji oczyszczania spalin (odsiarczania i odazotowania), jak również specjalistycznych obiektów i instalacji gospodarki około-blokowej, takich jak instalacje wytwarzania i transportu sprężonego powietrza, oczyszczania ścieków, uzdatniania wody, magazynowania i transportu gospodarki paliwowej, w tym oleju lekkiego i ciężkiego, instalacji odpopielania i sorbentu, odżuliania, nawęglania oraz instalacji kanałów spalin;
3. Umocnienie pozycji generalnego wykonawcy w zakresie inwestycji związanych z:
  - budową nowoczesnych instalacji przemysłowych, mających w szczególności na celu zmniejszenie szkodliwego wpływu przedsiębiorstw na zdrowie ludzi i środowisko lub poprawę efektywności energetycznej,
  - inwestycjami w komunalną gospodarkę wodno-ściekową i odpadową, współfinansowanymi ze środków UE, przyznawanymi w ramach odpowiednich Programów Operacyjnych;
4. Zwiększenie udziału Spółki w regionalnym rynku inwestycji deweloperskich, poprzez budowę kolejnych osiedli mieszkaniowych, z wykorzystaniem bezpiecznych, przyjaznych środowisku, nowych technologii i proekologicznych rozwiązań oraz wzrost sprzedaży lokali mieszkalnych;
5. Zwiększenie wykorzystania potencjału wytwórczego zakładów produkcyjnych, poprzez wzrost produkcji wysoko przetworzonego produktu oraz urządzeń dla sektora energetycznego i ochrony środowiska (np. urządzenia dla oczyszczalni ścieków, zbiorniki, kanały spalin dla energetyki), znalezienie seryjnego produktu, utrzymanie na obecnym poziomie lub zwiększenie udziału w zadaniach realizowanych w segmencie budowlano-montażowym;
6. Utrzymanie kadry o kluczowych kompetencjach, to jest wykwalifikowanych i doświadczonych pracowników, zapewniających możliwość realizacji celów.
7. Elementem strategii Spółki jest:
  - stały wzrost jakości produktów i usług,
  - terminowa realizacja umów z klientami,
  - utrwalanie wizerunku wiarygodnego wykonawcy, dewelopera i partnera, z uwzględnieniem uczciwych i zgodnych z prawem działań marketingowych,
  - minimalizacja negatywnego oddziaływania na środowisko,
  - eliminacja wypadków przy pracy wśród pracowników Spółki,
  - zapewnienie bogatej oferty w obszarze działalności deweloperskiej, poprzez realizację co najmniej dwóch projektów równocześnie, odpowiadających zróżnicowanym wymaganiom klientów,
  - zaangażowanie w realizację trudnych projektów, obejmujących wykonanie wysokospecjalistycznych robót i wykorzystanie nowych technologii, stanowiących z jednej strony szansę na pozyskanie zleceń o wyższej rentowności, a z drugiej na zwiększenie doświadczenia i kompetencji pracowników Spółki,
  - zapewnienie transferu wiedzy pracownikom mniej doświadczonym, przez ich bardziej doświadczonych kolegów.

Kluczowe niefinansowe wskaźniki efektywności

Tabela 3. Kluczowe niefinansowe wskaźniki efektywności

Opis wskaźnika	2017	2018
Wskaźnik satysfakcji klienta w segmencie budowlano-montażowym - stosunek liczby otrzymanych referencji do liczby złożonych w badanym okresie wniosków o ich wydanie, w odniesieniu do zakończonych w tym okresie umów w segmencie budowlano-montażowym x 100 [%]	75	46
Wskaźnik satysfakcji klienta w segmencie deweloperskim - stosunek liczby pozytywnych ocen procesu obsługi klienta w segmencie deweloperskim, do liczby pozyskanych ocen w ankietach ogółem x 100 [%]	94	96
Wskaźnik rotacji na stanowiskach dyrektorskich i kierowniczych - współczynnik zwolnień: stosunek liczby zwolnionych pracowników na stanowiskach dyrektorskich i kierowniczych do liczby zatrudnionych na takich stanowiskach ogółem w ostatnim dniu poprzedniego roku x 100 [%]	6,8	6,11
Wskaźnik aktywności w sektorze energetycznym - udział sprzedaży w zakresie umów związanych z inwestycjami w sektorze energetycznym w przychodach segmentu budowlano-montażowego Spółki ogółem x 100 [%]	53,9	63,2
Wskaźnik aktywności w sektorze komunalnej gospodarki wodno-ściekowej - udział sprzedaży w zakresie umów związanych z inwestycjami w sektorze komunalnej gospodarki wodno-ściekowej w przychodach segmentu budowlano-montażowego ogółem x 100 [%]	21,6	25,5
Wskaźnik dynamiki sprzedaży w segmencie deweloperskim - stosunek liczby sprzedanych lokali mieszkalnych do liczby sprzedanych lokali mieszkalnych w roku poprzednim x 100 [%]	180,3	164,6
Wskaźnik wypadkowości pracowników (ilość wypadków/średnie zatrudnienie x 1000)	7,9	6,17

Wartości kluczowych niefinansowych wskaźników efektywności wskazują na realizację przez Spółkę jej założeń strategicznych. Spadek wartości wskaźnika satysfakcji klienta w segmencie budowlano-montażowym nie jest pochodną spadku jakości produktów i usług, lecz spowodowany jest zakończeniem części zamówień i wystąpieniem o referencje w ostatnich miesiącach roku, przez co Spółka nie zdążyła ich otrzymać w raportowanym okresie.

Ład zarządczy (G.2)

Struktura zarządcza i ład korporacyjny

G.2.1

Struktura zarządcza w Spółce ma charakter funkcjonalny. Poszczególne segmenty działalności realizowane są w pionach organizacyjnych, którymi kierują dyrektorzy, najczęściej pełniący równocześnie funkcję Członka Zarządu. Dyrektorzy pionów podlegają Dyrektorowi Generalnemu, którym jest Prezes Zarządu. W ramach każdego z pionów wydzielone zostały główne oraz pomocnicze komórki organizacyjne, o charakterze dostosowanym do potrzeb poszczególnych pionów. Zadania z zakresu społecznej odpowiedzialności rozdzielone są pomiędzy różne komórki organizacyjne lub powołane zespoły. Zarząd Spółki sprawuje stały nadzór operacyjny nad realizowanymi projektami, we wszystkich segmentach działalności. Każda rozważana inwestycja, analizowana jest w procesie decyzyjnym pod kątem opłacalności, jej wpływu na otoczenie oraz środowisko, a także oddziaływania na lokalną społeczność.

W zarządzaniu operacyjnym bardzo istotną rolę odgrywa wdrożony w Spółce Zintegrowany System Zarządzania (dalej również „ZSZ”), obejmujący system zarządzania jakością według normy PN-EN ISO 9001:2015, system zarządzania środowiskowego według normy PN-EN ISO 14001:2015 oraz system zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy wg normy PN-N-18001:2004. Wdrożenie i poprawne funkcjonowanie powyższych systemów zostało potwierdzone i jest nadzorowane przez renomowany podmiot - TÜV Nord Polska Sp. z o.o. Dodatkowo, stosowne polityki, zasady i procedury przyjęte w Spółce, a opisane w dalszej części Sprawozdania, wspierają proces sterowania objętymi nimi aspektami i inherentnymi ryzykami. Efektywne zarządzanie wspierają audyty i system kontroli wewnętrznej.

Organami spółki są: Zarząd, który prowadzi sprawy Spółki i reprezentuje ją na zewnątrz, Rada Nadzorcza, sprawująca nadzór nad działalnością Spółki we wszystkich jej dziedzinach oraz Walne Zgromadzenie Spółki, wykonujące nadzór właścicielski.

Tabela 4. Kapitał akcyjny Spółki

Serie akcji	Liczba akcji	Udział w kapitale zakładowym	Liczba głosów na WZA	Udział w głosach na WZA
Akcje imienne założycielskie serii A, uprzywilejowane 5 głosów na akcję	1 095 350	15,03%	5 476 750	46,94%
Akcje imienne serii A, akcje zwykłe na okaziciela serii B, C i D oraz akcje powstałe po konwersji akcji imiennych serii A - będące przedmiotem obrotu giełdowego	6 190 150	84,97%	6 190 150	53,06%
Łącznie	7 285 500	100,00%	11 666 900	100,00%

Tabela 5. Struktura akcjonariatu Instal Kraków S.A.

Akcjonariusz	Liczba akcji	Udział w kapitale zakładowym	Liczba głosów na WZA	Udział w głosach na WZA
Piotr Juszczak	694 049	9,53%	3 425 049	29,36%
Esaliens TFI S.A.	1 425 446	19,57%	1 425 446	12,22%
Porozumienie akcjonariuszy: a. małżeństwa Raimondo Eggink i Elżbiety Kozłowskiej, b. małżeństwa Krzysztofa Grzegorka i Katarzyny Wrony-Grzegorek, c. małżeństwa Luby i Dariusza Karwanów, d. małżeństwa Bożeny i Andrzeja Kosińskich, e. małżeństwa Magdaleny i Witolda Kowalczyków, f. Tomasza Kucharczyka, g. Petre Manzelova z córką Emilią Żmudzin-Manzelov, h. Iwony Religi, i. Valkana Vitekova, j. Dukat Inwestycje Sp. z o.o. z siedzibą w Rybiu, k. Sungai PE Holdings Ltd z siedzibą w Larnace	601 011	8,25%	601 011	5,15%
Suma	2 720 506	37,34%	5 451 506	46,73%
Pozostali	4 564 994	62,66%	6 215 394	53,27%
Łącznie	7 285 500	100,00%	11 666 900	100,00%

Źródło: opracowanie własne

Wobec akcjonariuszy, Spółka prowadzi politykę uczciwego i rzetelnego informowania o bieżącej kondycji. Stałe wypełnianie obowiązków, jakie nałożone są na spółki publiczne, w zakresie cyklicznego przekazywania do publicznej wiadomości sprawozdań finansowych oraz informowania o istotnych zdarzeniach w Spółce, powoduje zwiększenie przejrzystości i ułatwia akcjonariuszom podejmowanie decyzji inwestycyjnych. Spółka przyjęła zbiór zasad ładu korporacyjnego, określony w „Dobrych Praktykach Spółek Notowanych na GPW 2016” i stosuje prawie 90% zasad w nim zawartych, w tym

niemal wszystkie z rozdziałów „Polityka informacyjna i komunikacja z inwestorami” oraz „Walne zgromadzenie i relacje z akcjonariuszami”. W zakresie zasad, od których stosowania Spółka odstąpiła, zgodnie z regułą „comply or explain”, dokonywane jest stosowne wyjaśnienie. Spółka systematycznie, w raportach rocznych, przekazuje informacje w przedmiocie ładu korporacyjnego.

Informacje bieżące, poufne i okresowe podawane są do publicznej wiadomości terminowo i zgodnie z przepisami prawa oraz obowiązującymi w Spółce „Indywidualnymi Standardami Raportowania”. Wspomniany dokument pełni rolę pomocniczą, wspomagającą, w zapewnieniu niezwłocznego raportowania informacji poufnych, ich właściwej identyfikacji i zachowania poufności do czasu publikacji w przypadku zaistnienia konieczności opóźnienia podania do publicznej wiadomości, a także w zakresie raportowania o innych zdarzeniach niż stanowiące informacje poufne. Zawiera on także, obok określenia zasad postępowania i środków zapewniających ich realizację, otwarty, przykładowy i pomocniczy katalog zdarzeń, które w przypadku zaistnienia mogą stanowić informację poufną. Niemniej jednak, niezależnie, poszczególne okoliczności są na bieżąco identyfikowane, monitorowane oraz kwalifikowane w oparciu o definicję określoną w art. 7 Rozporządzenia MAR.

Powyższe umożliwia akcjonariuszom dostęp do informacji o Spółce, jej działaniach, planach oraz osiągniętych wynikach finansowych.

Certyfikowane systemy zarządzania

G.2.2

W Spółce został wdrożony, jest utrzymywany i systematycznie nadzorowany Zintegrowany System Zarządzania obejmujący:

- system zarządzania jakością według normy PN-EN ISO 9001:2015 i spełniający wymagania natowskiego standardu AQAP 2110:2016,
- system zarządzania środowiskowego według normy PN-EN ISO 14001:2015 oraz
- system zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy według normy PN-N-18001:2004.

Spełnienie przez Spółkę wymagań powyższych norm i standardów jest potwierdzone następującymi certyfikatami:

- Certyfikat dla systemu zarządzania jakością wg PN-EN ISO 9001:2015, wydany przez TÜV NORD Polska Sp. z o.o., ważny do 13.06.2019 roku,
- Certyfikat dla systemu zarządzania środowiskowego wg PN-EN ISO 14001:2015, wydany przez TÜV NORD Polska Sp. z o.o., ważny do 13.06.2019 roku,
- Certyfikat dla systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy wg PN-EN-18001:2004, wydany przez TÜV NORD Polska Sp. z o.o., ważny do 19.07.2019 roku,
- Certyfikat dla systemu zarządzania jakością, potwierdzający spełnienie wymagań ISO 9001:2015 oraz AQAP 2110:2016, wydany przez Centrum Certyfikacji Jakości Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie, ważny do 05.07.2021 roku

Ponadto, w Spółce został opracowany i wdrożony, w ramach systemu zarządzania jakością wg normy PN-EN ISO 9001, certyfikowany przez DVS ZERT GmbH system Zakładowej Kontroli Produkcji (ZKP), zgodny z normą PN-EN 1090-1:2009+A1:2011.

System kontroli wewnętrznej

G.2.3

Wdrożony w Spółce system kontroli wewnętrznej przewiduje w strukturze organizacyjnej stanowisko specjalisty w tym zakresie, działającego w wyodrębnionej komórce organizacyjnej i podległego bezpośrednio Dyrektorowi Generalnemu – Prezesowi Zarządu oraz wykonywane przez tą osobę, w ramach pełnionych obowiązków, analiz i monitoringu zagrożeń w procesach biznesowych Spółki i tworzenie na ich podstawie planów i programów instytucjonalnej kontroli wewnętrznej, planów i programów przeciwdziałania materializacji ryzyka powstania nieprawidłowości oraz planów i programów ewentualnych działań naprawczych, a także przeprowadzanie audytów wewnętrznych, badanie zgodności kontrolowanych operacji, stanów faktycznych i działalności Spółki oraz jej komórek organizacyjnych, z przepisami prawa, normami i obowiązującymi w Spółce, wewnętrznymi regulacjami. Zadaniem wspomnianego specjalisty jest również aktywne wsparcie Zarządu Spółki w organizacji odpowiedniego systemu szeroko pojętej kontroli wewnętrznej i systemu informacji ekonomicznej, w tym projektowanie i wdrażanie zatwierdzonych polityk, procedur i rozwiązań kontroli wewnętrznej.

Elementy działań w systemie kontroli wewnętrznej stanowią również audyty wewnętrzne i kontrole w obszarach objętych ZSZ, kontrole oraz okresowe badania i postępowania wyjaśniające w aspektach zarządzanych przez Zespół ds. Etyki wraz z dyrektorami pionów organizacyjnych Spółki (zagadnienia etyczne i praw człowieka) oraz działania nadzorcze realizowane przez Komitet Audytu, funkcjonujący w ramach Rady Nadzorczej Spółki. Do kompetencji Komitetu Audytu należy w szczególności:

- monitorowanie procesu sprawozdawczości finansowej, w tym analiza okresowych sprawozdań finansowych oraz kontrolowanie terminowości poszczególnych etapów procesu sprawozdawczości finansowej, przedkładanie zaleceń mających na celu zapewnienie rzetelności procesu sprawozdawczości finansowej w Spółce,
- przedstawianie Radzie Nadzorczej opinii i rekomendacji w zakresie oceny rocznych sprawozdań finansowych,
- analiza i przedstawianie Radzie Nadzorczej rekomendacji w zakresie oceny sprawozdań Zarządu z działalności Spółki oraz wniosków Zarządu co do podziału zysku i pokrycia strat w danym roku obrotowych,
- monitorowanie skuteczności systemów kontroli wewnętrznej, audytu wewnętrznego oraz zarządzania ryzykiem,
- monitorowanie wykonywania czynności rewizji finansowej,
- kontrolowanie i monitorowanie niezależności biegłego rewidenta i firmy audytorskiej, w szczególności w przypadku świadczenia przez firmę audytorską innych usług niż badanie.

System kontroli wewnętrznej funkcjonuje w oparciu o przepisy prawa oraz postanowienia obowiązujących w Spółce wewnętrznych regulacji, w tym polityk, regulaminów, instrukcji, zarządzeń i procedur.

Istotnym elementem kontrolnym, zapewniającym rzetelność oraz przejrzystość sprawozdań finansowych, jest system informatyczny, za pomocą którego prowadzone są księgi rachunkowe.

Dla zapewnienia systematycznego i skutecznego badania funkcjonowania w Spółce Zintegrowanego Systemu Zarządzania, ustalone zostały jednolite zasady prowadzenia wewnętrznych audytów w obszarach objętych ZSZ. Zasady te określa obowiązująca procedura „Audyty wewnętrzne” (SQ 1701). Audyty te stanowią istotne narzędzie wspierające politykę ZSZ Spółki, w tym zarządzanie inherentnymi ryzykami. Program audytów wewnętrznych obejmuje wszystkie jednostki i komórki organizacyjne Spółki, mające wpływ na jakość, BHP oraz ochronę środowiska, a ich częstotliwość ustalana jest w oparciu o sprawozdania z wcześniejszych audytów, programy działań korygujących audytowanego, dane dotyczące jakości (protokoły kontroli, protokoły badań), protokoły kontroli stanu BHP, ewentualne reklamacje klienta. Audyt w Spółce obejmuje trzy etapy:

- wstępną kontrolę dokumentów i wymagań,
- rozmowy z pracownikami odpowiedzialnymi za realizację działań objętych audytem,
- badanie praktyczne i zbieranie dowodów.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości, audytorzy sporządzają protokoły niezgodności. Niezgodności muszą być udokumentowane w sposób jednoznaczny i precyzyjny, poparte dowodami oraz przedstawione z odniesieniem do określonych wymagań norm lub dokumentów Zintegrowanego Systemu Zarządzania. Audytowany jest zobowiązany do określenia i realizacji działań korygujących, zgodnie z procedurą „Działania korygujące” (SQ 1401). Działania korygujące prowadzone są do momentu osiągnięcia pozytywnego wyniku audytu.

Kontrolę wewnętrzną wspiera monitoring, realizowany na podstawie procedury Zintegrowanego Systemu Zarządzania „Monitorowanie” (SQ 2001), która określa zasady postępowania i dokumentowania działań podczas monitorowania działalności budowlano-montażowej i produkcyjnej w aspektach: społecznym (monitoring poziomu satysfakcji klienta, odpowiedzialny marketing (akwizycja), jakość, bezpieczeństwo i zgodność z normami produktów), bezpieczeństwa i higieny pracy oraz środowiskowym.

Pełnomocnik - Koordynator Dyrektora Generalnego ds. Zintegrowanego Systemu Zarządzania podlega bezpośrednio Dyrektorowi Generalnemu Prezesowi Zarządu Spółki. W swoich działaniach współpracuje z Pełnomocnikiem ds. Systemu Zarządzania Jakością i AQAP oraz Pełnomocnikiem ds. Systemu Zarządzania Środowiskiem i BHP, którzy działają w granicach swoich kompetencji.

Zarządzanie ryzykiem (G.3)

G.3.1 G.3.2

Zarząd Spółki stale monitoruje wszelkie ryzyka strategiczne oraz operacyjne, zarówno te wewnętrzne, jak i zewnętrzne, mogące wywrzeć wpływ na działalność Spółki lub zakłócić osiągnięcie założonych przez nią celów, a w szczególności celom tym zagrozić.

Identyfikacji i oceny ryzyka dokonują również poszczególne jednostki organizacyjne Spółki, których działalność narażona jest na danego rodzaju ryzyko i współuczestniczą w zarządzaniu tym ryzykiem. Monitoring i zarządzanie ryzykiem, ograniczające wpływ niepewności na realizację celów organizacji, objęte są regulacjami wewnętrznymi, w tym instrukcjami i zarządzeniami, dotyczącymi zakresów działania poszczególnych jednostek.

W oparciu o Zintegrowany System Zarządzania, w obszarach nim objętych, zarządzanie ryzykiem w Spółce obejmuje aspekty społeczne (stosunki z klientami, w tym monitoring poziomu satysfakcji klientów, bezpieczeństwo, w tym jakość produktów Spółki i ich zgodność z normami, odpowiedzialne prowadzenie marketingu aktywnego i pasywnego, wpływ na społeczność lokalną), środowiskowe, bezpieczeństwa i higieny pracy, uwarunkowania polityczne oraz lokalne uwarunkowania prawne i odbywa się między innymi zgodnie z procedurą „Zarządzanie ryzykiem” (SQ 2301).

Proces zarządzania ryzykiem obejmuje w Spółce jego identyfikację, analizę oraz sterowanie. W ramach identyfikacji, Spółka określa obszary występowania ryzyka, przyczyny i prawdopodobieństwo jego wystąpienia, zagrożenia i ich skutki w poszczególnych obszarach. W procesie analizy określa się między innymi wielkość ryzyka dla poszczególnych obszarów lub przedsięwzięć oraz typuje elementy ryzyka, mające największy wpływ na ryzyko całkowite. W Spółce przyjęto opisową (bezwymiarową) metodę analizy, w której dokonuje się podziału ryzyka na akceptowalne i nieakceptowalne. W przypadku wystąpienia ryzyka nieakceptowalnego, osoba odpowiedzialna za dany obszar, w którym takie ryzyko zostało zidentyfikowane, przygotowuje propozycję działań obniżających je do poziomu akceptowalnego. Na tej podstawie Zarząd Spółki podejmuje stosowne decyzje i określa odpowiednie działania. Sterowanie ryzykiem obejmuje zaplanowanie określonych działań związanych z redukcją ryzyka, przygotowanie zasobów do ich realizacji, przeprowadzenie działań zapobiegawczych i określenie ich skuteczności. Działania korygujące w obszarach objętych ZSZ, realizowane są przede wszystkim zgodnie z procedurą „Działania korygujące” (SQ 1401), określającą zasady postępowania przy ich podejmowaniu, wykonywaniu i dokumentowaniu, począwszy od wykrycia niezgodności lub zagrożenia jej wystąpieniem, poprzez analizę występujących niezgodności, do udokumentowanego skutecznego wdrożenia działań korygujących.

Dodatkowo, stosowne szczegółowe polityki, zasady i procedury przyjęte w Spółce, a opisane w dalszej części Sprawozdania, wspierają proces zarządzania objętymi nimi aspektami i inherentnymi ryzykami.

W obszarach objętych Sprawozdaniem, to jest w zakresie zagadnień społecznych, pracowniczych, środowiska naturalnego, poszanowania praw człowieka oraz przeciwdziałania korupcji, w wyniku przeprowadzonych analiz wewnętrznych oraz dialogu z interesariuszami, Spółka zidentyfikowała jako istotne, następujące ryzyka, mogące potencjalnie, niekorzystnie wpłynąć na te zagadnienia:

1. Obszar społeczny:

- ryzyko niedotrzymania warunków zawartej z klientem umowy (nieterminowej realizacji zamówienia lub projektu),
- ryzyko związane z jakością produktu lub usługi (wystąpienia wad, ich nieterminowego usunięcia),
- ryzyko nieetycznych działań pracowników Spółki, dostawców towarów/usług oraz podmiotów sponsorowanych lub obdarowanych,
- ryzyko utraty zdolności wykonania przez dostawcę towarów/usług powierzonego zadania, w następstwie braku płatności ze strony Spółki,
- ryzyko związane z relacjami: z klientem, kontrahentami, lokalną społecznością,
- ryzyko marketingu naruszającego prawa konsumenta w działalności deweloperskiej,
- ryzyko niezgodności związanych z niewłaściwym oznakowaniem produktów Spółki,
- ryzyko naruszenia ochrony danych osobowych, to jest ryzyko naruszenia bezpieczeństwa, prowadzącego do przypadkowego lub niezgodnego z prawem zniszczenia, utraty, zmodyfikowania lub nieuprawnionego ujawnienia, bądź dostępu do przetwarzanych danych osobowych.

2. Obszar pracowniczy:

- ryzyko związane z bezpieczeństwem i higieną pracy, a w szczególności ryzyko wypadków przy pracy (w szczególności przy pracach niebezpiecznych) i chorób zawodowych,
- ryzyko związane z naruszeniem zasad BHP przez dostawców towarów/usług,
- ryzyko związane z nieprzestrzeganiem zasady równego traktowania w zatrudnieniu,
- ryzyko utraty kluczowych pracowników oraz niepozyskania wykwalifikowanych, doświadczonych kandydatów,
- ryzyko niskiego poziomu motywacji, zaangażowania i efektywności po stronie pracowników (rutynowość działań),
- ryzyko braku wymiany wiedzy i doświadczeń pomiędzy pracownikami,
- ryzyko niewystarczających kompetencji po stronie pracowników,
- ryzyko pogorszenia wizerunku Spółki jako pracodawcy.

3. Obszar środowiska naturalnego:

- ryzyko awarii oddziałujących na środowisko, w procesie produkcyjnym lub świadczenia usług,
- ryzyko zwiększenia ilości wytwarzanych odpadów, w szczególności ponad limit określony posiadanym pozwoleniem na wytwarzanie odpadów,
- ryzyko związane ze składowaniem i wykorzystywaniem w procesie produkcji substancji i preparatów niebezpiecznych,
- ryzyko związane ze wzrostem emisji szkodliwych gazów i pyłów do atmosfery, w szczególności ponad limit określony w posiadanym pozwoleniu na wprowadzanie gazów i pyłów z instalacji do powietrza,
- ryzyko braku efektywności zużycia surowców i materiałów oraz zwiększenia materiałochłonności w procesach operacyjnych,
- ryzyko zwiększenia spalania paliw kopalnych w transporcie wyrobów i w pracy ciężkiego sprzętu,
- ryzyko niskiej efektywności energetycznej,
- ryzyko zwiększenia zużycia wody,
- ryzyko nieodpowiedniego doboru dostawców towarów i usług, niestosujących się do zasad poszanowania środowiska oraz ryzyko naruszenia tych zasad przez wybrane podmioty.

4. Obszar poszanowania praw człowieka:

- ryzyko naruszenia praw pracowników,
- ryzyko naruszenia praw człowieka w łańcuchu dostaw.

5. Obszar przeciwdziałania korupcji:

- ryzyko wystąpienia zachowań korupcyjnych w organizacji i w łańcuchu dostaw oraz związanych z tym konsekwencji.

Wymienione powyżej ryzyka, wraz z opisem zarządzania nimi, zostały omówione w odnośnych, dalszych częściach Sprawozdania. W zakresie niektórych z tych ryzyk, Spółka nie wdrożyła kompleksowych sposobów zarządzania, niemniej planuje w przyszłości opracować i stosować szczegółowe polityki w takich obszarach. Wymagane wyjaśnienia zostały zawarte odpowiednio w treści Sprawozdania.

Zarządzanie etyką (G.4)

G.4.1 G.4.4 G.4.5 G.4.6 G.4.7

Spółka jest przekonana o wadze przestrzegania w swojej działalności obowiązujących przepisów prawa i własnych regulacji wewnętrznych oraz postępowania zgodnie z wyznaczonymi sobie standardami etycznymi. Jest też świadoma, że podstawę osiągnięcia pożądanej wydajności i jakości pracy, a także zaplanowanych efektów przedsięwzięć inwestycyjnych, stanowi również etyka działania organizacji, zarówno w stosunkach wewnętrznych, jak i na zewnątrz. Obowiązujący od 2017 r. Kodeks Etyki Grupy Kapitałowej Instal Kraków S.A. (dalej również „Kodeks” lub „Kodeks Etyki”) określa nadrzędne wartości, jakim hołduje Spółka oraz zasady postępowania, jakich zobowiązuje się przestrzegać. Stanowi on dla pracowników wzorzec zachowań w czynnościach i relacjach wewnątrz organizacji oraz w stosunku do klientów, innych kontrahentów, społeczności lokalnych i pozostałych interesariuszy, zarówno w obszarach biznesowych, jak i okołobiznesowych.

Za naczelne wartości uznawane są [zaufanie i wiarygodność](#), [prawość i uczciwość](#), [odpowiedzialność](#), [szacunek](#), [lojalność](#), [współpraca i partnerstwo](#). Wiążące wszystkich pracowników, z członkami organów Spółki włącznie, zasady postępowania, obejmują między innymi obowiązek przestrzegania prawa, poszanowania praw człowieka, dbałości o bezpieczne i przyjazne środowisko pracy, w tym przeciwdziałania dyskryminacji, dbałości o wartości materialne i niematerialne Spółki, troski o środowisko naturalne i dobre relacje ze społecznościami lokalnymi, uczciwości w działaniach marketingowych, czy też budowania pozytywnych relacji z klientami i partnerami biznesowymi.

W oparciu o postanowienia Kodeksu, powołany został dedykowany zagadnieniom etycznym Zespół ds. Etyki, odpowiedzialny między innymi za:

- planowanie i koordynację działań w obszarze tych zagadnień,
- wyjaśnianie wątpliwości,
- monitorowanie nowych zaleceń i wymogów branżowych,
- prowadzenie wewnętrznych postępowań wyjaśniających w sprawie zgłaszanych lub wykrytych naruszeń.

W zakresie zadań Zespołu ds. Etyki jest organizacja szkoleń, dotyczących Kodeksu oraz obowiązujących zasad, w formie warsztatów lub e-learningu (np. prezentacje, opracowania), czy też systemu pytań i odpowiedzi.

Treść Kodeksu podaje się do wiadomości pracowników i zapewnia do niego stały dostęp, za pośrednictwem wewnętrznych systemów komputerowych, a w odniesieniu do pracowników, których charakter pracy nie wiąże się z dostępem do komputera, za pośrednictwem bezpośredniego przełożonego, kierowniczego szczebla. Osoby zawierające pierwszą umowę dotyczącą zatrudnienia zaznajamiane są z treścią Kodeksu przez pracownika Działu Zatrudnienia i Szkolenia. Pracownicy potwierdzają zapoznanie się z Kodeksem odpowiednio, poprzez zatwierdzenie w sposób wymagany przez dany system komputerowy, albo w przypadku osób nie mających w miejscu pracy dostępu do komputera lub osób nowozatrudnionych, przez złożenie podpisu pod odpowiednim oświadczeniem.

Za zarządzanie kwestiami etycznymi odpowiadają dyrektorzy pionów organizacyjnych oraz Zespół ds. Etyki. Pracownicy zgłaszają zdarzenia lub zachowania stanowiące naruszenie przyjętych w Spółce norm etycznych bezpośredniemu przełożonemu lub przełożonemu wyższego szczebla, bądź do Zespołu ds. Etyki. Do Zespołu ds. Etyki zgłoszenia można dokonać poprzez bezpośrednie spotkanie, przesłanie wiadomości email na dedykowany adres etyka@instalkrakow.pl lub skierowanie pisma.

Nieprzestrzeganie zasad etycznego postępowania grozi konsekwencjami o charakterze porządkowym i dyscyplinarnym, włącznie z ewentualnym rozwiązaniem umowy łączącej pracownika ze Spółką, a w uzasadnionych przypadkach odpowiedzialnością karną.

Przyjęty Kodeks oraz objęte nim rozwiązania, w tym funkcjonujący Zespół ds. Etyki i możliwość skorzystania przez pracowników z jego pomocy, także poprzez dokonanie stosownego zgłoszenia, stanowią system zarządzania ryzykiem nieetycznych zachowań w Spółce i minimalizują je. Jak w każdej organizacji, w której znaczącą rolę odgrywa czynnik ludzki, w Spółce występuje ryzyko osobowe. Związane ono może być ze zbyt niską świadomością pracowników lub niewłaściwymi wzorcami postępowania oraz brakiem wiedzy w zakresie zachowań pożądanых i oczekiwanych, w tym wskutek niewystarczającej promocji takich zachowań oraz potencjalnych niedoskonałości zarządzania personelem w strukturze. Spółka jest świadoma, że zachowania nieetyczne stwarzają sytuacje problemowe w przedsiębiorstwie i mogą prowadzić do konfliktu w miejscu pracy, a w konsekwencji do utraty reputacji (opinia złego pracodawcy) i trudności w zakresie zasobów ludzkich. W relacjach zewnętrznych, zachowania nieetyczne, w tym niezgodne z prawem, stwarzają ryzyko pogorszenia relacji biznesowych (niechęć ze strony kontrahentów do współpracy z podmiotem, który działa nieetycznie, nieuczciwie). W obszarze zgodności z prawem, program etyczny wspiera system kontroli wewnętrznej, opisany w części G.2.3 Sprawozdania. Spółka dąży do podnoszenia świadomości pracowników w zakresie niepożądanych lub oczekiwanych zachowań, w celu zapewnienia przestrzegania Kodeksu i krzewienia kultury poszanowania objętych nim standardów. Treść Kodeksu jest stale, łatwo dostępna dla pracowników.

Tabela 6. Liczba szkoleń i skarg z zakresu etyki

Wskaźnik	2017	2018
Liczba szkoleń dedykowanych bezpośrednio zagadnieniom etycznym	0	0
Liczba skarg pochodzących z zewnątrz organizacji dotyczących naruszenia standardów etycznych	0	0
Liczba skarg pochodzących z wewnątrz organizacji dotyczących naruszenia standardów etycznych	0	0

W 2019 r. Spółka podejmie działania mające na celu zwiększenie u pracowników świadomości znaczenia systemu etycznego, w tym zwłaszcza poprzez edukację w tym obszarze.

Mając na uwadze ryzyko nieetycznych działań dostawców towarów/usług, w tym generalnych wykonawców w obszarze inwestycji deweloperskich oraz związane z tym negatywne oddziaływanie na Spółkę, a także jej relacje z klientami, Spółka nakłada na swoich wykonawców, podwykonawców, dostawców i usługodawców, w zawieranych umowach, zobowiązanie do stosowania i przestrzegania standardów etycznych zgodnych z przyjętymi w Kodeksie, którego treść jest stale dostępna na stronie internetowej. W powyższym zakresie Spółka odstąpiła od zapowiadanego w raporcie za 2017 r. rozwiązania, polegającego na złożeniu odpowiedniego oświadczenia na odrębnym dokumencie – Karcie Etyki Kontrahenta, na rzecz stosownego obowiązku umownego, związanego ze świadczeniem głównym. Z uwagi na fakt, iż przedmiotowa klauzula została wdrożona w trakcie roku, rezultaty w przedmiotowym zakresie zostaną przedstawione w raporcie za 2019 rok.

Obszar środowiskowy (E)

Spółka wywiera wpływ na środowisko w obszarze operacyjnej działalności oraz na etapie użytkowania wykonanych przez nią obiektów, instalacji, urządzeń.

Pomimo zakłóceń w fazie realizacji, związanych z procesem produkcyjnym i budowlanym, w ostatecznym rozrachunku działalność Spółki wpływa na poprawę stanu środowiska. Wykonywane zamówienia w gospodarce wodno-ściekowej i energetyce przyczyniają się do poprawy warunków środowiska przyrodniczego i rozwoju sektora energetycznego w zakresie związanym z minimalizacją zużycia nieefektywnych źródeł energii przez mniejszych odbiorców oraz neutralizowaniem szkodliwej emisji do atmosfery (odazotowanie i odsiarczenie spalin, modernizacje elektrofiltrów). Spółka w swoim dorobku posiada bardzo dużą ilość zrealizowanych zamówień, mających znaczący, pozytywny wpływ na środowisko, jego ochronę oraz poprawę jego stanu, takich jak:

- instalacje odsiarczania spalin w elektrowniach,
- instalacje odazotowania spalin w elektrowniach,
- budowa nowych i modernizacja starych oczyszczalni ścieków w oparciu o nowoczesne technologie oczyszczania ścieków,
- budowa nowych i modernizacja dotychczas użytkowanych stacji uzdatniania wody.

Środowisko w jakim żyjemy ma bezpośredni wpływ na jakość naszego życia, dlatego też działalność Spółki ma aspekt nie tylko ekonomiczny, ale również społeczny. Poprzez modernizację oczyszczalni ścieków, wykonywanie instalacji dezodoryzacji, modernizację stacji uzdatniania wody, realizację instalacji zmniejszających zanieczyszczenie powietrza, czy zadań wykorzystujących przyjazne dla środowiska, nowoczesne technologie, w zakresie obiektów takich, jak szpitale, pływalnie, hale sportowe, szkoły, działalność Spółki przyczynia się również do poprawy komfortu życia mieszkańców. Z kolei realizowane przez Spółkę osiedla powstają głównie na terenach poprzemysłowych, tworząc pożądane enklawy mieszkaniowe, co przyczynia się do rewitalizacji tych obszarów.

Zakres wpływu związanego z fazą użytkowania produktów Spółki został opisany w części E.8 Sprawozdania.

Z drugiej strony, na Spółkę znaczący wpływ wywierają również zewnętrzne procesy legislacyjne, a w szczególności prawodawstwo UE. Konieczność dostosowania emisji szkodliwych gazów do atmosfery przez elektrownie i elektrociepłownie do coraz ostrzejszych norm, obowiązujących w UE i państwach członkowskich, Spółka postrzega jako szansę w kontekście wypełnienia portfela zleceń w segmencie budowlano-montażowym, podobnie jak dofinansowanie z funduszy strukturalnych UE projektów w celu poprawy stanu środowiska.

Zidentyfikowane znaczące aspekty środowiskowe oraz istotne ryzyka, związane z poszczególnymi zagadnieniami środowiskowymi, zostały opisane w dalszych, odnośnych częściach Sprawozdania (E.1., E.2, E.3, E.5, E.6 i E.7), z uwzględnieniem szczegółowych działań minimalizujących zagrożenie. Ryzykami zidentyfikowanymi w obszarze środowiskowym Spółka zarządza w sposób opisany w wymienionych w zdaniu powyżej podrozdziałach oraz w niniejszej, ogólnej części Sprawozdania – Obszar środowiskowy (E), w tym postępując w sposób określony we wskazanych, odpowiednich procedurach.

Polityka

Spółka stale troszczy się o wizerunek podmiotu godnego zaufania i budzącego zadowolenie ze współpracy, charakteryzującego się zrównoważonym rozwojem, systematycznie i planowo dbającego o środowisko. W Kodeksie Etyki Spółka przyjęła zobowiązanie poszanowania środowiska naturalnego, niezależnie od charakteru prowadzonej działalności oraz miejsca i rodzaju świadczonych usług, przestrzegania przepisów prawa oraz wewnętrznych regulacji i wymagań w tym zakresie oraz wymagania tego samego od swoich partnerów biznesowych, używania materiałów i surowców jak najmniej szkodliwych dla środowiska naturalnego, wytwarzania jak najmniejszej ilości odpadów, ograniczania emisji zanieczyszczeń oraz prowadzenia działalności w sposób jak najmniej uciążliwy dla sąsiadów.

Polityka środowiskowa Spółki (dalej w treści Sprawozdania „Polityka środowiskowa”), oparta o system zarządzania środowiskowego w ramach Zintegrowanego Systemu Zarządzania (dalej również „ZSZ”),

spełnia wymagania normy PN-EN ISO 14001:2015 (Spółka zrealizowała zakładany jeszcze w 2017 r. cel dostosowania systemu do przedmiotowej normy).

Przyjęta i stosowana w Spółce Polityka Zintegrowanego Systemu Zarządzania (dalej również „Polityka ZSZ”) określa, jako zasadniczy cel i zobowiązanie Spółki w obszarze środowiskowym, ciągłe zmniejszanie szkodliwego wpływu na otoczenie, w zgodzie z obowiązującym prawem oraz dostarczanie takich wyrobów i usług, które są przyjazne środowisku naturalnemu. Określone cele i zobowiązania, Spółka realizuje poprzez:

- racjonalne wykorzystywanie zasobów naturalnych, energii i paliw, wiedzy, techniki oraz kapitału,
- eliminowanie zagrożeń lub ich minimalizowanie, poprzez stosowanie nowoczesnych technologii, maszyn i urządzeń,
- modernizację urządzeń,
- zapewnienie świadomego i odpowiedzialnego działania wszystkich pracowników na rzecz ochrony środowiska, poprzez podnoszenie kwalifikacji i skuteczne motywowanie,
- prowadzenie dialogu z pracownikami i innymi zainteresowanymi stronami o przedsięwzięciach Spółki na rzecz ochrony środowiska,
- doskonalenie procesów Zintegrowanego Systemu Zarządzania, a także procedur nim objętych, w celu polepszenia jego skuteczności i osiągniętych efektów,
- zapewnienie odpowiednich zasobów i środków, w celu realizacji zobowiązań wynikających z Polityki ZSZ.

Polityka środowiskowa podlega stałemu nadzorowi kierownika Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. oraz Pełnomocnika-Koordynatora Dyrektora Generalnego ds. Zintegrowanego Systemu Zarządzania, podlegających w strukturze organizacyjnej bezpośrednio Dyrektorowi Generalnemu – Prezesowi Zarządu Spółki, a także Pełnomocnika ds. Systemu Zarządzania Środowiskiem i BHP. Celem procesu nadzoru jest zapewnienie zgodności działania Spółki z Polityką ZSZ, przepisami prawa oraz postanowieniami otrzymanych decyzji administracyjnych i realizacji zadań szczegółowych, to jest między innymi:

- zmniejszenie o 10% ilości odpadów w stosunku do ilości przyznanej w pozwoleniach,
- zużycie energii elektrycznej i wody oraz ilość wytworzonych ścieków nie wyższe niż w roku poprzednim.

Zintegrowany System Zarządzania jest również objęty stałym nadzorem, we wszystkich obszarach, ze strony Zarządu Spółki, którego zobowiązaniem jest podejmowanie działań w kierunku doskonalenia ZSZ, wyznaczanie celów i zadań dla poszczególnych jednostek organizacyjnych oraz kontrola efektów ich realizacji.

Identyfikacja aspektów środowiskowych

Zgodnie z ZSZ, środowisko to całe otoczenie, w którym Spółka działa, z uwzględnieniem powietrza, wody, ziemi, zasobów naturalnych, flory, fauny, ludzi i ich wzajemnych zależności.

Elementy działań Spółki lub jej wyrobów i usług, które mogą wzajemnie oddziaływać ze środowiskiem podczas:

- realizacji prac budowlano-montażowych,
- eksploatacji instalacji Spółki,
- realizacji prac w zakładach produkcji przemysłowej Spółki,
- działalności w obszarze magazynów,
- działalności w obszarze administracji,
- działalności w obszarze Laboratorium Zakładowego Spółki,

stanowią aspekty środowiskowe, identyfikowane przez dyrektorów/kierowników jednostek organizacyjnych oraz kierowników realizowanych przez Spółkę budów, zgodnie z procedurą „Identyfikacja aspektów środowiskowych oraz określenie szans i zagrożeń” (OS 01), w każdym procesie operacyjnym opisanym w ZSZ. Aspekty, które mają lub mogą mieć istotny wpływ na środowisko, uznawane są za znaczące. Przyjęto, iż jeżeli istnieje ryzyko niespełnienia wymagań prawnych lub innych, odnoszących się do ocenianego aspektu środowiskowego lub jeśli ustalona suma parametrów liczbowych, na które składają się ocena (waga) potencjalnych negatywnych skutków - w skali od 1 do 3 oraz prawdopodobieństwo wystąpienia - w skali od 1 do 3, jest większa niż 4, aspekt ten traktowany jest jako znaczący.

Aspekty środowiskowe zidentyfikowane w poszczególnych jednostkach organizacyjnych w procesie opracowania i wdrożenia w Spółce Zintegrowanego Systemu Zarządzania i ich ocena (dokonana w warunkach normalnych), zostały zebrane w formie tabelarycznej, jako załącznik do w/w procedury OS 01. Podlegają one przeglądowi, weryfikacji i aktualizacji, a także stanowią podstawę do dalszej, wymaganej identyfikacji przez osoby odpowiedzialne.

Na bieżąco, identyfikacja aspektów środowiskowych dokonywana jest przede wszystkim w trakcie okresowych przeglądów stanu środowiska w Spółce, a także:

- na etapie przygotowania oferty/produkcji/przedsięwzięcia – z uwzględnieniem dokumentacji projektowej lub innej dostępnej dokumentacji dotyczącej realizowanego zadania, będącej między innymi podstawą do złożenia informacji o planowanym wytwarzaniu odpadów podczas realizacji,
- z chwilą zastosowania nowego rodzaju surowca lub materiału oraz nowej technologii, zarówno na etapie przygotowania produkcji/przedsięwzięcia, jak i na etapie realizacji.

W procesie identyfikacji Spółka uwzględnia między innymi uwarunkowania prawne, w tym wynikające z prawa miejscowego, warunki lokalizacji, projekt budowlany, zaopatrzenie w media, wpływ na sąsiadów, możliwość konfliktów społecznych, możliwość awarii, postęp naukowo-techniczny, warunki wykonania i odbioru robót budowlanych.

Aspekty środowiskowe, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów znaczących, takich jak: zużycie energii, paliw, wody, emisja ze stosowanych farb i lakierów, emisja do powietrza pyłów i gazów zawierających tlenki metali, spalanie gazu ziemnego w kotłowniach, spalanie paliw w silnikach samochodów i maszyn budowlanych, wytwarzanie odpadów i ścieków, sytuacje awaryjne, poddawane są analizie i stanowią podstawę formułowania oraz utrzymywania celów środowiskowych, a te osiągnąć są w wyniku realizacji wyznaczonych zadań.

Monitoring oraz działania korygujące

Sposób prowadzenia przez jednostki organizacyjne Spółki sterowania operacyjnego w zakresie aspektów środowiskowych określa procedura „Planowanie i nadzór nad działaniami operacyjnymi. Sterowanie operacyjne” (OS 03). Procedura odnosi się do znaczących aspektów środowiskowych i obowiązuje we wszystkich obszarach organizacyjnych Spółki objętych Zintegrowanym Systemem Zarządzania w obszarze ochrony środowiska. Pełnomocnik-Koordinator Dyrektora Generalnego ds. Zintegrowanego Systemu Zarządzania oraz kierownik Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. są kompetentni i odpowiedzialni za:

- identyfikację operacji i działań związanych ze znaczącymi aspektami środowiskowymi zgodnie z Polityką Zintegrowanego Systemu Zarządzania, celami i zadaniami,
- opracowywanie i utrzymywanie udokumentowanych procedur, instrukcji, rozwiązań organizacyjnych i/lub technicznych oraz zapewnienie, że tam, gdzie ich brak może prowadzić do odstępstw od Polityki ZSZ w obszarze ochrony środowiska, a także od celów i zadań środowiskowych, operacje związane ze znaczącymi aspektami środowiskowymi przebiegają zgodnie z przyjętymi założeniami.

Działania Spółki objęte sterowaniem operacyjnym realizowane są poprzez:

- instrukcje stanowiskowe, procedury, umowy, regulaminy, polecenia służbowe, zarządzenia wewnętrzne, instrukcje eksploatacji,
- informowanie kontrahentów o wymaganiach, jakie Spółka ma w stosunku do nich w związku z wdrożonym Zintegrowanym Systemem Zarządzania.

Dokumenty związane ze sterowaniem operacyjnym podlegają bieżącym przeglądom, z których wynika ewentualna potrzeba ich aktualizacji. Za ich zatwierdzenie odpowiada Zarząd Spółki i kierownicy jednostek organizacyjnych. Kierownicy jednostek organizacyjnych są także odpowiedzialni za zapewnienie, że wszystkie podmioty współpracujące ze Spółką będą świadome wymagań, jakie Spółka ma wobec nich w zakresie ochrony środowiska.

Odziaływanie Spółki na środowisko jest monitorowane na bieżąco przez kierowników jednostek organizacyjnych oraz Dział BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. Monitoring odbywa się w oparciu o procedurę ZSZ „Monitorowanie” (SQ 2001) i obejmuje:

- przestrzeganie przepisów prawa,
- kontrolę zgodności rodzajów i ilości wytwarzanych odpadów z otrzymanymi decyzjami administracyjnymi,

- pomiary i rejestracje,
- nadzór nad realizacją celów wyznaczonych w Polityce ZSZ,
- realizację programów zarządzania środowiskowego,
- bieżący nadzór nad realizacją inwestycji/usługi,
- audyty wewnętrzne (planowe i pozaplanowe).

Podstawę monitoringu stanowi identyfikacja aspektów środowiskowych. W odniesieniu do zidentyfikowanych aspektów sporządzany jest przez dyrektorów/kierowników jednostek organizacyjnych oraz, przed rozpoczęciem realizacji przedsięwzięcia, przez kierowników budów, Program zarządzania środowiskowego (dalej również „Program”), obejmujący cele i zadania środowiskowe, osoby odpowiedzialne za ich realizację, terminy i koszty (budżet) tej realizacji, z uwzględnieniem zobowiązań Polityki ZSZ Spółki, ryzyk i szans. Realizacja Programu jest nadzorowana i systematycznie oceniana. Dodatkowo, co roku, w poszczególnych jednostkach organizacyjnych Spółki, są sporządzane i realizowane Plany poprawy, w których określone są zadania środowiskowe.

W przypadku ujawnienia nieprawidłowości lub zagrożenia nimi, podejmowane są działania korygujące, zgodnie z procedurą „Działania korygujące” (SQ 1401). Procedura określa zasady prowadzenia tych działań, od wykrycia niezgodności (lub zagrożenia jej wystąpieniem), poprzez analizę występujących niezgodności, do udokumentowanego skutecznego wdrożenia działań korygujących, a w przypadku koniecznym - do dokonania stosownych zmian w ZSZ. Procedura obowiązuje we wszystkich jednostkach organizacyjnych Spółki.

Zidentyfikowane (między innymi w trakcie audytów wewnętrznych) nieprawidłowości odnotowuje się w sporządzanym protokole niezgodności. Wszystkie niezgodności są analizowane pod kątem przyczyn ich wystąpienia, a wyniki tych analiz stanowią podstawę do sporządzenia Programu działań korygujących i ich podjęcia przez osoby odpowiedzialne za dany obszar. Skuteczność wprowadzonych działań korygujących oceniana jest przez Pełnomocnika ds. Systemu Zarządzania Środowiskiem i BHP, a także w trakcie kolejnych audytów planowych lub pozaplanowych. Działania korygujące podejmowane są w celu wykrywania, analizowania i eliminowania potencjalnych zagrożeń wystąpienia niezgodności, w tym materializacji ryzyk. Ich podstawę stanowią wszelkie informacje uzyskiwane w trakcie przebiegu poszczególnych procesów i prowadzonych kontroli, przeprowadzonych audytów zewnętrznych i wewnętrznych, analizy reklamacji klientów, a także wszelkie inne informacje i uwagi oraz zastrzeżenia zgłaszane w odniesieniu do działalności Spółki. Wszystkie informacje wymagające działań zapobiegawczych są analizowane pod kątem przyczyn ich wystąpienia. Pełnomocnik ds. Systemu Zarządzania Środowiskiem i BHP / kierownik Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż., w porozumieniu z Pełnomocnikiem-Koordynatorem Dyrektora Generalnego ds. Zintegrowanego Systemu Zarządzania, ustalają sposób rozwiązania problemu i określają działania niezbędne dla usunięcia ustalonych zagrożeń, termin ich podjęcia i osobę odpowiedzialną za realizację. Powyższe stanowi postawę do sporządzenia Programu działań korygujących. Skuteczność wprowadzonych działań oceniana jest w trakcie kolejnych audytów planowych lub pozaplanowych.

Niezależnie od tego, wszyscy pracownicy Spółki są zobowiązani do dokonywania na swoich stanowiskach pracy bieżącej oceny procesu produkcyjnego oraz oceny funkcjonowania Zintegrowanego Systemu Zarządzania, wprowadzania działań korygujących, względnie zawiadamiania przełożonych o swoich spostrzeżeniach.

Wszelkie informacje dotyczące działań korygujących poddawane są przeglądowi, dokonywanemu przez kierownictwo najwyższego szczebla. Do oceny efektów Polityki środowiskowej i monitoringu wykorzystywane są także informacje dotyczące ilości wytworzonych odpadów, ścieków, emisji gazów i pyłów do powietrza, zużytej wody, energii elektrycznej i gazu, w zakresie objętym rocznymi sprawozdaniami z korzystania ze środowiska, składanymi do urzędu marszałkowskiego. Powyższe umożliwia jednocześnie skuteczną kontrolę spełniania wymagań zawartych w otrzymanych decyzjach środowiskowych i pozwoleniach. Potwierdzeniem skuteczności działań są pozytywne wyniki kontroli, przeprowadzonych w ubiegłych latach przez inspektorów Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska (WIOŚ).

Szkolenie

Spółka przeciwdziała zidentyfikowanym ryzykom w obszarze środowiskowym między innymi poprzez podejmowane w sposób ciągły działania promujące świadomość środowiskową wśród pracowników. Służą temu szkolenia zarówno wewnętrzne, przeprowadzane przez kierowników komórek organizacyjnych lub wyznaczone przez nich osoby posiadające wymagane kwalifikacje zawodowe, Dział BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. oraz Pełnomocnika-Koordynatora Dyrektora Generalnego ds. ZSZ, jak i zewnętrzne, organizowane przede wszystkim zgodnie z procedurą

„Szkolenie” (SQ 1801). Okresowe szkolenia w zakresie ochrony środowiska obejmują wszystkich pracowników Spółki. Pracownicy fizyczni oraz kierownicy i operatorzy obejmowani są okresowymi instruktażami stanowiskowymi, w trakcie których zapoznawani są z aspektami środowiskowymi, związanymi z ich pracą oraz wpływem, jaki na środowisko mogą mieć ich czynności, jeśli będą wykonywane nieprawidłowo, a także ze sposobem reagowania na potencjalne awarie i usuwania ich skutków. Pracownicy umysłowi biorą udział w okresowych szkoleniach wewnętrznych oraz zewnętrznych szkoleniach i seminariach, poświęconych tematyce ochrony środowiska, organizowanych przez zewnętrzne ośrodki szkoleniowe. Każda osoba zawierająca pierwszą umowę dotyczącą zatrudnienia w Spółce, z chwilą rozpoczęcia pracy, jest zapoznawana z ZSZ w obszarze środowiskowym i szkolona w tym zakresie.

Łańcuch dostaw towarów i usług

Jednym ze zidentyfikowanych, istotnych ryzyk w obszarze środowiskowym, jest ryzyko nieodpowiedniego doboru dostawców towarów i usług, niestosujących się do zasad poszanowania środowiska oraz ryzyko naruszenia tych zasad przez wybrane podmioty. Spółka zarządza przedmiotowym ryzykiem w sposób opisany poniżej.

Obszar środowiskowy jest przez Spółkę weryfikowany i kontrolowany w całym łańcuchu dostaw. Zakupy towarów i usług dokonywane są u dostawców oraz podwykonawców kwalifikowanych, po ich uprzedniej ocenie, w szczególności zgodnie z odpowiednimi procedurami ZSZ - „Zakupy towarów do realizacji umów krajowych” (SQ 0601) i „Zakupy usług” (SQ 0604), a proces realizacji kontrolowany (kontrola okresowe i doraźne) i nadzorowany, między innymi w oparciu o procedurę „Zasady generalnego wykonawstwa inwestycji” (SQ 0903). Zgodnie z wymienionymi powyżej regulacjami, przy wyborze dokonuje się ankietyzacji podmiotu oraz uwzględnia między innymi posiadany przez dostawcę towarów/usług system zarządzania środowiskowego, sposób prowadzenia gospodarki odpadami, zawarte umowy z uprawnionymi podmiotami dotyczące odbioru, wywozu i utylizacji odpadów, otrzymany certyfikat dla posiadanego systemu zarządzania środowiskowego. Jeżeli wybrany dostawca towarów/usług posiada opracowany i wdrożony system zarządzania środowiskiem, uzgodnieniu podlega rodzaj i zakres dokumentów systemowych, które będzie sporządzał i przekazywał w trakcie realizacji zamówienia. W przypadku wyboru dostawcy nieposiadającego własnego systemu zarządzania, Spółka nakłada na niego zobowiązanie do działania zgodnie z zasadami i procedurami obowiązującego w Spółce ZSZ, odnoszącymi się do jego zakresu czynności.

W przypadku dostawców towarów/usług wykonujących prace na terenie budowy realizowanej przez Spółkę, przyjmują oni na siebie zobowiązania wynikające z dokumentu systemowego pn.: „Plan zapewnienia jakości, BHP oraz ochrony środowiska na budowach realizowanych przez Instal Kraków S.A.” i są stale nadzorowani oraz systematycznie kontrolowani. Nadzór nad realizacją budowy w obszarze ochrony środowiska prowadzi Kierownik Budowy oraz specjaliści branżowi, a także kierownik Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. Stan ochrony środowiska omawiany jest regularnie na naradach koordynacyjnych na budowie. Od zatrudnionych dostawców konsekwentnie egzekwowane jest przestrzeganie przepisów dotyczących ochrony środowiska i nałożonych zobowiązań. W przypadku naruszeń i bezskuteczności działań interwencyjnych, prace danego dostawcy podlegają wstrzymaniu przez kierownika budowy. Niezależnie Spółka zastrzega prawo odstąpienia od umowy z podmiotem działającym nienależycie w przedmiotowym zakresie. Ocena danego kontrahenta stanowi podstawę decyzji co do przyszłej współpracy. W powyższy sposób Spółka zarządza ryzykiem nieodpowiedniego doboru dostawców towarów i usług, to jest wyboru podmiotu niedbającego o środowisko, a także ryzykiem naruszeń zasad jego ochrony przez zatrudnionych kontrahentów.

Przegląd Polityki środowiskowej

Polityka środowiskowa poddawana jest cyklicznej ocenie, między innymi w ramach przeglądu Zintegrowanego Systemu Zarządzania. Kompleksowy przegląd, we wszystkich obszarach, wraz z oceną Polityki ZSZ, przeprowadzany jest raz w roku, przez Dyrektora Generalnego – Prezesa Zarządu, zgodnie z Procedurą ZSZ „Przegląd Zintegrowanego Systemu Zarządzania przez kierownictwo”, po zrealizowaniu planu audytów wewnętrznych i dokonaniu analizy stanu BHP i ochrony środowiska w Spółce (na podstawie wyników kontroli, prowadzonych na bieżąco na budowach oraz w jednostkach organizacyjnych Spółki). Celem przeglądu jest ocena wyników audytów wewnętrznych, adekwatności procedur i instrukcji ZSZ do procesów zachodzących w Spółce, osiągnięcia wyznaczonych celów, analiza podjętych działań korygujących oraz określenie kierunków doskonalenia.

ZSZ przewiduje nadto przeglądy przed wprowadzeniem do stosowania nowej technologii (mającej znaczący wpływ na środowisko) oraz na wniosek zewnętrznych instytucji kontrolujących (na przykład

Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska), czy też w wykonaniu zaleceń stanowiących rezultat audytów wewnętrznych lub zewnętrznych.

Przegląd środowiskowy uwzględnia również oddziaływanie na środowisko wyrobów i usług dostawców oraz podwykonawców Spółki.

Zarządzanie obszarem środowiskowym wspierają również inne, szczegółowe procedury ZSZ, uwzględniające zagadnienia z tego zakresu:

- „Zobowiązania dotyczące zgodności. Identyfikacja wymagań prawnych i ocena zgodności z przepisami prawnymi i innymi wymogami dotyczącymi ochrony środowiska” (OS 02), której celem jest zapewnienie funkcjonowania Spółki, w obszarze ochrony środowiska, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi i podejmowania działań podnoszących stopień tej zgodności, a która określa zasady postępowania przy identyfikacji, gromadzeniu i rozpowszechnianiu przepisów prawa, zarządzeń i poleceń służbowych Dyrektora Generalnego – Prezesa Zarządu, dotyczących ochrony środowiska oraz zasady dokonywania okresowej oceny zgodności z mającymi zastosowanie wymaganiami prawnymi w tym zakresie;
- „Gotowość i reagowanie na sytuacje awaryjne” (OS 04) - opisana w części E.7. Sprawozdania;
- „Nadzorowanie dokumentacji i danych” (SQ 0501) – na podstawie której opracowywane są, przyjmowane, rejestrowane, rozpowszechniane, aktualizowane i przechowywane dokumenty dotyczące ZSZ w obszarze ochrony środowiska oraz wycofywane z obiegu dokumenty nieaktualne. Procedura obowiązuje we wszystkich jednostkach organizacyjnych Spółki i określa wymagane rodzaje dokumentacji oraz osoby odpowiedzialne za ich sporządzenie i prowadzenie. Wyszczególnione w niej dokumenty stanowią podstawę do sporządzenia przez Pełnomocnika ds. Systemu Zarządzania Środowiskiem i BHP rocznej analizy funkcjonowania w Spółce Zintegrowanego Systemu Zarządzania w obszarze ochrony środowiska i podjęcia ewentualnych działań korygujących przez Zarząd Spółki;
- „Nadzorowanie zapisów dot. jakości, BHP i ochrony środowiska” (SQ 1601), obowiązująca we wszystkich jednostkach organizacyjnych Spółki, w zakresie prowadzenia i przechowywania zapisów dokumentujących każdy etap realizacji danej umowy oraz funkcjonowanie ZSZ w obszarach: jakości, BHP i ochrony środowiska, określająca zasady postępowania, w celu zapewnienia prowadzenia i przechowywania zapisów dotyczących zarządzania jakością, BHP i ochrony środowiska w sposób pozwalający wykazać zgodność wykonywanych usług z wymaganiami umowy oraz efektywność funkcjonowania Zintegrowanego Systemu Zarządzania;
- „Audyty wewnętrzne” (SQ 1701) - opisana w części G.2.3 Sprawozdania;
- „Zarządzanie ryzykiem” (SQ 2301) - opisana w części G.3 Sprawozdania.

Surowce i materiały (E.1)

E.1.1 E.1.2

Efektywne korzystanie z surowców i materiałów oraz racjonalna gospodarka odpadami, w tym dążenie do ich maksymalnej redukcji, to jeden z celów Polityki środowiskowej Spółki.

Racjonalne korzystanie rozpoczyna się już na etapie doboru materiałów i ich zakupu. Spółka nabywa tylko taką ilość surowców i materiałów, jaka jest niezbędna dla należytego wywiązywania się z przyjętych zobowiązań oraz uzyskania optymalnej jakości oferowanych produktów. Spółka realizuje swoje projekty z użyciem trwałych i wysokiej jakości materiałów i surowców, tak by ograniczyć do minimum ryzyko wystąpienia wad, zmniejszając tym samym koszty ewentualnych napraw i remontów oraz wydłużając cykl życia oferowanych produktów. Materiały i surowce pozyskiwane są z legalnych źródeł, w oparciu o uprzednio przeprowadzoną ocenę dostawcy i oferowanych produktów. Kryterium wyboru stanowią między innymi: posiadane certyfikaty jakości, aprobaty, znaki bezpieczeństwa wyrobu, certyfikaty zarządzania środowiskowego. Projektowanie urządzeń i instalacji oraz wdrażanie ich do produkcji, następuje w sposób zakładający najbardziej efektywne wykorzystanie materiałów, przy równoczesnej minimalizacji ilości wytwarzanych odpadów. Transport, przechowywanie, pakowanie i dostarczanie materiałów oraz surowców, wykonywane jest w sposób zapobiegający ich uszkodzeniu, zniszczeniu lub utracie właściwości (dotyczy to także obowiązku ich właściwego zagospodarowania i przechowywania na placu budowy).

Racjonalne korzystanie z surowców i materiałów realizowane jest przy pomocy następujących procedur ZSZ:

- „Zakupy towarów do realizacji umów krajowych” (SQ 0601) – określającej jednolity tok postępowania przy zakupach materiałów, surowców, czy półproduktów, celem zapewnienia wysokiej jakości nabywanych materiałów i legalności źródła ich pochodzenia. Procedura wskazuje podmioty odpowiedzialne za wybór dostawcy, jego ocenę, kryteria w oparciu o które jest ona dokonywana, opracowanie zapotrzebowania materiałowego i sam proces realizacji zamówień. Zgodnie z tą procedurą, na podstawie dotychczasowej współpracy, audytów bądź oceny wyrobów, dokonywana jest kwalifikacja dostawcy. Przy ocenie uwzględnia się między innymi posiadanie wymaganych dokumentów dla wyrobów oraz certyfikatów systemów zarządzania, właściwe oznakowanie i identyfikowalność towaru, własne wymogi dotyczące jakości, dopuszczenia wyrobu przez instytucje nadzorujące. Na podstawie pozyskanych informacji następuje wybór dostawcy. Rezygnacja z towarów dostawcy następuje między innymi w przypadku niespełnienia przez dostawcę wymagań w zakresie rodzaju, gatunku lub asortymentu zamawianych towarów, parametrów technicznych i jakościowych (wymaganych dla danego rodzaju towarów) lub braku dokumentów potwierdzających jakość dostarczanego towaru (atestów, świadectw jakości, deklaracji zgodności, protokołów badań, spełnienia wymagań BHP i ochrony środowiska);
- „Projektowanie” (SQ 0401) – określającej między innymi etapy projektowania i poszczególne czynności składające się na ten proces, wymóg opracowania karty projektu zawierającej założenia projektowe, w tym w zakresie materiałochłonności wyrobu. Na etapie koncepcyjnym analizuje się wymagania prawne i normatywne dotyczące projektowanego wyrobu, tworzy się pierwsze szkice i warianty wyrobu, określa się zakres wymaganych badań;
- „Transport, przechowywanie, pakowanie, dostarczanie” (SQ 1501) – określającej osoby odpowiedzialne za bezpieczny transport towarów, sposób ich transportu i rozładunku, składowania na placu budowy oraz powierzchniach magazynowych i placach składowych.

Istotnym ryzykiem zidentyfikowanym w tym obszarze jest ryzyko niskiej efektywności zużycia surowców i materiałów oraz ryzyko zwiększenia materiałochłonności w procesie produkcji.

Spółka zarządza powyższymi ryzykiem poprzez stosowanie wyżej wymienionych procedur wraz z procedurami ZSZ, dotyczącymi zarządzania jakością, opisanymi w części S.11 Sprawozdania. Ponadto Spółka w ramach Programu środowiskowego przeprowadza regularny monitoring procesów dotyczących zużycia materiałów, dokonuje systematycznych ocen oraz szkoleń w zakresie zarządzania jakością. W razie konieczności podejmuje działania korygujące i naprawcze. Szczegóły dotyczące powyższych działań zostały opisane w części ogólnej Obszar środowiskowy (E) oraz Bezpieczeństwo produktów i konsumentów (S.11).

W swojej działalności Spółka wykazuje zapotrzebowanie na różnego rodzaju materiały (w szczególności stalowe) takie jak: blacha stalowa ocynkowana, rury stalowe i miedziane, druty spawalnicze, pręty gwintowane, elektrody i farby.

Specyfiką branży budowlanej jest to, że większość wykorzystywanych surowców i materiałów jest nieodnawialna. Z tego powodu Spółka kładzie nacisk na efektywność, długotrwałość i wysoką jakość świadczonych usług i produktów. Spółka już na etapie projektowania wybiera rozwiązania materiałowe, które pozwolą zminimalizować koszty przyszłej eksploatacji obiektów oraz wydłużą okres ich użytkowania. Stosowanie materiałów wysokiej jakości wpływa na ograniczenie ilości remontów, wydłuża cykl życia produktów, co skutkuje niższym poziomem zużycia surowców oraz niższymi kosztami utylizacji materiałów budowlanych.

Szeroko wykorzystywane przez Spółkę materiały stalowe są produktami powstającymi z przerobienia rud żelaza, które stanowią surowiec nieodnawialny. Spółka nie posiada danych, w jakim zakresie zostały one wytworzone ze złomu.

Większość wykorzystywanych w działalności operacyjnej materiałów nie podlega recyklingowi. Spółka dąży do tego, aby odpad remontowo-budowlany (gruz betonowy, ceglany) powstający podczas prac rozbiórkowych, zwłaszcza w łańcuchu dostaw, był wykorzystany jako materiał do utwardzania placu budowy, czy urządzania dróg technologicznych. Również powstałe podczas wykonywania wykopów: ziemia, gleba oraz kamienie (formalnie uznane za odpad) są ponownie wykorzystywane na placu budowy jako pełnowartościowy surowiec, służący wyrównywaniu terenu. Działania takie sprzyjają maksymalnej redukcji odpadów i ograniczeniu ilości zużywanych surowców naturalnych (kruszyw). Powstający w procesie produkcji urządzeń i instalacji odpad stalowy i inny odpad przemysłowy, podlega stałemu monitoringowi, tak co do ilości jak i zasad jego segregacji, zgodnie z procedurami opisanymi w części E.6 Sprawozdania.

Tabela 7. Rodzaj i ilość wykorzystanego surowca i materiału

Lp.	Nazwa materiału	Ilość* (Mg)	
		2017	2018
1	Blachy stalowe	580,70	534,2
2	Płaskowniki stalowe	9,80	7,6
3	Pręty stalowe	6,30	6,1
4	Kształtowniki stalowe	168,90	118,6
5	Rury stalowe z/s i b/s	200,00	271,9
6	Druty spawalnicze	6,00	6,4
7	Elektrody spawalnicze	1,10	0,4
8	Farby	9,40	6,8

*Wykaz materiałów oraz podane ilości obejmują dane wynikające z dokumentów magazynowych Spółki.

Tabela 8. Zużycie kluczowych materiałów na jednostkę przychodu

Nazwa materiału	Ilość Mg/1mln	
	2017	2018
Materiały stalowe	3,85	3,15

Paliwa i energia (E.2)

E.2.1 E.2.2 E.2.3

Prowadzona przez Spółkę działalność determinuje duże zapotrzebowanie na paliwa i energię. Jednym z zasadniczych celów Polityki ZSZ jest ich racjonalne wykorzystywanie. Optymalizacja zużycia pozwala nie tylko na obniżanie kosztów operacyjnych, ale także na ciągłe ograniczanie szkodliwego wpływu Spółki na środowisko naturalne.

Energia elektryczna została uznana w procedurze Identyfikacji aspektów środowiskowych za aspekt znaczący i jest każdorazowo uwzględniana w programach zarządzania środowiskowego. Cel szczegółowy Polityki środowiskowej w tym zakresie to:

- zużycie energii elektrycznej na poziomie nie wyższym niż w roku poprzednim.

Aspekt środowiskowy	Operacja	Sposób monitorowania/pomiaru aspektu
Zużycie energii elektrycznej	Zasilanie energią elektryczną maszyn i urządzeń (spawarki, elektronarzędzia, nagrzewnice) Oświetlenie, w tym oświetlenie placu budowy Oświetlanie i ogrzewanie melamin	Rejestracja ilości Wyłączanie wszystkich zbędnych maszyn i urządzeń oraz oświetlenia Bieżąca kontrola stanu technicznego obiektów, urządzeń, instalacji i zaplecza budowy

W działalności operacyjnej Spółka zużywa energię w budynkach, w instalacjach przemysłowych, urządzeniach oraz w transporcie. Największe zużycie notuje się w budynkach, w których Spółka posiada zakłady produkcyjne oraz w budynkach administracyjnych w Krakowie, gdzie energia zużywana jest na potrzeby parku maszynowego, ogrzewania, oświetlenia oraz transportu.

Większość energii wykorzystywanej w działalności operacyjnej to: energia elektryczna pochodząca z elektrowni, wykorzystywana głównie w obszarze obróbki metali oraz oświetlenia, energia cieplna pochodząca głównie ze spalania gazu ziemnego i ciepła dostarczanego z elektrociepłowni oraz energia

pochodząca za spalania benzyny i oleju napędowego, związana z wykorzystywaniem floty samochodowej oraz sprzętu ciężkiego.

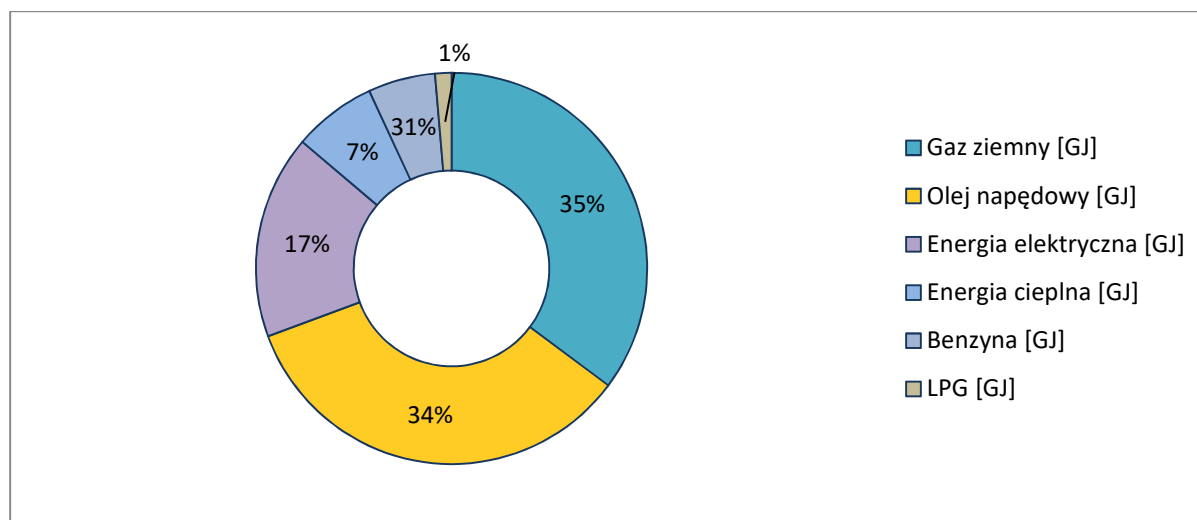
Ze względu na dużą różnorodność oferowanych przez Spółkę produktów i usług nie ma możliwości przedstawienia wskaźników zużycia energii w przeliczeniu na jednostkę produktu.

Tabela 9. Całkowite zużycie energii, według źródeł jej pozyskania.*

Zużycie	2017	2018
Energia elektryczna [GJ]	2 750	2 417
Energia cieplna [GJ]	924	990
Gaz ziemny [GJ]	5 326	5 057
LPG [GJ]	206	195
Olej napędowy [GJ]	4 479	4 907
Benzyna [GJ]	746	797
Zużycie całkowite [GJ]	14 431	14 359
Zużycie całkowite na jednostkę przychodu [GJ/1mln]	57,6	48,2

* Podane wielkości odnoszą się do zużycia na potrzeby własne, wewnątrz organizacji, wynikają ze wskazań liczników Spółki lub danych wykazanych w dokumentach rozliczeniowych, wystawionych przez dostawców paliw i energii, z wyłączeniem ilości energii w przypadku refakturowania na inne podmioty lub ujętej w stawce czynszu. W prezentowanych wartościach pominięto dane z realizacji zamówień w segmencie budowlano-montażowym i zagranicznym, ze względu na zróżnicowany sposób rozliczeń i występujący w przypadku części inwestycji brak możliwości indywidualnego opomiarowania. Pomimo monitorowania przez Spółkę przedmiotowego aspektu, przedstawione dane byłyby niepełne, a dokonane w niektórych przypadkach szacunki nazbyt ogólne. Spółka będzie dążyć do tego, aby w kolejnych latach wdrożyć mechanizmy pozwalające na raportowanie w sposób kompletny szerszego zakresu danych.

Wykres 1. Zużycie energii na potrzeby własne, według źródeł jej pozyskania

W 2018 roku w Spółce odnotowano niższe zużycie całkowite energii w porównaniu do roku 2017 o 72 GJ oraz osiągnięto zakładany cel szczegółowy - zużycie energii elektrycznej było niższe w stosunku do roku poprzedniego o roku 333 GJ.

W 2018 roku udział energii ze źródeł odnawialnych, w końcowym zużyciu energii przez Spółkę, osiągnął wielkość 0,17%. Spośród funkcjonujących rozwiązań proefektywnych energetycznie należy wskazać na zainstalowane kolektory słoneczne, które produkują 6,85 MWh/rok i pokrywają 26% rocznego zapotrzebowania na ciepłą wodę użytkową (biorąc pod uwagę moc kolektora oraz średnie nasłonecznienie w Polsce, które wynoszą odpowiednio 4284 W oraz 1600h/rok).

Istotnym ryzykiem zidentyfikowanym w Spółce w tym obszarze, jest ryzyko wystąpienia niskiej efektywności energetycznej i związany z tym wzrost emisji gazów cieplarnianych oraz ryzyko związane z transportem i pracą ciężkiego sprzętu, powodującego spalanie paliw kopalnych, a tym samym zmniejszenie zasobów naturalnych, przy równoczesnym zwiększaniu emisji dwutlenku węgla.

Spółka zarządza powyższym ryzykiem postępując zgodnie z procedurami opisanymi szczegółowo w części ogólnej „Obszar środowiskowy” (E), a w szczególności poprzez przeprowadzanie cyklicznych przeglądów urządzeń, instalacji oraz obiektów, ze szczególnym zwróceniem uwagi na obszary istotnego zużycia energii, takie jak zapotrzebowanie na energię grzewczą obiektów, zużycie energii elektrycznej w parku maszynowym. Przeglądy realizowane są w oparciu o obowiązujące przepisy prawa, według następujących procedur i instrukcji:

- „Sterowanie procesem robót montażowych” (SQ 0902),
  - „Sterowanie procesem wykonawstwa prefabrykatów” (SQ 0901),
  - „Zasady nadzorowania infrastruktury” (IQ 150103),
- opisanych szczegółowo w odnośnych częściach Sprawozdania.

Nadzór nad stanem technicznym sprzętu i urządzeń sprawują pracownicy z odpowiednimi kwalifikacjami zawodowymi, posiadający świadectwa kwalifikacyjne, wymagane przy wykonywaniu dozoru nad eksploatacją urządzeń, instalacji oraz sieci energetycznych i gazowych, każdy w swoim zakresie odpowiedzialności i kompetencji. Pracownicy są odpowiedzialni za opracowanie oraz przestrzeganie harmonogramów okresowych przeglądów technicznych, konserwacji i remontów sprzętu sieci i urządzeń.

W bieżącej działalności Spółki podejmowane są następujące działania, zwiększające efektywność energetyczną przedsiębiorstwa:

- ograniczanie zużycia energii elektrycznej w produkcji, głównie w elektrycznych urządzeniach do obróbki metalu (spawarkach, plazmie, gilotynach, sprężarkach), poprzez bieżącą kontrolę stanu technicznego urządzeń na podstawie harmonogramów napraw i remontów oraz planowanie procesu technologicznego, tj. produkcję elementów na urządzeniach o najlepszych wskaźnikach efektywności;
- monitorowanie przebiegów oraz wartości spalania floty samochodowej użytkowanej w Spółce, a także odpowiednie planowanie transportu;
- monitoring oraz kontrola procesu spalania gazu ziemnego w kotłowniach na potrzeby centralnego ogrzewania, poprzez dedykowane oprogramowanie oraz utrzymywanie wysokiej sprawności kotłów i całego systemu ogrzewania oraz bieżącą konserwację;
- sukcesywna wymiana oświetlenia w pomieszczeniach biurowych, na oświetlenie energooszczędne typu LED.

W kolejnych latach Spółka rozważa podjęcie następujących działań, mających na celu polepszenie wyniku energetycznego przedsiębiorstwa:

- inwestycję w system opomiarowania zużycia energii oraz wydajności urządzeń największych mocy (sprężarki, plazma, gilotyny, prasy hydraulicznej). Opomiarowanie największych odbiorników pozwoli na wyznaczenie ilości zużytej energii, co z kolei pozwoli na zwiększenie obciążenia urządzeń o wyższej efektywności, a w przyszłości - biorąc pod uwagę zużycie parku maszynowego – inwestycje w urządzenia, które charakteryzują się najlepszymi parametrami WWE;
- wymianę oświetlenia na energooszczędne (wymiana świetlówek na oświetlenie typu LED) we wszystkich obszarach działalności, zarówno w produkcyjnej jak i w pomieszczeniach biurowych, co pozwoli na ograniczenie zużycia energii elektrycznej na potrzeby oświetlenia;
- przeprowadzenie termomodernizacji starych budynków (docieplenie), co pozwoli na obniżenie współczynnika straty ciepła i znaczne zmniejszenie ilości zużywanego gazu;
- wymianę urządzeń opartych na starszej technologii na bardziej nowoczesne i energooszczędne;
- wdrożenie zasad eco-driving’u, a także dzielenie się z pracownikami informacjami na temat osiągniętych z tego tytułu efektów energetycznych. W ocenie Spółki przyczyni się to do zmniejszenia emisji CO₂, zwiększy bezpieczeństwo ruchu drogowego oraz będzie miało bezpośredni wpływ na wolniejsze tempo zużycia pojazdów.

Woda (E.3)

E.3.1 E.3.2 E.3.3

Jednym z głównych celów Polityki środowiskowej jest racjonalne korzystanie z zasobów naturalnych, w tym wody. Woda została uznana w procedurze Identyfikacji aspektów środowiskowych za aspekt

znaczący i jest każdorazowo uwzględniana w opracowywanych programach zarządzania środowiskowego. Celem szczegółowym Polityki środowiskowej w tym obszarze jest:

- zużycie wody na poziomie nie wyższym niż w roku poprzednim.

Aspekt środowiskowy	Operacja	Sposób monitorowania/pomiaru aspektu
Zużycie wody	Produkcja Roboty budowlane Próby szczelności zbiorników/rurociągów Potrzeby socjalno-bytowe Prace porządkowe	Rejestracja ilości Utrzymywanie sprawnej technicznie instalacji wodnej Kilkukrotne wykorzystywanie wody w trakcie wykonywania prób szczelności Racjonalne korzystanie z wody w każdym przypadku

Spółka notuje zużycie wody - na potrzeby własne - w procesie produkcji, wykonywania robót budowlanych, przeprowadzania procesów technologicznych (próby szczelności zbiorników, rurociągów), prowadzenia prac porządkowych oraz dla celów socjalno-bytowych pracowników. Wykorzystywana woda w całości pochodzi z komunalnych sieci wodociągowych. Spółka nie posiada własnych ujęć wody, ani nie wdrożyła żadnego systemu odzysku wody.

W 2018 roku całkowite zużycie wody, pochodzącej z sieci komunalnych, wyniosło 3930 m³ i zmniejszyło się w stosunku do roku 2017 o 604 m³. Spółka osiągnęła cele szczegółowe polityki środowiskowej w tym obszarze.

Ze względu na dużą różnorodność oferowanych przez Spółkę produktów i usług nie ma możliwości przedstawienia wskaźników zużycia wody w przeliczeniu na jednostkę produktu.

Tabela 10. Całkowite zużycie wody*.

Zużycie	2017	2018
Całkowite zużycie wody (m ³)	4 534	3 930
Całkowite zużycie wody na jednostkę przychodu (1mln)	18,1	13,2

*Podane wielkości odnoszą się do zużycia na potrzeby własne, wewnątrz organizacji, wynikają ze wskazań liczników Spółki lub danych wykazanych w dokumentach rozliczeniowych, wystawionych przez dostawców, z wyłączeniem zużycia wody w przypadku refakturowania lub ujętego w stawce czynszu. W prezentowanych wartościach pominięto dane z realizacji zamówień w segmencie budowlano-montażowym i zagranicznym, ze względu na zróżnicowany sposób rozliczeń i występujący w przypadku części inwestycji brak możliwości indywidualnego opomiarowania. Pomimo monitorowania przez Spółkę przedmiotowego aspektu, przedstawione dane byłyby niepełne, a dokonane w niektórych przypadkach szacunki nazbyt ogólne. Spółka będzie dążyć do tego, aby w kolejnych latach wdrożyć mechanizmy pozwalające na raportowanie w sposób kompletny szerszego zakresu danych.

W Spółce, jako istotne, zidentyfikowane zostało ryzyko zwiększenia zużycia wody, będącego następstwem awarii instalacji i urządzeń wodnych oraz nieracjonalnego korzystania z wody przez pracowników. Spółka zarządza powyższym ryzykiem postępując zgodnie z procedurami opisanymi szczegółowo w części ogólnej „Obszar środowiskowy” (E), a w szczególności poprzez poniższe działania:

- stały monitoring poziomu zużycia wody, pozwalający zapobiegać stratom poprzez wczesne wykrywanie ewentualnych, ponadnormatywnych przepływów;
- przeciwdziałanie awariom poprzez utrzymywanie sprawnej technicznie instalacji wodnej (obowiązek corocznych przeglądów instalacji wodno-kanalizacyjnej oraz hydrantów);
- przeprowadzanie prób szczelności (rurociągów, zbiorników) w taki sposób, aby wodę wykorzystywaną do tego celu, używać wielokrotnie;
- racjonalne wykorzystywanie wody dla celów bytowo-sanitarnych.

Z uwagi na fakt, iż największe straty wody ponoszone są podczas jej zużycia w celach sanitarnych, w umywalkach i prysznicach zainstalowane są ograniczniki przepływu wody, zaś w toaletach urządzenia zmniejszające ilość spłukiwanej wody. Przeprowadzane są także okresowe regulacje i kontrole wydajności wody w urządzeniach sanitarnych.

Bioróżnorodność (E.4)

E.4.1 E.4.2 E.4.3 E.4.4

Działalność budowlana może potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, w tym na lokalną bioróżnorodność, z uwagi na ingerencję w lokalne środowisko przyrodnicze i trwałą zmianę krajobrazu. O stopniu oddziaływania na bioróżnorodność decyduje przede wszystkim, nie tyle rodzaj realizowanej inwestycji, co jej położenie. W 2018 roku Spółka nie prowadziła działalności na terenach cennych przyrodniczo, w sąsiedztwie siedlisk cennej fauny i flory, na obszarze bądź w bliskim sąsiedztwie obszarów Natura 2000 i nie był prowadzony monitoring przyrodniczy.

Tabela 11. Wskaźniki wpływu na bioróżnorodność

Wskaźnik	2017	2018
Liczba stwierdzonych przypadków negatywnego wpływu działalności Spółki na tereny chronione ze względu na bioróżnorodność	0	0

W 2018 roku nie stwierdzono negatywnego wpływu działalności Spółki na tereny chronione ze względu na bioróżnorodność, nie stwierdzono strat środowiskowych

W Spółce największe zagrożenie dla bioróżnorodności identyfikowane jest w segmencie budowlano-montażowym. Podkreślenia wymaga jednak fakt, że budowane lub modernizowane w tym segmencie obiekty przemysłowe służą szeroko pojętej ochronie środowiska naturalnego i co do zasady realizowane są już na terenach przekształconych przyrodniczo. Działalność w segmencie deweloperskim nie ma wpływu na tereny chronione. Dotychczasowe inwestycje mieszkaniowe realizowane były poza terenami cennymi przyrodniczo, na obszarach poprzemysłowych, o wysokim stopniu urbanizacji i niskiej jakości gleb.

Spółka realizując inwestycje w segmencie budowlano-montażowym najczęściej występuje w roli generalnego wykonawcy inwestycji. Zadanie wykonywane jest wówczas w oparciu o uprzednio opracowaną i zatwierdzoną dokumentację, określającą warunki realizacji, na które Spółka nie ma wpływu. W takim przypadku jest odpowiedzialna za realizację inwestycji zgodnie z projektem, decyzjami administracyjnymi, raportami oddziaływania na środowisko oraz wymogami inwestora, których Spółka bezwzględnie przestrzega. W przypadku realizacji obiektów przemysłowych w formule: „Zaprojektuj i wybuduj”, Spółka nie tylko przestrzega minimum ustawowego, ale projektuje z myślą o tym, by inwestycja jak najmniej niekorzystnie oddziaływała na środowisko naturalne, zarówno na etapie realizacji, jak i samego użytkowania obiektu. W przypadku przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, Spółka, przy udziale inwestora i ekspertów, sporządza raport oddziaływania na środowisko.

Spółka monitoruje stan środowiska naturalnego celem dotrzymania norm i standardów jakości środowiska, określonych przepisami prawa oraz realizacji zadań określonych w Polityce ZSZ. Szczegółowe zasady dotyczące monitoringu stanu środowiska, identyfikacji aspektów środowiskowych, sporządzania Programów, podejmowania działań korygujących oraz przeprowadzania szkoleń, opisane zostały szczegółowo w części ogólnej „Obszar środowiskowy” (E).

Spółka identyfikuje zagrożenia dla otoczenia przyrodniczego także w samej fazie realizacji inwestycji, wynikające z:

- ingerencji w szatę roślinną (wycinka drzew, krzewów, niszczenie warstw gleby);
- wytwarzania odpadów, w tym odpadów niebezpiecznych;
- zaistnienia awarii oraz ich skutków, w szczególności wycieku olejów (smarownych i hydraulicznych) czy substancji ropopochodnych, które mogą zanieczyszczać glebę oraz wody powierzchniowe lub podziemne;
- naruszania poziomu wód gruntowych;
- emisji hałasu generowanego pracą maszyn budowlanych i pojazdów;
- drgań wywołanych maszynami produkcyjnymi;
- składowania i wykorzystywania substancji i preparatów niebezpiecznych.

Spółka zapobiega, ogranicza lub rekompensuje negatywne skutki oddziaływania na środowisko poprzez staranne prowadzenie robót, nadzór nad ich wykonywaniem, w tym także ze strony Służby BHP oraz przestrzeganie wypracowanych procedur, opisanych szczegółowo w części ogólnej „Obszar środowiskowy” (E). Przed przystąpieniem do realizacji inwestycji kierownik budowy dokonuje identyfikacji aspektów środowiskowych, które mają lub mogą mieć wpływ na środowisko. Dokonana

ocena stanowi podstawę do sporządzenia przez kierownika budowy programu zarządzania środowiskowego, który definiuje aspekty środowiskowe, cele i zadania środowiskowe, osoby odpowiedzialne za ich realizację i nadzór. Szczegółowe zasady tego procesu określone zostały w Procedurze „Identyfikacja aspektów środowiskowych oraz określenie szans i zagrożeń” (OS 01). W przypadku ujawnienia nieprawidłowości lub zagrożenia nimi, podejmowane są działania korygujące, zgodnie z procedurą „Działania korygujące” (SQ 1401).

Istotny element systemu ochrony środowiska stanowią procedury opracowane na wypadek awarii, szczegółowo opisane w części E.7 Sprawozdania. Dotyczy to zarówno samego procesu produkcyjnego, jak i wykonawstwa robót. Każda realizowana przez Instal Kraków inwestycja posiada odpowiednią procedurę określającą zasady postępowania na wypadek awarii, pracownicy wyposażeni są w odpowiedni sprzęt oraz środki ochrony indywidualnej. W Spółce opracowano instrukcję BHP (IBHP 0404), określającą zasady wykonywania robót z użyciem materiałów niebezpiecznych, której celem jest zabezpieczenie wykonywania prac w sposób nie zagrażający życiu i zdrowiu pracowników oraz środowisku naturalnemu. Ponadto pracownicy poddawani są regularnym, obowiązkowym szkoleniom z zakresu ochrony środowiska, w trakcie których zapoznawani są między innymi ze sposobem reagowania na potencjalne awarie i usuwanie ich skutków.

W trakcie prowadzenia robót podejmowanych jest szereg czynności, które pozwalają ograniczyć lub wyeliminować negatywny wpływ Spółki na środowisko i otoczenie lokalne, takich jak:

- minimalizowanie ilości wycinanych drzew i krzewów; ochrona drzew cennych przyrodniczo przed uszkodzeniami mechanicznymi, po zakończeniu robót budowlanych odtwarzanie terenów zielonych, wykonywanie nasadzeń drzew i krzewów (w tym zastępczych), służących poprawie mikroklimatu zabudowanych terenów, zwłaszcza dzięki stosowanym roślinom zimozielonym;
- opracowywanie harmonogramu robót w zgodzie z cyklem przyrodniczym tak, by przestrzegać zasad ochrony gatunkowej, np. wycinka drzew jest wstrzymywana w okresie lęgowym ptaków;
- niewykonywanie prac generujących hałas w porze nocnej;
- wyznaczenie na placu budowy, na podstawie planu BiOZ (Bezpieczeństwa i Ochrony Zdrowia) przygotowanego przez Kierownika Budowy, odpowiednich, oznaczonych miejsc dla składowania materiałów, w tym w szczególności materiałów niebezpiecznych;
- wykonywanie kontroli stanu technicznego pojazdów i sprzętu wjeżdżającego na plac budowy, celem minimalizacji ryzyka wystąpienia wycieku oleju (hydraulicznego oraz silnikowego), benzyny lub innych substancji ropopochodnych;
- ograniczanie do minimum wykonywania prac antykorozyjnych na placu budowy;
- korzystanie z piezometrów w celu monitorowania zwierciadła wody gruntowej, co pozwala na wykonywanie prac związanych z pompowaniem wody z wykopu, w sposób niezmieniający poziomu wód gruntowych w rejonie danej inwestycji;
- zmniejszanie zanieczyszczenia związanego z transportem materiałów poprzez ich nabywanie na rynku lokalnym, możliwie jak najbliżej miejsca realizacji inwestycji;
- wykonywanie transportu materiałów na budowie wyznaczonymi do tego celu drogami technologicznymi, w taki sposób, by nie doprowadzać do przekształcania innych terenów;
- ograniczanie ilości pyłów i osadów poprzez regularne sprzątanie dróg na budowie (w okresie panowania wysokich temperatur ich zraszanie), ograniczenie prędkości pojazdów na placu budowy, bezpieczny transport towarów i ostrożny ich rozładunek;
- eliminowanie zanieczyszczeń wód gruntowych poprzez stosowanie szczelnej obudowy wykopu ściankami typu Larsen;
- urządzenie zaplecza i dróg technologicznych w taki sposób, by ograniczyć do niezbędnego minimum zajęty teren, w pierwszej kolejności wykorzystując teren już zagospodarowany.

Jednym ze zidentyfikowanych w Spółce istotnych ryzyk w obszarze środowiskowym, jest ryzyko nieodpowiedniego doboru dostawców towarów i usług, niestosujących się do zasad poszanowania środowiska, w tym bezpośrednio w trakcie wykonywania robót budowlanych. Spółka zarządza przedmiotowym ryzykiem w łańcuchu dostaw, w sposób opisany szczegółowo części ogólnej „Obszar środowiskowy” (E).

Emisje do atmosfery (E.5)

E.5.1 E.5.2

Emisje zanieczyszczeń do powietrza to przede wszystkim wynik pracy funkcjonującej w Spółce kotłowni zakładowej oraz stosowanych technologii produkcji, które obejmują następujące operacje: obróbkę mechaniczną i powierzchniową metali żelaznych, montowanie, spawanie oraz wykańczanie powierzchniowe z wykorzystaniem rozpuszczalników organicznych. Źródło emisji w produkcji konstrukcji stalowych stanowią wykorzystywane instalacje odciągu: z kabiny lakierniczo-suszarniczej (lakierowanie i suszenie elementów metalowych), z komory śrutowniczej, z wycinarki plazmowej, ze stanowisk spawania elektrycznego, ze szkoleniowej spawalni elektrycznej oraz ze szkoleniowej spawalni gazowej. Emitowane zanieczyszczenia do powietrza to głównie gazy cieplarniane (CO₂), niemetanowe lotne związki organiczne (NMLZO), pyły, dwutlenek siarki i tlenki azotu (NO_x).

Pozostałe, to emisje, ze spalania paliw w silnikach samochodowych oraz emisje związane z uzupełnieniem czynnika chłodniczego w urządzeniach klimatyzacyjnych w pomieszczeniach biurowych.

Emisja zanieczyszczeń do powietrza przebiega w sposób zorganizowany i niezorganizowany. Emisja zorganizowana odbywa się poprzez 9 emitorów, to jest wyszczególnione powyżej instalacje odciągu wykorzystywane w procesie produkcyjnym oraz 3 kotły gazowe c.o., przy czym największymi z nich są: instalacja komory lakierniczo-suszarniczej, w której wykonywane jest zabezpieczenie antykorozyjne z wykorzystaniem rozpuszczalników organicznych oraz kotłownia gazowa. Źródłem emisji niezorganizowanej są procesy spawania poza instalacją, uzupełnianie czynnika chłodzącego w klimatyzacji oraz spalanie paliw w silnikach spalinowych w związku z transportem wyrobów i pracą ciężkiego sprzętu. W 2018 r. Spółka zlikwidowała wewnątrzzakładową stację paliw, a tym samym źródło emisji niezorganizowanej z przeładunku oleju napędowego.

Celem polityki Spółki w przedmiotowym obszarze oddziaływania na środowisko, jest prowadzenie działalności, w tym procesów technologicznych, w sposób zapewniający dotrzymanie wymagań prawnych dotyczących jego ochrony.

Zidentyfikowane znaczące aspekty środowiskowe:

Aspekt środowiskowy	Operacja	Sposób monitorowania/pomiaru aspektu
Emisja pyłów i gazów zawierających tlenki metali	Spawanie elektryczne Cięcie i spawanie gazowe Cięcie plazmowe	Pomiary stężenia czynników szkodliwych. Rejestracja ilości zużytych drutów spawalniczych i elektrod.
Emisja niemetanowych lotnych związków organicznych związana ze stosowaniem farb i lakierów	Nakładanie powłok malarskich w komorze lakierniczej	Rejestracja ilości
Emisja powstająca w wyniku doładowania czynnika chłodniczego (klimatyzacja w budynkach)	Uzupełnienie czynnika chłodzącego	Okresowe przeglądy, rejestracja ilości
Emisja związana z pracą kotłowni gazowych	Spalanie gazu ziemnego	Rejestracja ilości
Emisje ze spalania paliw w silnikach spalinowych	Transport wyrobów, praca sprzętu ciężkiego	Rejestracja ilości

Z omawianym obszarem, w tym zidentyfikowanymi znaczącymi aspektami środowiskowymi, wiąże się istotne ryzyko zwiększenia emisji gazów i pyłów do atmosfery, w szczególności ponad wielkości dopuszczalne zgodnie z udzielonym Spółce pozwoleniem na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza. Spółka zarządza przedmiotowym ryzykiem postępując zgodnie z opisanymi w części ogólnej rozdziału „Obszar środowiskowy” (E) procedurami, a w szczególności poprzez poniżej opisane działania.

Ilości wprowadzanych do powietrza, przy produkcji konstrukcji stalowych zanieczyszczeń, są stale monitorowane, poprzez system punktów do pomiarów kontrolnych, w które wyposażone są wszystkie emitory. Instalacje i urządzenia, emitujące szkodliwe substancje do powietrza, to jest wykorzystywane w produkcji konstrukcji stalowych instalacje odciągu, klimatyzatory oraz kotłownie zakładowe utrzymywane są we właściwym stanie technicznym, na bieżąco kontrolowane i obsługiwane przez

wykwalifikowany personel. W szczególności systematyczna kontrola układów odpylających zapewnia wartości stężeń i emisji zanieczyszczeń na poziomie zgodnym z obowiązującymi normami. Eksploatowana instalacja do produkcji konstrukcji stalowych nie jest nowa, jednak spełnia wymogi stawiane przez przepisy ustawy Prawo ochrony środowiska instalacjom nowym, a w szczególności:

- stosowane są materiały o możliwie małym potencjale zagrożeń,
- energia wytwarzana jest w sposób efektywny,
- zapewnia racjonalne zużycie surowców, materiałów i paliw,
- stosowana technologia generuje małą ilość odpadów,
- charakteryzuje się niewielką emisją do powietrza o charakterze wyłącznie lokalnym,
- uwzględnia tendencje postępu technicznego w rozpatrywanej dziedzinie.

Spółka zapewnia stałą, profesjonalną obsługę w zakresie eksploatacji, konserwacji i remontów urządzeń wpływających na wielkość emisji substancji do powietrza, a także ciągłą pracę urządzeń wentylacyjnych i ich właściwy stan techniczny oraz prowadzi ewidencję zużycia materiałów. Kotłownia zakładowa jest systematycznie konserwowana przez wyspecjalizowany serwis zewnętrzny, tak aby stale spełniała zmieniające się wymagania prawne, a nadto, jako opał, stosowany jest wysokometanowy gaz ziemny.

Spółka stosuje również następujące urządzenia redukujące emisję:

- na drodze odprowadzenia powietrza z komory śrutowniczej zainstalowany jest filtr workowy, jednokomorowy, pulsacyjny, z układem suchym, składający się z 24 wkładów, o łącznej powierzchni 504 m² i sprawności 99%,
- komora lakierniczo-suszarnicza została wyposażona w filtry włókninowe mgły natryskiwanego lakieru, zatrzymujące cząstki stałe na poziomie skuteczności powyżej 90%,
- wycinarka plazmowa została wyposażona w filtr workowy typu TAMA, zatrzymujący cząstki stałe, zapewniający skuteczność powyżej 90%.

Dodatkowo podejmowane są następujące działania, mające na celu redukcję zagrożenia:

- stosowanie farb i lakierów z obniżoną zawartością lotnych związków organicznych (LZO), ekologicznych, przyjaznych środowisku,
- wykorzystywanie nowoczesnych technologii spawalniczych, zmniejszających emisję czynników szkodliwych,
- prowadzenie procesów technologicznych w sposób optymalny,
- stosowanie ekranów osłaniających i wskazanych powyżej odciągów miejscowych,
- zmniejszenie ilości zużywanego paliwa poprzez wymianę taboru i sprzętu,
- zmniejszenie zużycia gazu poprzez uszczelnienie i docieplenie obiektów,
- dbanie o dobry stan techniczny pojazdów, niezwłoczne dokonywanie napraw, uświadamianie kierowców z zakresu bardziej ekonomicznej jazdy.

Spółka nie przekracza limitów emisji, określonych w otrzymanej decyzji zezwalającej na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza z instalacji do produkcji konstrukcji stalowych, a w obrębie oddziaływania emitorów nie ma parku narodowego ani obszarów ochrony uzdrowiskowej. Opłaty z tytułu korzystania ze środowiska uiszczane są zgodnie z przepisami prawa. Spółka prowadzi okresowe kontrole wniesionych opłat, które stanowią jeden z elementów prowadzonego monitoringu.

Tabela 12. Masa emitowanych do atmosfery gazów cieplarnianych oraz pozostałych substancji według rodzaju*

Rodzaj emitowanej substancji	Źródło emisji	Wielkość emisji [kg/rok]			
		2017		2018	
Niemetanowe lotne związki organiczne (NMLZO)	Komora lakierniczo-suszarnicza	2 201,00	2 201,21	2 000,352	2 000,352
	Zakładowa Stacja Paliw (przeładunek oleju napędowego)	0,20525		0	
Pył całkowity	Komora śrutownicza	6,8	39,783	5,85	31,835

	Kotły gazowe instalacji centralnego ogrzewania	0,077972		0,0786	
	Proces spawania	32,905887		25,906898	
Pył PM10	Komora śrutownicza	6,8	6,877	5,85	5,929
	Kotły gazowe instalacji centralnego ogrzewania	0,077972		0,0786	
Tlenki siarki (SO_x/SO₂)	Kotły gazowe instalacji centralnego ogrzewania	0,311888		0,3144	
Tlenki azotu (NO_x/NO₂)	Kotły gazowe instalacji centralnego ogrzewania	237,03488	241,121	238,944	242,076
	Proces spawania	4,086112		3,131713	
Tlenek węgla (CO)	Proces spawania	0,91340	47,696	0,496084	47,656
	Kotły zakładowe	46,7832		47,16	
CO₂	Kotły gazowe instalacji centralnego ogrzewania	311 888,00	621 481,61	314 400,00	654 313,95
	Spalanie paliw w silnikach spalinowych	309 593,61		339 913,95	
F-gazy (wodorofluorowęglowodory)	Urządzenia klimatyzacyjne w budynkach	0		0	

*Podane w tabeli dane odpowiadają wartościom przekazanych przez Spółkę właściwym organom w ramach wymaganej przepisami prawa sprawozdawczości oraz w celu wyliczenia opłat za korzystanie ze środowiska.

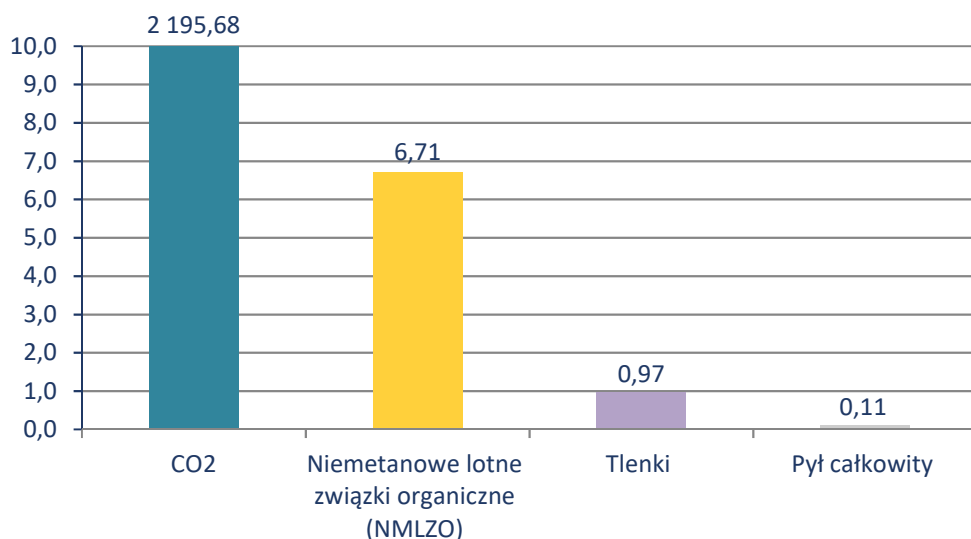
E.5.3 E.5.4

Tabela 13. Emisja gazów cieplarnianych i pozostałych substancji na jednostkę przychodu.

Rodzaj emitowanej substancji	Wielkość emisji [kg/1mln]	
	2017	2018
Niemetanowe lotne związki organiczne (NMLZO)	8,7838	6,7126
Pył całkowity	0,1588	0,1068
Pył PM10	0,0274	0,0190
Tlenki siarki (SO_x/SO₂)	0,0012	0,0011
Tlenki azotu (NO_x/NO₂)	0,9622	0,8123
Tlenek węgla (CO)	0,1903	0,1599
CO₂	2 480,0	2195,6844
F-gazy (wodorofluorowęglowodory)	0	0

Wykres 2. *Emisja gazów cieplarnianych i pozostałych substancji na jednostkę przychodu*

Odpady i ścieki (E.6)

E.6

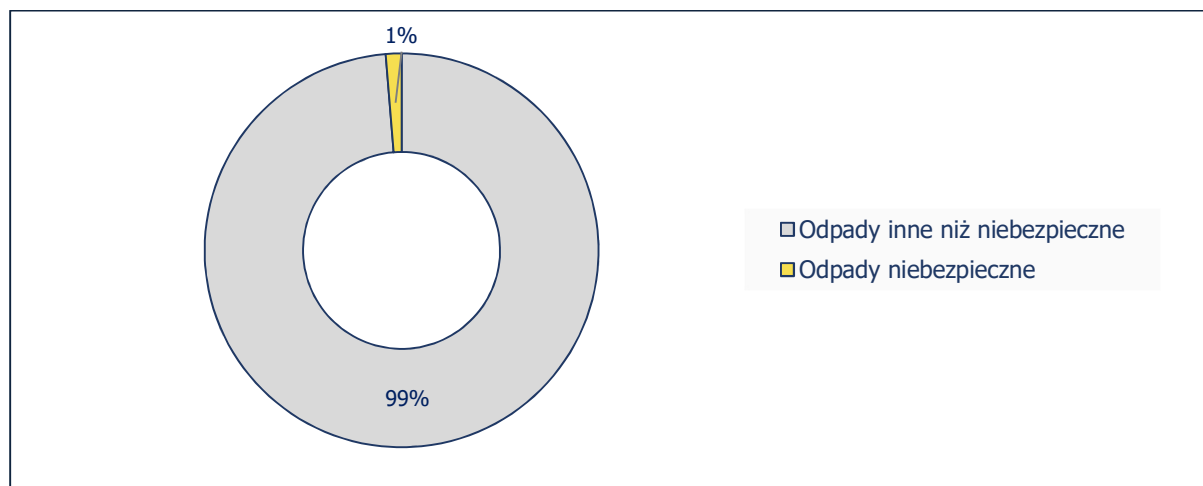
Dążeniem Spółki jest prowadzenie gospodarki odpadami w sposób zapewniający jak najmniejszą uciążliwość dla środowiska. W zadaniach środowiskowych Polityka środowiskowa Spółki wyznacza w omawianym obszarze oddziaływania:

- zmniejszenie o 10% ilości odpadów w stosunku do ilości przyznanej w pozwoleniach.

Zadanie zostało w 2018 roku zrealizowane z powodzeniem, podobnie jak w 2017 roku.

Większość wytwarzanych w Spółce odpadów to odpady inne niż niebezpieczne (w 2018 r. 98,7% całości odpadów), z czego większość stanowią odpady poprodukcyjne, takie jak złom stalowy, odpady z toczenia i piłowania, odpady spawalnicze, poszlifierskie oraz odpady z realizowanych budów (zużyte urządzenia, zmieszane odpady z budowy, remontów i demontażu, materiały izolacyjne, sorbenty, materiały filtracyjne itp.). Odpady niebezpieczne stanowiły w 2018 roku 1,3% wszystkich odpadów. W grupie odpadów niebezpiecznych, największą część stanowią odpady rozpuszczalników i mieszanin rozpuszczalników, tkaniny do wycierania oraz odpady zawierające ropę naftową lub jej produkty wytworzone podczas realizacji budowy.

Wykres 3. *Udział odpadów niebezpiecznych i innych niż niebezpieczne*

W 2018 roku Spółka wytworzyła o 289,6% odpadów więcej niż w 2017 roku. Powyższy wzrost wynika z realizacji większej ilości zamówień w segmencie budowlano-montażowym, polegających na modernizacji obiektów, związanej z koniecznością wyburzeń budynków, likwidacją nieczynnych instalacji lub wymianą zanieczyszczonej gleby.

Gospodarka odpadami prowadzona jest w oparciu o przepisy prawa oraz wdrożone procedury ZSZ, określające zasady gospodarowania w sposób zapewniający ochronę życia i zdrowia ludzi oraz środowiska, zasady zapobiegania powstawaniu odpadów lub ograniczania ilości odpadów i ich negatywnego oddziaływania na środowisko oraz sposób ewidencji ilości i opłat, z uwzględnieniem posiadanego pozwolenia na wytworzenie odpadów, wydanego przez Prezydenta Miasta Krakowa.

Wytwarzane w Spółce odpady podlegają identyfikacji co do rodzaju, ilości i szkodliwości oraz klasyfikacji kodowej. Na terenie Spółki wyznaczono miejsca tymczasowego gromadzenia odpadów, które są oznakowane i znane pracownikom. Miejsca magazynowania odpadów wyposażone są w odpowiednie sorbenty, na wypadek rozlania się odpadu. Odpady produkcyjne segregowane są w pojemnikach, kontenerach uniemożliwiających ich niekorzystne oddziaływanie na otoczenie, oznaczonych kodem i rodzajem odpadu.

Za identyfikację operacji związanych z powstawaniem odpadów, prowadzenie właściwej gospodarki wytwarzanymi odpadami, prawidłowe zorganizowanie i utrzymywanie czasowych miejsc gromadzenia odpadów odpowiedzialni są dyrektorzy/kierownicy poszczególnych jednostek organizacyjnych, w zakresie związanym z działalnością danej jednostki oraz mistrzowie i brygadziści. Powyższe obowiązki wynikają między innymi z przyjętych w Spółce procedur ZSZ: „Identyfikacja aspektów środowiskowych oraz określenie szans i zagrożeń” (OS 01), „Zobowiązania dotyczące zgodności. Identyfikacja wymagań prawnych i ocena zgodności z przepisami prawnymi i innymi wymaganiami dotyczącymi ochrony środowiska” (OS 02), „ Planowanie i nadzór nad działaniami operacyjnymi” (OS 03).

Zidentyfikowane znaczące aspekty środowiskowe:

Aspekt środowiskowy	Operacja	Sposób monitorowania/pomiaru aspektu
Opakowania po farbach i podobnych substancjach	Wykonywanie zabezpieczenia antykorozyjnego elementów stalowych	Rejestracja ilości
Złom stalowy i metali kolorowych	Produkcja konstrukcji stalowych, zbiorników ciśnieniowych i innych wyrobów, naprawy sprzętu i środków transportowych	Rejestracja ilości
Baterie i akumulatory	Wymiana zużytych i uszkodzonych baterii i akumulatorów	Rejestracja ilości
Filtry olejowe	Wymiana filtrów podczas wymiany oleju	Rejestracja ilości
Oleje silnikowe, przekładniowe i smarowe bez dodatków chloroorganicznych	Wymiana oleju	Rejestracja ilości
Szlam z myjni samochodowej	Mycie nadwozi i sprzętu	Rejestracja ilości
Zużyte świetlówki i lampy zawierające rtęć	Wymiana zużytych świetlówek i żarówek	Rejestracja ilości
Zużyte materiały i tarcze szlifierskie	Cięcie i szlifowanie stali i innych materiałów	Rejestracja ilości
Odpady z tworzyw sztucznych i z gumy, zużyte opony i elementy gumowe	Wymiana uszkodzonych lub zużytych węży spawalniczych, Wymiana ogumienia, naprawy karoserii	Rejestracja ilości
Płyny hamulcowe i zapobiegające zamarzaniu	Naprawy układów hamulcowych i chłodniczych, okresowa wymiana płynów	Rejestracja ilości

Zużyte zaolejone czyściwo, zaolejone ubrania	Używanie czyściwa podczas napraw sprzętu i środków transportu	Rejestracja ilości
Opakowania z tworzyw sztucznych, obudowy	Zużyty sprzęt komputerowy, drukarki	Rejestracja ilości
Ścieki komunalne	Potrzeby bytowe pracowników	Rejestracja ilości

Z omawianym obszarem, w tym zidentyfikowanymi znaczącymi aspektami środowiskowymi, wiąże się istotne ryzyko wzrostu ilości wytwarzanych odpadów, w szczególności ponad wielkości dopuszczalne zgodnie z udzielonym Spółce przez Prezydenta Miasta Krakowa pozwoleniem. Spółka zarządza przedmiotowym ryzykiem postępując zgodnie z procedurami opisanymi w niniejszej części Sprawozdania, a także powyżej, w części ogólnej rozdziału „Obszar środowiskowy” (E), a w szczególności poprzez wskazane poniżej działania.

Osoby odpowiedzialne w Spółce za gospodarowanie odpadami są zobowiązane do prowadzenia dokumentów w tym zakresie, na kartach przekazania odpadów i kartach ewidencji odpadów, które podlegają okresowym kontrolom i stanowią jeden z elementów monitoringu. Spółka dąży do przekazywania jak największej części odpadów odbiorcom zewnętrznym lub poddawania ich procesom odzysku lub recyklingu i podejmuje czynności, aby gospodarka odpadami prowadzona była w sposób należyty i bezpieczny dla środowiska. Prowadzone są działania mające na celu minimalizację ilości wytwarzanych odpadów i ich prawidłową segregację, w tym:

- cykliczne szkolenia, kształtujące świadomość środowiskową pracowników, między innymi z zakresu selektywnej zbiórki odpadów, składowania w wyznaczonym miejscu, optymalnego wykorzystania materiałów,
- selektywna zbiórka odpadów i składowanie w wyznaczonym miejscu, w tym także zużytych materiałów i tarcz szlifierskich,
- powtórne wykorzystanie,
- zakupy materiałów dobrej jakości i dążenie do ich jak najlepszego wykorzystania, zgodnie z przeznaczeniem oraz przechowywanie zgodne z instrukcjami, w tym stosowanie tarcz szlifierskich i węży spawalniczych dobrej jakości, racjonalne wykorzystywanie stali (zakup na wymiar, trasowanie, wycinanie, stosowanie małych naddatków na obróbkę szlifowaniem itp.),
- utrzymywanie środków transportu w dobrym stanie technicznym, bez wycieków oleju, stosowanie dobrych jakościowo olejów o wydłużonych okresach składowania, wymiana starego taboru na nowszy, stosowanie środków nietoksycznych dla środowiska i ulegających biodegradacji, utrzymywanie szczelności układów hamulcowych i chłodniczych,
- zastępowanie czyściwa ze szmat czyściwem celulozowym.

Monitoring ilości odpadów pozwala na określenie rodzajów odpadów, których należy wytwarzać mniej oraz wdrożenie działań mających na celu zmniejszenie ich wytwarzania i umożliwia odpowiednio szybką reakcję w przypadku sytuacji odbiegających od normy. Konieczność gromadzenia danych do wymaganych przepisami prawa sprawozdań sprzyja także monitorowaniu zużycia mediów, paliw i emisji substancji szkodliwych do powietrza. Zwiększanie świadomości pracowników z zakresu gospodarki odpadami sprzyja zachowaniom proekologicznym, w tym zwiększeniu udziału odpadów, które można powtórnie wykorzystać.

Jednostka wprowadzająca w obszar działalności Spółki nowe substancje i materiały zobowiązana jest do dokonania odpowiedniej identyfikacji, jeszcze na etapie zapytania ofertowego, przed podpisaniem umowy, a następnie do przekazania Kierownikowi Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P. Poż. informacji o związanych z takimi substancjami i materiałami odpadach oraz o przedmiocie dostawy lub usługi, w wyniku której będzie wykorzystany lub wytwarzany odpad (skład, charakterystyka, uciążliwość dla środowiska). Podobnie przy wprowadzaniu nowych technologii, surowców oraz nowych opakowań, wprowadzający z wyprzedzeniem przedkłada do Kierownika Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P. Poż., informacje o związanych z tym zmianach w rodzaju lub ilości dotychczas wytwarzanych odpadów. Przekazane dane stanowią podstawę do określenia sposobu postępowania z odpadami oraz zainicjowania ewentualnych postępowań administracyjnych.

Wytworzone odpady Spółka przekazuje wyłącznie odbiorcom posiadającym odpowiednie, wymagane pozwolenia. Ważność przedmiotowych pozwoleń podlega każdorazowo sprawdzeniu, a dokumenty są

ewidencjonowane w rejestrze odbiorców odpadów. Transport do miejsc zbierania lub przetwarzania zlecany jest podmiotom posiadającym zezwolenie na przewóz danego rodzaju odpadów.

W organizacji obowiązują zasady współdziałania z kontrahentami wykonującymi na terenie Spółki i na placach budów prace mogące powodować powstawanie odpadów. Dotyczą one szczególnie dostawców usług wykonujących prace konstrukcyjno-budowlane, montażowe, remontowe, konserwacyjne i inne. W umowach zawieranych z dostawcami procesów/towarów/usług, nakładane jest na te podmioty zobowiązanie do przestrzegania przepisów prawa z zakresu ochrony środowiska, w tym gospodarki odpadami. Zgodnie z wiążącym tych dostawców dokumentem systemowym pn. „Plan zapewnienia jakości, BHP oraz ochrony środowiska na budowach realizowanych przez Instal Kraków S.A.”, są oni zobowiązani do prowadzenia, w miejscu wykonywania prac, selektywnej zbiórki wytworzonych odpadów i czasowego ich gromadzenia w wydzielonych, oznakowanych i odpowiednio zabezpieczonych miejscach, a po wywiezieniu z terenu budowy, składowania na określonych przepisami prawa składowiskach, przeznaczonych dla danego rodzaju odpadów lub ewentualnie, zgodnej z prawem utylizacji. Dostawca ma obowiązek wyznaczenia osób odpowiedzialnych za nadzór nad realizacją usługi, aby zapewnić minimalizację ilości wytwarzanych odpadów. W przypadku naruszeń i bezskuteczności działań interwencyjnych, prace danego dostawcy podlegają wstrzymaniu przez kierownika budowy. Niezależnie Spółka zastrzega prawo odstąpienia od umowy z podmiotem działającym nienależycie w przedmiotowym zakresie. Dostawcy zobowiązani są do prowadzenia ewidencji odpadów oraz wymaganej przepisami prawa sprawozdawczości, a przestrzeganie przez nich przepisów prawa dotyczących ochrony środowiska oraz postanowień umów w tym zakresie podlega systematycznym kontrolom ze strony Spółki.

Monitoring procesu prowadzony jest również poprzez kontrolę realizacji Programów Zarządzania Środowiskowego, sporządzanych dla każdego zadania inwestycyjnego.

Działalność Spółki nie jest źródłem wytwarzania ścieków przemysłowych, zaś ścieki socjalno-bytowe odprowadzane są do kanalizacji miejskiej, na podstawie zawartej z właściwym przedsiębiorstwem umowy i podlegają jego kontroli. W protokołach kontroli ścieków nie stwierdzono przekroczeń dopuszczalnych wartości i wskaźników określonych w przepisach.

E.6.1 E.6.2

Tabela 14. Całkowita masa odpadów w podziale na niebezpieczne i inne niż niebezpieczne oraz sposób zagospodarowania**

Kod odpadu	Nazwa odpadu	Ilość dopuszczona wg pozwolenia [Mg/rok]	Ilość odpadów wytworzona wg kart ewidencji odpadów [Mg/rok]		Sposób gospodarowania odpadami zgodnie z pozwoleniem
			2017	2018	
ODPADY NIEBEZPIECZNE					
080111*	Odpady farb i lakierów zawierających rozpuszczalniki organiczne lub inne substancje niebezpieczne	2,500	0,305	0	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
110198*	Inne odpady zawierające substancje niebezpieczne- odpady z trawienia stali nierdzewnej	0,400	0	0	W przypadku wytworzenia, odpady będą przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów

130208*	Inne oleje silnikowe, przekładniowe i smarowe	3,500	0	0,675	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na odzysk tego rodzaju odpadów, w pierwszej kolejności poprzez regenerację, a jeżeli regeneracja będzie niemożliwa ze względu na stopień zanieczyszczenia, dopuszcza się ich unieszkodliwienie
140603*	Rozpuszczalniki i mieszaniny rozpuszczalników	1,000	0,770	0,602	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
150110*	Opakowania zawierające pozostałości substancji niebezpiecznych lub nimi zanieczyszczone	1,000	0	0	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów
150202*	Zużyte czyszczywo	3,500	0,710	0,872	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
160107*	Filtry olejowe	1,200	0	0	W przypadku wytworzenia, odpady będą przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów
160113*	Płyny hamulcowe	0,200	0	0	W przypadku wytworzenia, odpady będą przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów
160601*	Baterie i akumulatory ołowiowe	1,500	0	0	Odpady są zwracane placówce handlowej prowadzącej sprzedaż akumulatorów (przy zakupie nowych ogniw) lub będą przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie lub zbierania tego rodzaju odpadów
160602*	Baterie i akumulatory niklowo-kadmowe	0,250	0	0	W przypadku wytworzenia odpady będą przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie lub zbierania tego rodzaju odpadów -stosownie do ustawy o bateriach i akumulatorach
160708*	Odpady zawierające ropę naftową lub jej produkty	1,000	0	0	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii

	Odpady zawierające ropę naftową lub jej produkty wytworzone w wyniku świadczenia usług w zakresie budowy, rozbiórki, remontu obiektów, czyszczenia zbiorników***	Poza instalacją (budowy)	5,78	0	sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
160213*	Zużyte urządzenia zawierające niebezpieczne elementy inne niż wymienione w 160209 do 160212***	Poza instalacją (budowy)	0,270	0,006	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie lub zbieranie tego rodzaju odpadów
170503*	Gleba i ziemia, w tym kamienie, zawierające substancje niebezpieczne (np. PCB)	Poza instalacją (budowy)	0	0,600	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie lub zbieranie tego rodzaju odpadów
ODPADY INNE NIŻ NIEBEZPIECZNE					
120101	Odpady z toczenia i piłowania żelaza oraz jego stopów	20,00	0	0	W przypadku wytworzenia, odpady będą przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów
120117	Odpady poszlifierskie inne niż wymienione w 120116	1,00	0	0	W przypadku wytworzenia, odpady będą przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów
120121	Zużyte materiały szlifierskie inne niż wymienione w 120120	2,500	0,400	0,325	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
150102	Opakowania z tworzyw sztucznych	2,400	0,015	0,098	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.

150104	Opakowania z metali	5,500	1,052	1,335	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
150203	Sorbenty, materiały filtracyjne, tkaniny do wycierania (np. szmaty, ścierki) i ubrania ochronne inne niż wymienione w 150202	1,500	0	0,754	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
	Sorbenty, materiały filtracyjne, tkaniny do wycierania np. szmaty, ścierki i ubrania ochronne inne niż wymienione w 150202***	Poza instalacją (budowy)	2,00	0	
160103	Zużyte opony	4,50	0	0	W przypadku wytworzenia, odpady będą przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów
160112	Okładziny hamulcowe inne niż wymienione w 160111	1,50	0	0	W przypadku wytworzenia, odpady będą przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów
160115	Płyny zapobiegające zamarzaniu inne niż wymienione w 160114	0,15	0	0	W przypadku wytworzenia, odpady będą przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów
160119	Tworzywa sztuczne	0,20	0	0	W przypadku wytworzenia, odpady będą przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów
170405	Odpadowe żelazo i stal	70,000	26,440	33,044	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju

	Odpadowe żelazo i stal***	Poza instalacją (budowy)	0	75,122	odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
150106	Zmieszane odpady opakowaniowe***	Poza instalacją (budowy)	0	4,950	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
160214	Zużyte urządzenia inne niż wymienione w 16 02 09 do 16 02 13***	Poza instalacją (budowy)	0,702	0,392	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
070213	Odpady z tworzyw sztucznych***	Poza instalacją (budowy)	0	0,110	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów. Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
170411	Kable inne niż wymienione w 170410***	Poza instalacją (budowy)	0	0,085	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
170904	Zmieszane odpady z budowy, remontów i demontażu inne niż wymienione w 170901, 170902 i 170903***	Poza instalacją (budowy)	9,59	32,420	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
170604	Materiały izolacyjne inne niż wymienione w 170601 i 170603***	Poza instalacją (budowy)	7,00	4,00	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.

170107	Zmieszane odpady z betonu, gruzu ceglano, odpadowych materiałów ceramicznych i elementów wyposażenia inne niż wymienione w 17 01 06***	Poza instalacją (budowy)	0	35,00	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
170102	Gruz ceglany***	Poza instalacją (budowy)	0	24,020	Przekazywane podmiotowi posiadającemu zezwolenie na przetwarzanie tego rodzaju odpadów, z zachowaniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami lub podmiotowi legitymującemu się zezwoleniem na zbieranie tego rodzaju odpadów.
Razem odpady niebezpieczne i inne niż niebezpieczne (budowy i siedziba Spółki)			55,034	214,410	

**Dane w tabeli dotyczą odpadów objętych udzielonym Spółce pozwoleniem na wytwarzanie odpadów oraz prowadzoną przez Spółkę zgodną z przepisami prawa ewidencją i sprawozdawczością do właściwych organów.

***Dane dotyczą odpadów wytworzonych na terenie realizowanych przez Spółkę inwestycji innych podmiotów, a zatem poza instalacją Instal Kraków S.A. i tym samym nie objętych limitem określonym w posiadanym pozwoleniu.

E.6.3

Tabela 15. Całkowity wolumen odprowadzanych ścieków*.

Rodzaj emisji	2017	2018
Wolumen odprowadzanych ścieków (m ³)	4 118	3 930

*Podane wielkości odnoszą się do zużycia na potrzeby własne, wewnątrz organizacji, wynikają ze wskazań liczników wody Spółki lub danych wykazanych w dokumentach rozliczeniowych, wystawionych przez przedsiębiorców przesyłowych, z wyłączeniem wolumenu odprowadzanych ścieków w przypadku refakturowania na inne podmioty lub ujętego w stawce czynszu. W prezentowanych wartościach pominięto dane z realizacji zamówień w segmencie budowlano-montażowym i zagranicznym, ze względu na zróżnicowany sposób rozliczeń i występujący w przypadku części inwestycji brak możliwości indywidualnego opomiarowania. Pomimo monitorowania przez Spółkę przedmiotowego aspektu, przedstawione dane byłyby niepełne, a dokonane w niektórych przypadkach szacunki nazbyt ogólne. Spółka będzie dążyć do tego, aby w kolejnych latach wdrożyć mechanizmy pozwalające na raportowanie w sposób kompletny szerszego zakresu danych.

E.6.4 E.6.5

Tabela 16. Emisja odpadów i ścieków na jednostkę przychodu

Rodzaj emisji na jednostkę przychodu	2017	2018
Masa odpadów na jednostkę przychodu [Mg/1 mln zł]	0,22	0,72
Ilość ścieków na jednostkę przychodu [m ³ /1 mln zł]	16,4	13,19

Pozostałe aspekty bezpośredniego i pośredniego oddziaływania na środowisko (E.7)

E.7.1 E.7.2 E.7.3 E.7.4

W Spółce zidentyfikowano następujące, pozostałe, istotne rodzaje zanieczyszczeń emitowanych w trakcie działalności operacyjnej Spółki, które mogą znacząco oddziaływać na środowisko: hałas, drgania, promieniowanie gamma, a także awaryjny wyciek substancji lub pożar.

Zidentyfikowane znaczące aspekty środowiskowe:

Aspekt środowiskowy	Operacja	Sposób monitorowania/pomiaru aspektu
Hałas	Praca maszyn i urządzeń, praca z użyciem elektronarzędzi Operacje technologii mechanicznych	Pomiary stężenia hałasu
Drgania	Praca maszyn i urządzeń Operacje technologii mechanicznych	Pomiary okresowe
Źródło promieniotwórcze (promieniowanie gamma)	Badania niszczące złączy spawanych	Dozymetry indywidualne

Spółka zapobiega lub ogranicza negatywne skutki oddziaływania na środowisko związane z hałasem, drganiami czy promieniowaniem gamma poprzez:

- zakaz wykonywania prac powodujących hałas w porze nocnej;
- wykonywanie prac w pomieszczeniach, przy zamkniętych oknach i drzwiach;
- stosowanie ekranów akustycznych i obudów dźwiękochłonnych;
- stosowanie przez pracowników indywidualnych środków ochrony (nauszniki, stopery);
- stosowanie osłon źródła, ścisłe przestrzeganie procedury prześwietlania spoin;
- prawidłowe posadowienie maszyn produkcyjnych;
- utrzymywanie w pełnej sprawności maszyn, urządzeń, elektronarzędzi.

Istotnym ryzykiem w obszarze środowiska to ryzyko związane z wystąpieniem awarii.

Aspekt środowiskowy	Operacja	Sposób monitorowania/pomiaru aspektu
Awaria: Wyciek oleju hydraulicznego, silnikowego, benzyny lub innych substancji ropopochodnych	Praca maszyn, urządzeń i sprzętu budowlanego Wykonywanie usługi transportowej	Rejestracja ilości
Awaria: Pożar	Praca maszyn, urządzeń i sprzętu budowlanego	Rejestracja ilości

Spółka zarządza powyższym ryzykiem poprzez:

- przeglądy stanu technicznego sprzętu i środków transportu używanych na terenie budowy;
- szkolenia wszystkich pracowników zatrudnionych na budowie w zakresie prawidłowego postępowania na wypadek awarii zagrażającej środowisku i zapoznania się z drogami ewakuacji z obiektu;
- wyposażenie biura i stanowisk pracy w kartę alarmową i instrukcje postępowania na wypadek awarii;
- prawidłową organizację prac pożarowo niebezpiecznych, zgodnie z „Instrukcją BHP podczas wykonywania robót z użyciem materiałów niebezpiecznych” (IBHP 0404);
- wyposażenie miejsc wykonywania robót w odpowiedni sprzęt p.poż.;
- określenie działań korygujących zapewniających zmniejszenie ryzyka wystąpienia podobnej awarii.

W ramach ZSZ została opracowana i wdrożona procedura „Gotowość i reagowanie na sytuacje awaryjne” (OS 04). Celem procedury jest identyfikowanie i ustalenie sposobu reagowania, a także ustalenie sposobu zapobiegania i zmniejszenia wpływu na środowisko w sytuacjach awaryjnych, jakie mogą powstać podczas realizacji usług budowlanych, eksploatacji instalacji w Zakładzie Sprzętu i Transportu (ZST) oraz realizacji usługi produkcji przemysłowej.

W procedurze dokonano identyfikacji zagrożeń dla środowiska powstałych podczas awarii sprzętu lub instalacji związanych z wyciekami olejów (hydraulicznego lub napędowego), podczas ich składowania,

wykonywania usługi sprzętowej i transportowej (podczas przejazdu drogami publicznymi lub na terenie budowy z równoczesnym zanieczyszczeniem gruntu) oraz w razie pożaru obiektów budowlanych, środków transportu, pożaru lub wybuchu instalacji użytkowanych na terenie przedsiębiorstwa.

Zasady postępowania na wypadek awarii określono w podziale na rodzaj zagrożenia i miejsce ich wystąpienia, wskazano sposób działania po usunięciu skutków awarii w celu określenia jej przyczyn oraz obowiązek podjęcia działań korygujących i zapobiegawczych.

W przypadku zagrożeń związanych z wyciekami olejów smarowych, hydraulicznych oraz paliwa, w zależności od miejsca wystąpienia awarii, osoby wskazane w procedurze powinny:

- przepompować olej z uszkodzonego pojemnika do sprawnego (uszkodzony pojemnik traktować jako zanieczyszczone opakowanie metalowe);
- ograniczyć własnymi środkami wielkość wycieku, zabezpieczyć miejsce wycieku znakami ostrzegawczymi;
- usunąć uszkodzenie środka sprzętowego lub transportowego będącego przyczyną wycieku, zgodnie ze wskazaniami zawartymi w dokumentacji techniczno-ruchowej;
- przeprowadzić neutralizację skutków wycieku przy pomocy sorbentu;
- pozostałości po neutralizacji wycieku składować w pojemniku na zanieczyszczone czystościwo;
- przeprowadzić wymianę zanieczyszczonego gruntu poprzez jego usunięcie i przekazanie odbiorcy posiadającemu pozwolenie na transport i gospodarkę odpadami szkodliwymi;
- zabezpieczyć studzienki kanalizacyjne przed dostaniem się do nich rozlanego paliwa poprzez przykrycie folią i obwałowanie piaskiem lub sorbentem oraz oznakować teren znakami ostrzegawczymi;
- powiadomić o awaryjnym wycieku, w zależności od miejsca wystąpienia wycieku, kierownika Zakładu Sprzętu i Transportu, kierownika budowy, kierownika Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony p.poż. oraz właściwe służby ratownicze.

W celu zapewnienia eksploatacji jednostek sprzętowych i transportowych, w sposób minimalizujący możliwość wystąpienia sytuacji awaryjnych, połączonych z wyciekiem olejów, Zakład Sprzętu i Transportu wykonuje:

- przeglądy okresowe jednostek sprzętowych i transportowych, zgodnie z dokumentacją techniczno-ruchową, w terminach zgodnych z planami przeglądów;
- codzienną obsługę jednostek sprzętowych i transportowych, której zadaniem jest – między innymi – sprawdzenie stanu technicznego instalacji olejowych;
- okresowe szkolenia kierowców i operatorów w zakresie sposobów usuwania awarii i jej skutków wraz z omówieniem postanowień z protokołów z poprzednich narad i sposobu prowadzenia działań korygujących.

Dla zapewnienia właściwej reakcji każdego pracownika Spółki na powstały w jego obecności pożar, w programach szkoleń uwzględnia się zasady użycia środków gaśniczych, a także zasady postępowania bezpośrednio po powstaniu pożaru.

Czynności, które należy wykonać bezpośrednio po powstaniu/zauważeniu pożaru, to:

- alarmowanie (powiadomienie bezpośredniego przełożonego, wezwanie straży pożarnej);
- gaszenie ognia (odłączenie zasilania elektrycznego, zamknięcie dopływu gazu, zamknięcie przewodów wentylacyjnych od pomieszczeń lub obiektu objętego pożarem, usunięcie z zasięgu ognia materiałów palnych, likwidacja pożaru przy pomocy podręcznego sprzętu gaśniczego);
- ewakuacja (odsunięcie od zasięgu ognia pracowników znajdujących się w strefie zagrożenia, a nie biorących udziału w akcji gaśniczej);

W każdym przypadku awaryjnego wycieku olejów, paliwa oraz wybuchu pożaru należy sporządzić protokół ze wskazaniem przyczyn wycieku lub powstania pożaru/zagrożenia pożarowego i przyszłych działań korygujących, zapewniających zmniejszenie ryzyka podobnej awarii lub pożaru w przyszłości. Nadzór nad działaniami związanymi z utrzymaniem gotowości na wypadek awarii, sporządzeniem protokołu i oceną przyczyn awarii oraz realizacją działań korygujących prowadzi kierownik Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony p.poż.

W celu przeciwdziałania nadzwyczajnym zagrożeniom opracowano instrukcję bezpieczeństwa pożarowego dla obiektów Instal Kraków S.A. Podstawowym celem opracowania tej instrukcji jest

zapewnienie maksymalnej ochrony ludziom przebywającym na terenie obiektów Instal Kraków. Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego charakteryzuje także zagrożenie pożarowe, wybuchowe w procesach technologicznych, urządzeniach, instalacjach w czasie ich ruchu (np. instalacja do lakierowania konstrukcji stalowych), zasady zapobiegania możliwości powstania pożaru oraz postępowania w czasie pożaru, zasady zabezpieczenia prac niebezpiecznych pożarowo, rozmieszczenie podręcznego sprzętu gaśniczego i środków do likwidacji ewentualnego wycieku lub rozlewu.

W Spółce opracowano również „Instrukcję BHP podczas wykonywania robót z użyciem materiałów niebezpiecznych” (IBHP 0404). Celem tej instrukcji jest określenie szczegółowych zasad bezpiecznego wykonywania prac prowadzonych z użyciem materiałów i preparatów niebezpiecznych, w sposób nie zagrażający życiu i zdrowiu pracownikom oraz środowisku naturalnemu.

Ponadto w Spółce obowiązuje instrukcja „Zasady magazynowania farb i lakierów” (IQ 080103), ustalająca jednolite zasady magazynowania wyrobów malarskich (farb, lakierów, rozpuszczalników) we wszystkich jednostkach organizacyjnych Spółki, w tym także w magazynach organizowanych na poszczególnych budowach. Powyższa instrukcja określa warunki składowania tych materiałów, w tym w odniesieniu do materiałów już częściowo wykorzystanych oraz tych, których nie wolno już wykorzystywać w procesie produkcji.

Powyższe zasady i procedury pozwalają na stały monitoring tego ryzyka, badanie w jakim ono kierunku ewoluuje, tak by podejmować odpowiednie działania zapobiegawcze.

Tabela 17. Liczba awarii środowiskowych i skarg

Wskaźnik	2017	2018
Liczba awarii środowiskowych	0	0
Liczba skarg dotyczących obszaru środowiska	0	0

W okresie sprawozdawczym nie odnotowano awarii ze skutkiem środowiskowym, skażeń środowiskowych ani nie wszczęto żadnego postępowania administracyjnego w związku z potencjalnym naruszeniem przez Spółkę przepisów ochrony środowiska. Na Spółkę nie została także nałożona żadna kara w związku z naruszeniem przepisów ochrony środowiska. Drobne wycieki oleju z maszyn i samochodów są usuwane natychmiast po ich zaistnieniu poprzez zastosowanie sorbentów, które znajdują się w wyznaczonych miejscach w poszczególnych jednostkach organizacyjnych Spółki oraz w samochodach ciężarowych i żurawiach samochodowych.

W 2018 roku, podobnie jak w latach poprzednich, do Spółki nie wpłynęła żadna skarga dotycząca obszaru środowiska.

E.7.5

Tabela 18. Odsetek (%) umów z kontrahentami, w których znalazła się klauzula odnosząca się do poszanowania środowiska naturalnego oraz liczba audytów u dostawców towarów lub usług

Opis wskaźnika	Wartość	
	2017	2018
Odsetek (%) umów z dostawcami towarów/usług z klauzulą dotyczącą poszanowania środowiska*	87	83
Liczba audytów u dostawców towarów/usług pod kątem przestrzegania zasad ochrony środowiska	12	2

* Wskaźnik liczony jako odsetek procentowy wartości umów, w których znalazła się klauzula odnosząca się do poszanowania środowiska naturalnego, w ogólnej wartości umów zawartych przez Spółkę w 2018 r. z dostawcami towarów/usług.

E.7.6

W 2018 roku zostały przeprowadzone 2 audyty pod kątem przestrzegania przepisów ochrony środowiska przez podwykonawców. Najczęstsze stwierdzone nieprawidłowości to: niedokładna segregacja odpadów, brak opisu właściwym kodem i rodzajem odpadu, brak kontenerów i pojemników na odpady, niedostateczne oznakowanie wydzielonych miejsc czasowego gromadzenia

odpadów na placu budowy. Zmniejszenie liczby audytów dostawców towarów/usług pod kątem przestrzegania zasad ochrony środowiska w stosunku do roku 2017 wynika z kontynuacji budów rozpoczętych w 2017 roku lub wcześniej, w tym przez dostawców towarów/usług poddanych wcześniejszemu audytowi. U kwalifikowanych dostawców towarów/usług na bieżąco były realizowane kontrole obejmujące obszary ochrony środowiska, bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ochrony przeciwpożarowej. Z przeprowadzanych kontroli na budowach nie wynikała konieczność przeprowadzania audytów.

Rozszerzona odpowiedzialność środowiskowa: produkty i usługi (E.8)

E.8.2

We wszystkich segmentach swojej działalności Spółka stara się uzyskiwać przychody z działalności z poszanowaniem środowiska naturalnego i świadomością wpływu wytwarzanych produktów i usług na jego stan. Spółka działa w pełnej zgodności z przepisami prawa, indywidualnych decyzji administracyjnych oraz umów cywilnoprawnych oraz dąży do tego, by zaprojektowane i wytworzone produkty, pozostawiały mały ślad środowiskowy. Dokonując oceny znaczenia aspektów środowiskowych, bierze pod uwagę wszystkie fazy cyklu życia wytwarzanych produktów: projekt, wytwarzanie/wykonanie, serwis, eksploatację, powtórne użycie i utylizację. Spółka dąży do redukcji negatywnego wpływu na środowisko także na etapie użytkowania i utylizacji wytworzonych produktów, co wiąże się z ich właściwościami takimi jak: energochłonność, zapotrzebowanie na części zamienne, użyteczność, jakość i trwałość, ale także ze sposobem ich eksploatacji przez samych użytkowników.

Dostarczane produkty użytkowane są z wykorzystaniem energii, której zużycie zależy między innymi od ich jakości i efektywności energetycznej. Z uwagi na fakt, że produkty oferowane przez Spółkę są bardzo zróżnicowane, zaś cykl życia obiektów przemysłowych, mieszkaniowych, czy instalacji i urządzeń jest obliczony na wiele lat, nie jest możliwe dokładne wyliczenie całkowitego zużycia energii dla tych produktów, w całym cyklu.

W segmencie budowlano–montażowym, gdzie Spółka występuje w roli generalnego wykonawcy, bądź podwykonawcy, odpowiedzialność przejawia się przede wszystkim w przestrzeganiu wymagań prawnych i norm środowiskowych, zarówno w odniesieniu do własnej działalności, jak również zatrudnianych dostawców towarów/usług, stosowaniu wysokiej jakości materiałów, posiadających odpowiednie certyfikaty. W przypadku realizacji inwestycji „pod klucz”, dokumentacja projektowa uwzględnia wymagania klienta, w tym aspekty środowiskowe na etapie eksploatacji. Użytkownicy obiektów poddawani są szkoleniom odnośnie zasad eksploatacji, serwisowania i przeprowadzania przeglądów okresowych. Użytkownicy są obligowani do przestrzegania zapisów instrukcji techniczno-ruchowych i instrukcji eksploatacji, przekazywanych w ramach dokumentacji powykonawczych, uszczegóławiających działania, których należy przestrzegać w trakcie użytkowania, tak by ich oddziaływanie było nieinwazyjne dla otaczającego środowiska, zapewniało długą żywotność i ograniczało konieczność oraz częstotliwość wykonywania remontów lub napraw.

W segmencie deweloperskim Spółka uwzględnia nie tylko wymogi prawne, do których spełnienia jest zobowiązana, ale również stara się czynić projektowane osiedla mieszkaniowe przyjaznymi dla środowiska i mieszkańców, między innymi dbając o odpowiednią geometrię budynków i właściwy dobór materiałów. Realizowane przez Spółkę inwestycje mieszkaniowe, na etapie użytkowania budynków, generują zapotrzebowanie w energię elektryczną i ciepłą. Zużycie energii zależy nie tylko od warunków pogodowych oraz indywidualnego zapotrzebowania i racjonalnego korzystania przez samych użytkowników, ale także od efektywności energetycznej przyjętych rozwiązań projektowych i zastosowanych materiałów. Spółka, chcąc zapobiec nadmiernej energochłonności budynków, podejmuje działania zmierzające do ograniczenia ilości zużycia energii na etapie ich użytkowania. Do działań tych zaliczyć należy:

- stosowanie certyfikowanych systemów termoizolacyjnych, pozwalających na znaczące zmniejszenie zapotrzebowania na energię;
- montaż okien i szyb energooszczędnych, o niskich współczynnikach przenikania ciepła;
- projektowanie z myślą o jak największym doświetleniu słonecznym pomieszczeń;
- stosowanie wiatrolapów;
- stosowanie energooszczędnych źródeł światła;

- sterowanie oświetleniem w częściach wspólnych budynków (wyłączniki czasowe oraz czujniki ruchu);
- stosowanie materiałów i surowców certyfikowanych, wysokiej jakości.

Powyższe działania wpływają na podwyższenie efektywności energetycznej budynków, co z kolei przekłada się na niższe koszty eksploatacyjne po stronie użytkowników oraz redukcję emisji gazów, w tym cieplarnianych.

Wysoka jakość i trwałość budynków mieszkaniowych oraz wytworzonych w segmencie produkcji przemysłowej wyrobów, zapewnia ich dłuższą żywotność, ogranicza częstotliwość wykonywania remontów i napraw, ilości wytwarzanego odpadu i kosztów jego utylizacji. Część wykorzystanych surowców i materiałów będzie mogła być poddana recyklingowi i ponownie wykorzystana w przyszłości.

W 2018 r. Spółka nie wykonywała - wystarczających dla celów Sprawozdania - szczegółowych analiz źródeł przychodów pod kątem uwzględnienia kryteriów środowiskowych.

Obszar społeczny i pracowniczy (S)

Korzystanie z pomocy publicznej i zlecenia publiczne (S.1)

S.1.1 S.1.2

W raportowanym okresie Spółka nie korzystała z pomocy publicznej.

Istotną część przychodów w segmencie budowlano-montażowym, Spółka osiąga na rynku inwestycji stanowiących zamówienia publiczne. Działalność Spółki na tym rynku polega na wykonywaniu zadań realizowanych w systemie generalnego wykonawstwa na podstawie umowy zawartej z inwestorem, jak również na wykonywaniu prac (dostaw/usług/robót budowlanych) na podstawie umowy o podwykonawstwo objętej regulacją Prawa zamówień publicznych, to jest jako podwykonawca innych podmiotów, które zawarły z inwestorem umowę w sprawie zamówienia publicznego.

Tabela 19. Wartość przychodów pochodzących z zamówień publicznych i ich procentowy udział w całości przychodów.

Źródło przychodów	2017	2018
Przychody ze sprzedaży Spółki ogółem (wartość w tys. PLN)	250 621	297 771
Przychody pochodzące z zamówień publicznych realizowanych w generalnym wykonawstwie (wartość w tys. PLN)	45 751	58 098
Udział [%] przychodów pochodzących z zamówień publicznych realizowanych w generalnym wykonawstwie w całości przychodów Spółki	18,3	19,5
Przychody ze sprzedaży z umów realizowanych jako podwykonawca innego podmiotu, który zawarł z inwestorem umowę w sprawie zamówienia publicznego (wartość w tys. PLN)	43 931	20 482
Udział [%] przychodów pochodzących z umów realizowanych jako podwykonawca innego podmiotu, który zawarł z inwestorem umowę w sprawie zamówienia publicznego w całości przychodów Spółki	17,5	6,9

Zamówienia tego rodzaju stanowią dla Spółki pożądane transakcje z wiarygodnym finansowo, wypłacalnym podmiotem, który nie będzie zagrożony upadłością. Oprócz pewności zapłaty, obecność na rynku zamówień publicznych podnosi rangę Spółki i daje korzyści wizerunkowe. Powyższe dotyczy również odpowiednio występowania Instal Kraków w łańcuchu dostaw takich inwestycji, na podstawie umów o podwykonawstwo, z uwagi na wynikający z Prawa zamówień publicznych rygorizm rozliczeń i przewidziany mechanizm bezpośredniej płatności przez inwestora w przypadku uchylania się od obowiązków zapłaty wynagrodzenia przez wykonawcę.

Z drugiej jednak strony, rynek ten cechuje duży formalizm, brak możliwości utrzymywania trwałych relacji z zamawiającym oraz - w dalszym ciągu - w postępowaniach o udzielenie zamówień przewaga ceny nad jakością i związana z tym konkurencja cenowa oraz niższa rentowność. Pomimo ograniczenia w ustawie Prawo zamówień publicznych kryterium ceny do 60% ogólnej oceny ofert oraz wprowadzania przez zamawiających dodatkowych kryteriów, nadal najważniejszym kryterium jest najniższa cena. Większość oferentów bowiem decyduje się podać maksymalne, dopuszczalne przez danego zamawiającego wartości w zakresie pozostałych kryteriów, jak na przykład długi okres gwarancji jakości, czy skrócenie okresu realizacji. Z powyższym wiążą się dodatkowe, konieczne do uwzględnienia w wycenie, czynniki ryzyka, które wraz z obserwowanym wzrostem cen materiałów budowlanych oraz niedoborami w zakresie pracowników/podwykonawców, skłaniają Spółkę do ofertowania po wyższych cenach, a tym samym utrudniają konkurencję.

Spółka troszczy się o wizerunek podmiotu godnego zaufania, budzącego zadowolenie ze współpracy. Zgodnie z Kodeksem Etyki przyjęła zobowiązanie budowania pozytywnych relacji z klientami poprzez dostarczanie wysokiej jakości produktów i usług, odpowiadających potrzebom klientów i zapewniających ich satysfakcję, działanie zgodnie z przepisami prawa i zawartymi umowami, w szczególności należyte wykonywanie zaciągniętych zobowiązań, dotrzymywanie terminów i złożonych obietnic oraz dokładanie starań, aby wyeliminować ryzyko konfliktu, a ewentualne spory rozstrzygać ugodowo.

Podjęcie Spółki do realizacji zamówień publicznych wpisuje się w politykę wynikającą z regulacji Kodeksu Etyki, a także Politykę ZSZ, której celem jest dostarczanie takich wyrobów i usług, które poziomem swojej jakości zaspokajają potrzeby klientów, są przyjazne środowisku naturalnemu, a ich wytworzenie i użytkowanie jest w pełni bezpieczne.

Rynek zamówień publicznych jest uznawany za bardziej wymagający od komercyjnego. Z realizacją wiąże się istotne ryzyko wynikające z ewentualnego niespełnienia warunków wynikających z umowy zawartej z klientem, w tym w zakresie jakości wykonania oraz terminów realizacji, a w konsekwencji zapłaty wysokich kar umownych i potencjalnego odszkodowania uzupełniającego, które zamawiający zmuszony będzie egzekwować w związku z obowiązującą go dyscypliną finansów publicznych. Z materializacją powyższego ryzyka związane jest kolejne, w postaci niezadowolenia klienta i utraty przez Spółkę dobrej reputacji. Najważniejszym dla Spółki miernikiem satysfakcji zamawiającego są otrzymane referencje. Z uwagi na krzyżowanie się sfery prywatnej z publiczną, w obszarze tym istnieje również potencjalne zagrożenie zachowaniami o charakterze korupcyjnymi (sposób zarządzania ryzykiem zachowań nieetycznych, w tym korupcyjnych, został opisany w części S.10 oraz G.4 Sprawozdania). Spółka zarządza przedmiotowymi ryzykami działając w sposób opisany poniżej, w szczególności zgodnie ze wskazanymi poniżej procedurami.

Proces uzyskania zamówień, ich realizacji oraz rozliczenia, objęty jest regulacjami Zintegrowanego Systemu Zarządzania w Spółce. Celem szczegółowym polityki Spółki w omawianym obszarze jest podpisanie z klientem takiej umowy, która może być przez Spółkę wykonana w sposób spełniający wymagania klienta. Na proces ten, w zakresie zamówień publicznych, składają się podprocesy:

- Akwizycja – obejmujący etap od uzyskania informacji o przetargu, do podjęcia decyzji o udziale w nim i pobrania materiałów przetargowych,
- Przygotowanie oferty – od pozyskania materiałów przetargowych, do złożenia oferty,
- Przygotowanie umowy – od informacji o przyznaniu zamówienia, do podpisania umowy z klientem.

Czynności w powyższych podprocesach prowadzone są zgodnie z procedurą „Przegląd umowy” (SQ 0301), której celem jest określenie zasad postępowania przy opracowywaniu ofert oraz zawieraniu umów z klientami i zapewnienie, że do realizacji zostaną przyjęte tylko te zlecenia oraz podpisane takie umowy, które mogą być przez Spółkę należyście zrealizowane. Spółka każde potencjalne zamówienie poddaje przed złożeniem oferty analizie w następujących obszarach:

- warunków zawartych w Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia/instrukcji dla oferentów/programie funkcjonalno-użytkowym oraz innych materiałach przetargowych,
- wymagań w zakresie uprawnień i doświadczenia (referencji) Spółki,
- wymaganych kwalifikacji pracowników,
- możliwości realizacji umowy w proponowanym terminie,
- możliwości własnych realizacji umowy (potencjał ekonomiczny Spółki, zasoby kadrowe, sprzętowe, technologiczne),
- uwarunkowań technicznych, technologicznych, prawnych, środowiskowych i związanych z BHP,
- historii zdarzeń losowych, mających miejsce w okresie ostatnich 20 lat na terenie przyszłej realizacji zadania (powódzie, zalania, podtopienia, itp.) i wpływających na warunki oraz koszty ubezpieczenia budowy.

Proces analizy obejmuje także szacowanie ryzyka, zgodnie z procedurą „Zarządzanie ryzykiem” (SQ 2301), które jest podstawą podjęcia decyzji o przygotowaniu i złożeniu oferty. Decyzja dokumentowana jest na sporządzanej Karcie szacowania ryzyka. W przypadku wyboru oferty Spółki i zawarcia umowy z zamawiającym, kierownik Działu Umów Spółki (lub wyznaczony przez niego pracownik) jest odpowiedzialny za przeniesienie do umów z dostawcami towarów/usług odpowiednich wymagań wynikających z umowy w sprawie zamówienia publicznego.

Na etapie realizacji, zamówienie podlega stałemu nadzorowi, również w łańcuchu dostaw, ze strony dyrektora pionu i dyrektora oddziału robót realizującego zamówienie kierownika budowy, kierownika kontraktu, kierowników robót branżowych (lub specjalistów branżowych) oraz w powierzonym zakresie innych osób odpowiedzialnych. Proces wykonawstwa poddany jest restrykcjom wynikającym z umowy z klientem, przepisów prawa oraz wewnętrznych regulacji Spółki. Czynności, których celem jest zapewnienie należytego wykonania umowy zawartej z klientem, na tym etapie, prowadzone są zgodnie z procedurami:

1. „Zakupy usług” (SQ 0604) oraz „Zakupy towarów do realizacji umów krajowych” (SQ 0601), które regulują proces kwalifikacji i wyboru odpowiednich dostawców towarów/usług, gwarantujących spełnienie między innymi wymagań normatywnych, jakościowych, ilościowych i terminowych klienta. Ocena dostawców towarów/usług dokonywana jest na podstawie ankietyzacji oraz udokumentowanych informacji o dotychczasowej współpracy z danym podmiotem, audytów dostawcy lub informacji o wynikach audytów wykonywanych u niego przez jednostki certyfikujące, oceny wzorca wyrobu i udokumentowanej renomy dostawcy. Ostateczną decyzję o wyborze dostawcy towaru/usług, istotnego z punktu widzenia realizacji zamówienia, podejmuje dyrektor pionu.
2. „Zasady generalnego wykonawstwa inwestycji” (SQ 0903), która określa zasady planowania, realizacji i rozliczania umów obejmujących wykonanie inwestycji w generalnym wykonawstwie oraz zasady koordynacji i nadzoru nad pracami dostawców towarów/usług, związanymi z realizacją inwestycji. Nadzór nad realizacją na budowie prowadzi kierownik budowy oraz kierownicy robót branżowych (lub specjaliści branżowi). Nadzór ten obejmuje:
  - wykonywanie robót zgodnie z aktualną dokumentacją projektową, projektem organizacji robót, ustawą Prawo budowlane,
  - koordynację robót poszczególnych dostawców usług (podwykonawców), zgodnie z dokumentacją projektową i projektem organizacji robót,
  - zapewnienie odpowiednich sił i środków, niezbędnych dla realizacji umowy w terminie określonym w harmonogramie,
  - wykonywanie czynności kontrolnych i badań określonych w planach kontroli i badań oraz zgodnie warunkami wykonania i odbioru robót,
  - wykonywanie robót w sposób bezpieczny, z zachowaniem wymagań przepisów BHP, p.poż. i ochrony środowiska,
  - kontrolę dostaw i usług, zgodnie z procedurą „Kontrola i badania w generalnym wykonawstwie inwestycji” (SQ 1002).

Podstawowym dokumentem planowania realizacji umowy jest Plan Jakości, sporządzany zgodnie z procedurą „Plan Jakości realizacji budowy” (SQ 2401). Obejmuje on zdefiniowane i udokumentowane działania stosowane w trakcie realizacji, sposób, w jaki należy wykonać wymagane czynności, bezpośrednio lub przez odesłanie do właściwych procedur lub innych dokumentów. Niezbędnym elementem Planu Jakości jest zestawienie punktów krytycznych dla danego procesu realizacji budowy, wskazanie co należy uwzględnić w harmonogramie, w których momentach należy dokonać sprawdzenia wykonanych części realizowanego zadania oraz określenie działań zapobiegawczych i korygujących (oraz następujących po nich działań właściwych dla realizowanego zadania), podejmowanych w celu zapobiegania powtarzaniu się niezgodności, a także rodzaj i zakres audytów jakości, jakie należy przeprowadzić oraz jak ich wyniki powinny być wykorzystane do poprawy i zapobiegania powtarzaniu się niezgodności, które wpływają na realizowane zadanie. Plan Jakości wskazuje również, jak udokumentowane procedury ogólne dostawcy towarów/usług są stosowane i powiązane z poszczególnymi dodatkowymi i niezbędnymi procedurami właściwymi dla danego zadania, w celu osiągnięcia określonych celów. Kierownik budowy, kierownicy robót branżowych oraz specjaliści branżowi prowadzą, w oparciu o Plany kontroli i badań, zgodnie z procedurą „Kontrola i badania w generalnym wykonawstwie inwestycji” (SQ 1002), systematyczną kontrolę jakości robót, w celu stwierdzenia jej zgodności z umową z klientem, projektem budowlanym, umowami z dostawcami oraz przedmiotowymi normami. Czynności podejmowane w celu zapewnienia należytej jakości przedmiotu zamówienia zostały szczegółowo opisane w części S.11 Sprawozdania.

Procedura („Zasady generalnego wykonawstwa inwestycji”) przewiduje również zasady rozliczenia zamówienia oraz stały monitoring, ze strony dyrektora pionu, w zakresie stanu realizacji budżetu, pod kątem wystąpienia w nim wartości odbiegających od oczekiwanych, między innymi na podstawie karty budżetu budowy, harmonogramów rzeczowo-finansowych oraz planów finansowania budowy.

3. „Projektowanie” (SQ 0401), która reguluje sposób postępowania podczas projektowania wyrobu lub procesu spełniającego ustalone w umowie z klientem wymagania;

Monitoring i kontrola procesu realizacji obejmuje w szczególności:

- nadzorowanie zgodności realizacji prac z terminami założonymi harmonogramie,
- nadzorowanie zgodności realizowanych prac z dokumentacją projektową i wymaganiami zamawiającego,
- nadzorowanie zgodności realizowanych prac z normami i warunkami technicznymi wykonania i odbioru robót,
- kontrolę zgodności realizacji inwestycji z harmonogramem dostaw materiałowych i ocenę ich jakości z przywołanymi normami,
- kontrolę zgodności zakresu robót z posiadanymi przez pracowników kwalifikacjami,
- kontrolę zgodności pracy sprzętu z dokumentami potwierdzającymi jego stan techniczny,
- bieżącą, systematyczną i ciągłą kontrolę jakości realizowanych prac, obejmującą również podzleczone zakresy,
- dokonywanie odbiorów częściowych oraz odbiorów robót zanikających,
- kompletowanie atestów, certyfikatów i świadectw dla materiałów i urządzeń wbudowanych,
- realizację Planu kontroli i badań,
- kontrolę stanu BHP, ochrony przeciwpożarowej oraz ochrony środowiska, poprzez kontrolę Planów poprawy warunków BHP i Programów zarządzania środowiskowego,
- bieżącą analizę kosztów prac wykonywanych siłami własnymi oraz przez dostawców towarów/usług.

i odbywa się zgodnie z procedurą ZSZ „Monitorowanie” (SQ 2001). Spółka prowadzi również, zgodnie z wyżej wymienioną procedurą, monitorowanie zadowolenia klienta, które realizowane jest w oparciu o:

- otrzymane referencje,
- informacje zwrotne dotyczące różnych aspektów świadczonej usługi, przekazywane w trakcie jej realizacji poprzez inspektorów nadzoru, a omawiane na naradach produkcyjnych,
- zapisy protokołów odbioru,
- wymagania klienta (wyszczególnione w umowie oraz wynikające z sytuacji rynkowej),
- informacje pozyskiwane od konkurencji (dotyczące poziomu świadczenia usług),
- ankietowanie po zakończeniu realizacji zadania.

Najważniejszym dla Spółki miernikiem satysfakcji zamawiającego są otrzymane referencje. Spółka uznaje wskaźnik satysfakcji klienta w segmencie budowlano-montażowym za jeden z kluczowych niefinansowych wskaźników efektywności.

Wskaźnik satysfakcji klienta w segmencie budowlano-montażowym [KPI]	2017	2018
Stosunek liczby otrzymanych referencji do liczby złożonych w badanym okresie wniosków o ich wydanie, w odniesieniu do zakończonych w tym okresie umów w segmencie budowlano-montażowym x 100 [%]	75	46

Spadek wartości wskaźnika w 2018 r. spowodowany jest zakończeniem części zamówień i wystąpieniem o referencje w ostatnich miesiącach roku, przez co Spółka nie zdążyła ich otrzymać w raportowanym okresie.

W przypadku zgłoszenia reklamacji przez klienta, Spółka postępuje zgodnie z umową z klientem oraz procedurą „Postępowanie z wyrobem niezgodnym z wymaganiami” (SQ 1301). Spółka monitoruje proces usuwania usterek, w tym prowadzi ich rejestr, stanowiący również podstawę analizy i oceny terminowości działań Spółki w tym obszarze.

Ryzyka związane z realizacją zamówień są częściowo przenoszone na inne podmioty, poprzez ubezpieczenia i gwarancje bankowe lub ubezpieczeniowe oraz w relewantnym zakresie na dostawców towarów i usług.

Poziom zatrudnienia i poziom wynagrodzeń (S.2)

S.2

W spółce polityka zatrudnienia oparta jest na założeniu, że doświadczenie, wiedza, umiejętności, kompetencje oraz zaangażowanie pracowników, wpływają bezpośrednio na pozycję rynkową Spółki i mogą stanowić o jej przewadze konkurencyjnej.

Celem prowadzonej polityki jest zapewnienie Spółce pracowników o wykształceniu, umiejętnościach i doświadczeniu, adekwatnym do strategii i celów Spółki, wykorzystujących w pracy postęp techniki, wrażliwych na zagadnienia środowiska, w którym żyją i pracują, zapewniających wysoką jakość produktów i świadczonych przez Spółkę usług. Celem szczegółowym jest utrzymanie – na stanowiskach dyrektorskich i kierowniczych – stałego zespołu pracowników.

Politykę Spółki w obszarze zatrudnienia określają:

- Kodeks Etyki Grupy Kapitałowej Instal Kraków S.A.,
- Polityka Poszanowania Praw Człowieka.

Podstawowe zasady określone w wyżej wymienionych dokumentach, to:

- równe traktowanie w zatrudnieniu, zakaz dyskryminacji ze względu na płeć, wiek, wykształcenie, czy inne różnice,
- rekrutacja najlepszych kandydatów, w oparciu o obiektywne kryteria,
- równy dostęp do szkoleń i awansu zawodowego,
- prawo do zrzeszania się,
- godne warunki pracy i wynagradzania,
- otwartość w komunikacji,
- przyjazna atmosfera pracy, oparta na wzajemnym szacunku i poszanowaniu godności osobistej pracowników oraz prawa do prywatności,
- bezpieczne i higieniczne warunki pracy.

Powyższe zasady realizowane są przy pomocy szeregu procedur i wewnętrznych regulacji, do których należą:

- Zakładowy Układ Zbiorowy Pracy Instal Kraków S.A.,
- Regulaminy Pracy Instal Kraków S.A.,
- Regulamin zatrudniania pracowników Instal Kraków S.A. na budowach eksportowych w Niemczech,
- Karta procesu „Zarządzanie Personelem” (P X),
- Procedura „Szkolenie” (SQ 1801).

Spółka działa w pełnej zgodności z prawem w zakresie wynagrodzeń, czasu pracy i innych świadczeń pracowników. System wynagrodzeń i premiovania oparty jest na zasadzie obiektywizmu, sprawiedliwości i ekwiwalentności oraz zgodności z przepisami prawa i wewnętrznymi regulacjami. Świadczenia należne pracownikom wypłacane są bez opóźnień.

Rekrutacja nowych pracowników rozpoczyna się od stworzenia profilu rekrutacyjnego, w którym określone są podstawowe informacje o danym stanowisku, wymagania dotyczące kandydata oraz wskazanie kompetencji, które powinien posiadać nowy pracownik. Profil rekrutacyjny tworzony jest odpowiednio przez dyrektorów pionów lub kierowników danych jednostek organizacyjnych, w których ma być zatrudniony nowy pracownik. Na podstawie utworzonego profilu sporządzane jest odpowiednie ogłoszenie o pracę. Spółka stwarza możliwość rozwoju i awansu wszystkim pracownikom, w związku z tym w pierwszej kolejności stara się przeprowadzać rekrutację wewnętrzną. Jeśli wśród pracowników Spółki brak jest odpowiednich kandydatów na dane stanowisko, przeprowadzana jest rekrutacja zewnętrzna.

W Spółce obowiązują Tabele Wymagań Kwalifikacyjnych, określające wymagania dla pracowników zarówno umysłowych, jak i fizycznych, na poszczególnych stanowiskach pracy. W tabelach wskazuje się wymagania odnośnie wykształcenia, specjalistycznych szkoleń, uprawnień, stażu pracy czy szczególnych umiejętności. Tabele są weryfikowane, aktualizowane i zatwierdzane przez dyrektorów właściwych pionów organizacyjnych Spółki. Ma to na celu ciągłe dostosowywanie się Spółki do

wymagań rynku pracy i planowanych działań. Dopuszcza się zatrudnianie pracowników o kwalifikacjach niższych niż określone w Tabelach Wymagań Kwalifikacyjnych, o ile pracownik posiada inne pożądane umiejętności i kwalifikacje (ostateczną decyzję podejmuje kierownik jednostki organizacyjnej, w której będzie zatrudniony dany pracownik). Zgodność kwalifikacji pracowników z wymaganiami zawartymi w Tabelach Wymagań Kwalifikacyjnych oraz obowiązującymi normami i przepisami poddawana jest audytom wewnętrznym.

W Spółce obowiązuje „Regulamin zatrudniania pracowników Instal Kraków S.A. na budowach eksportowych w Niemczech”, określający zasady rekrutacji oraz warunki zatrudnienia i wynagradzania pracowników wykonujących pracę na terenie RFN. Potrzeby odnośnie ilości pracowników, ich kwalifikacji, doświadczenia oraz miejsca ich zatrudnienia w Niemczech, zgłasza kierownictwo oddziału Spółki w Niemczech. Rekrutacja przeprowadzana jest w oparciu o obiektywne kryteria, określone w regulaminie (wykształcenie, doświadczenie zawodowe, specjalistyczne uprawnienia, staż pracy, znajomość języka niemieckiego). Obowiązujący w Spółce Zakładowy Układ Zbiorowy Pracy Instal Kraków S.A. określa zasady wynagradzania pracowników, rodzaje dodatków i zasady ich przyznawania oraz premii. Wprowadza wykaz stanowisk, zaszeregowania i wymagań kwalifikacyjnych pracowników wraz z tabelami wynagrodzeń miesięcznych i stawek godzinowych zatrudnionych pracowników.

Jednym z ryzyk dotyczących obszaru pracowniczego, które zostało uznane za istotne, jest ryzyko związane z nieprzestrzeganiem zasady równego traktowania w zatrudnieniu. Realizacja powyższego ryzyka mogłaby doprowadzić do utraty pracowników, w szczególności kluczowych pracowników średniego i wyższego szczebla, posiadających specjalistyczne wykształcenie, doświadczenie i kwalifikacje zawodowe, pozwalających Spółce na realizację jej celów. Jest to szczególnie istotne z uwagi na potencjalne trudności w zastąpieniu wysoko wykwalifikowanych i doświadczonych pracowników innymi kandydatami, zwłaszcza w świetle obserwowanego na rynku pracy niedostatku doświadczonych, wysoko wykwalifikowanych specjalistów, w tym w branży budowlanej.

Spółka zarządza powyższym ryzykiem poprzez stosowanie zasad i procedur wskazanych i opisanych w w/w dokumentach oraz stały monitoring tego ryzyka, który pozwala uzyskiwać Spółce informacje w jakim kierunku ono ewoluuje, tak by podejmować odpowiednie działania prewencyjne. W trakcie procesu rekrutacji, dostępu do szkoleń i awansów, ustalania wysokości wynagrodzenia, Spółka dokłada starań, aby eliminować wszelkie pozamerytoryczne kryteria między innymi przez nadzór nad całym procesem, który sprawowany jest przez kierownika Działu Zatrudnienia i Szkolenia oraz dyrektorów poszczególnych pionów.

Powołany w Spółce Zespół ds. Etyki czuwa nad przestrzeganiem przez pracowników obowiązujących w Spółce regulacji wewnętrznych dotyczących zagadnień etycznych i poszanowania praw człowieka, w tym zasad równego traktowania w zatrudnieniu. Zespół zobowiązany jest do promowania tych wartości wśród pracowników. Każdy pracownik, który ma wiedzę, że doszło do naruszeń zasady równego traktowania w zatrudnieniu, zobowiązany jest zgłosić to swojemu przełożonemu, przełożonemu wyższego szczebla, bądź członkom Zespołu ds. Etyki.

Od 2017 roku w Spółce obowiązuje sformalizowany system zgłaszania skarg, szczegółowo opisany w części S.7 Sprawozdania.

W 2018 roku Spółka nie monitorowała swoich dostawców towarów/usług pod kątem przestrzegania praw pracowniczych. Spółka w swoich relacjach z dostawcami towarów/usług zamierza promować poszanowanie prawa pracowników, oczekując, aby były one przestrzegane przez te podmioty, w pierwszej kolejności stawiając na współpracę i wsparcie, traktując rozwiązanie zawartych umów jako ostateczność. W tym celu Spółka w 2018 roku, rezygnując z opracowania odrębnej Karty Etyki Kontrahenta, wprowadziła do zawieranych z dostawcami towarów/usług klauzulę umowną zobowiązującą te podmioty do przestrzegania i stosowania standardów etycznych przyjętych przez Spółkę w Kodeksie Etyki, w tym m.in. odnośnie zakazu dyskryminacji, naruszania godności osobistej, mobbingu oraz prawa pracowników do godziwego wynagrodzenia, godnych warunków pracy i wolności zrzeszania.

S.2.1

Spółka zatrudnia pracowników na podstawie każdego typu umowy o pracę. Umowy na czas nieokreślony zawierane są z pracownikami, którzy zdobyli w Spółce doświadczenie, wykazali się zaangażowaniem, wiedzą oraz umiejętnościami, które pozwalają Spółce na realizację jej celów. Umowy na czas określony stosowane są w szczególności w odniesieniu do pracowników zatrudnianych na potrzeby wykonania konkretnej inwestycji, realizowanej w określonym przedziale czasowym, osób podejmujących pracę po raz pierwszy. Umowy na okres próbny zawierane są w celu sprawdzenia posiadanych przez pracownika umiejętności.

Tabela 20. Liczba pracowników w przeliczeniu na pełne etaty wg typu umowy o pracę, wieku i płci

	2017			2018		
	Kobiety	Mężczyźni	Łącznie	Kobiety	Mężczyźni	Łącznie
Rynek polski	59	210	269	59	196	255
Okres próbny	0	3	3	3	0	3
Czas określony	38	121	159	10	25	35
Czas nieokreślony	21	86	107	46	171	217
Wiek poniżej 30 lat	4	8	12	3	7	10
Wiek 30-50 lat	32	95	127	36	80	116
Wiek powyżej 50 lat	23	107	130	20	109	129
Rynek niemiecki	2	214	216	3	200	203
Okres próbny	0	2	2	0	0	0
Czas określony	1	211	212	1	191	192
Czas nieokreślony	1	1	2	2	9	11
Wiek poniżej 30 lat	0	24	24	0	18	18
Wiek 30-50 lat	1	97	98	1	76	77
Wiek powyżej 50 lat	1	93	94	2	106	108

S.2.2 S.2.3

Stan zatrudnienia na dzień 31 grudnia 2018 roku, w przeliczeniu na pełne etaty wynosi 458 pracowników, przy czym w okresie sprawozdawczym zatrudnionych zostało 118 nowych pracowników, a 148 pracowników odeszło z pracy. Stosunkowo wysoki poziom rotacji pracowników wynika przede wszystkim z potrzeb Spółki związanych z realizacją inwestycji budowlanych w segmencie zagranicznym. W 2018 roku na stanowiskach dyrektorskich i kierowniczych poziom fluktuacji w Spółce był porównywalny do roku 2017 roku. Spółka uznaje wskaźnik rotacji na stanowiskach dyrektorskich i kierowniczych (współczynnik zwolnień) za jeden z kluczowych niefinansowych wskaźników efektywności. W 2018 roku współczynnik ten wyniósł 6,49% i był niższy w porównaniu do roku 2017 o 0,36 %.

Tabela 21. Liczba pracowników w przeliczeniu na pełne etaty nowo zatrudnionych w raportowanym okresie według wieku i płci

	2017			2018		
	Kobiety	Mężczyźni	Łącznie	Kobiety	Mężczyźni	Łącznie
Rynek polski	11	51	62	10	11	21
Wiek poniżej 30 lat	1	7	8	1	4	5
Wiek 30-50 lat	7	21	28	6	3	9
Wiek powyżej 50 lat	3	23	26	3	4	7
Rynek niemiecki	0	143	143	0	97	97
Wiek poniżej 30 lat	0	16	16	0	16	16
Wiek 30-50 lat	0	72	72	0	37	37
Wiek powyżej 50 lat	0	55	55	0	44	44

Tabela 22. Liczba pracowników w przeliczeniu na pełne etaty, którzy odeszli z pracy w raportowanym okresie według wieku i płci

	2017			2018		
	Kobiety	Mężczyźni	Łącznie	Kobiety	Mężczyźni	Łącznie
Rynek polski	11	27	38	10	25	35
Wiek poniżej 30 lat	0	5	5	0	3	3
Wiek 30-50 lat	2	10	12	3	14	17
Wiek powyżej 50 lat	9	12	21	7	8	15
Rynek niemiecki	0	186	186	0	113	113
Wiek poniżej 30 lat	0	23	23	0	15	15
Wiek 30-50 lat	0	90	90	0	53	53
Wiek powyżej 50 lat	0	73	73	0	45	45

Tabela 23. Rotacja pracowników w kategoriach: stanowiska dyrektorskie i kierownicze

	2017		2018	
	Współczynnik przyjęć	Współczynnik zwolnień [KPI]	Współczynnik przyjęć	Współczynnik zwolnień [KPI]
Stanowiska dyrektorskie	0 %	0 %	0%	0%
Stanowiska kierownicze	8,77 %	8,77 %	4,92%	8,20%

Tabela 24. Wskaźnik rotacji na stanowiskach dyrektorskich i kierowniczych (współczynnik zwolnień)

	Współczynnik zwolnień [KPI]	Współczynnik zwolnień [KPI]
	2017	2018
Stanowiska dyrektorskie i kierownicze	6,85	6,49

S.2.4 S.2.5 S.2.11 S.2.12

Spółka nie stosuje umów cywilnoprawnych w miejsce umów o pracę, dzięki czemu może liczyć na stałą, wykwalifikowaną kadre, utożsamiającą się ze Spółką, jako rzetelnym i wiarygodnym pracodawcą.

Świadczenie usług na podstawie umów cywilnoprawnych występuje sporadycznie, najczęściej przy okazji realizacji projektów wymagających specjalistycznych uprawnień lub specyficznych umiejętności, w sytuacji gdy rodzaj świadczonej usługi wyklucza stały nadzór ze strony Spółki, okres świadczenia tej usługi jest krótki, bądź nie można wyznaczyć stałego czasu i miejsca jej świadczenia.

W raportowanym okresie Spółka zawarła - z osobami fizycznymi - 25 umów cywilnoprawnych, a 15 umów zostało zakończonych.

W 2018 roku Spółka nie zatrudniała pracowników w ramach outsourcingu.

Tabela 25. Liczba osób zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych wg typu umowy, wieku i płci, na koniec okresu sprawozdawczego

	2017			2018		
	Kobiety	Mężczyźni	Łącznie	Kobiety	Mężczyźni	Łącznie
Umowa zlecenie	2	5	7	4	6	10
Umowa o dzieło	1	0	1	0	0	0
Wiek poniżej 30 lat	1	0	1	3	0	3
Wiek 30-50 lat	0	0	0	0	3	3
Wiek powyżej 50 lat	2	5	7	1	3	4

W 2018 roku przeciętne wynagrodzenie brutto osób fizycznych, współpracujących ze Spółką na podstawie umów cywilnoprawnych i świadczących na jej rzecz usługi, wyniosło 2.481,23 złotych i było wyższe w porównaniu do roku 2017 o 1.026,96 złotych.

S.2.14

Pracownicy Spółki korzystają w pełni z przysługujących im uprawnień rodzicielskich. Pomimo, że Spółka nie wdrożyła żadnego specjalnego programu ułatwiającego powrót do pracy, zarówno w roku 2017, jak i w 2018, w Spółce nie odnotowano ani jednego przypadku rezygnacji z pracy przez kobietę po urodzeniu dziecka - w ciągu 12 miesięcy od jej powrotu do pracy.

S.2.6 S.2.13

Na 2017 roku zatrudnionych było 3 pracowników niepełnosprawnych, co stanowi 0,62 % ogółu zatrudnionych, zaś na koniec 2018 roku Spółka zatrudniała 2 pracowników niepełnosprawnych, co stanowi 0,43% ogółu pracowników zatrudnionych na ten moment w Spółce.

Wysokość składek na PFRON odprowadzonych w 2018 roku wyniosła 295 505,00 zł (ujęta w rocznym sprawozdaniu finansowym Spółki za rok obrotowy 2018 w N-52 do Rachunku Zysków i Strat, poz. 1.1.4) i była niższa w stosunku do roku 2017 o 4 559,50 zł.

S.2.8

W 2018 roku Spółka zatrudniała 1 pracownika pochodzącego z kraju słabszego ekonomicznie (Ukraina), a jego przeciętne wynagrodzenie było porównywalne do wynagrodzenia pozostałych pracowników Spółki, wykonujących taką samą pracę, na takim samym stanowisku. W okresie objętym raportowaniem Spółka nie zatrudniała pracowników pochodzących z krajów podejrzewanych o naruszanie praw człowieka. Spółka nie posiada danych odnośnie liczby i przeciętnego wynagrodzenia pracowników pochodzących z krajów słabszych ekonomicznie lub krajów podejrzewanych o naruszanie praw człowieka, zatrudnianych przez podmioty trzecie, którym Spółka zleciła wykonywanie robót lub usług.

S.2.7 S.2.9 S.2.10

Tabela 26. Przeciętne wynagrodzenie brutto pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę

	Przeciętne wynagrodzenie	
	2017	2018
Rynek polski	5 866,59 zł	6 381,04
Rynek niemiecki	9 927,11 zł	11 295,69
Ogółem w Spółce	7 776,62 zł	8 631,73

Tabela 27. Stosunek przeciętnego wynagrodzenia brutto kobiet do przeciętnego wynagrodzenia brutto mężczyzn, w poszczególnych grupach pracowniczych

	Stosunek wynagrodzenia kobiet do mężczyzn	
	2017	2018
Rynek polski*		
Stanowiska dyrektorskie	87%	103%
Stanowiska kierownicze	88%	82%
Stanowiska nierobotnicze	84%	89%
Stanowiska robotnicze	78%	69%
Rynek niemiecki**		
Stanowiska dyrektorskie	66%	66%
Stanowiska nierobotnicze	87%	64%

* W danych pominięto kategorię Zarząd, z uwagi na brak porównywalności danych (niepełnienie przez cały okres sprawozdawczy funkcji członka Zarządu przez pracowników obu płci).

** W danych pominięto kategorie, w których brak pracowników obu płci.

W 2018 roku stosunek przeciętnego wynagrodzenia członków Zarządu do najniższego uposażenia w Spółce (w przeliczeniu na pełen etat), wyniósł 3357%.

S.2.15

W Spółce stosuje się dodatkowe świadczenia pozapłacowe dla pracowników, takie jak: zwrot kosztów przejazdu oraz bezpłatne zakwaterowanie lub zwrot kosztów zakwaterowania, dla pracowników wykonujących za zgodą, czasowo, na zlecenie pracodawcy, zadanie służbowe poza miejscowością, w której znajduje się siedziba pracodawcy lub poza stałym miejscem świadczenia pracy. Pracownicy skierowani do pracy za granicą otrzymują zwrot kosztów przejazdu na budowę w momencie podjęcia zatrudnienia i po jego zakończeniu oraz zakwaterowanie. Pracownicy mają możliwość wykupu, na preferencyjnych warunkach, ubezpieczenia na życie, zaś pracownicy pozostający w podróży służbowej poza granicami RP oraz skierowani do pracy za granicę, pozostają ubezpieczeni, na czas trwania podróży, od następstw nieszczęśliwych wypadków. Pracownicy korzystający z samochodów służbowych mają możliwość korzystania z nich do celów prywatnych (na zasadach określonych odrębnymi przepisami). W 2018 roku, kilku pracowników, w związku z sytuacją losową, uzyskało wsparcie finansowe.

Relacje ze stroną pracowniczą i wolność zrzeszania się (S.3)

S.3

Władze Spółki dbają o otwartość w relacjach z pracownikami. Spółka szanuje i popiera prawo swoich pracowników do tworzenia związków zawodowych i przystępowania do tych związków, na warunkach określonych w statucie danej organizacji związkowej, zakazuje jakiegokolwiek dyskryminacji na tym tle oraz pozostaje otwarta na prowadzenie - w dobrej wierze, w duchu współodpowiedzialności – konstruktywnego dialogu społecznego. Powyższe zasady określone zostały w Kodeksie Etyki oraz Polityce Poszanowania Praw Człowieka, które stanowią zbiór podstawowych zasad i wartości, jakimi kieruje się Spółka w swojej działalności. Spółka zapoznała wszystkich pracowników ze swoją polityką w tym zakresie. Pracownicy potwierdzali zapoznanie się z treścią w/w dokumentów za pośrednictwem poczty elektronicznej, a w przypadku pracowników nie mających dostępu do komputera lub pracowników nowo zatrudnianych, poprzez złożenie oświadczenia, dołączanego do akt osobowych pracownika.

Spółka w swoich stosunkach z dostawcami towarów/usług nie monitoruje wolności zrzeszania się i relacji pomiędzy pracownikami i ich przedstawicielami zrzeszonymi w związkach zawodowych, a

dostawcami towarów/usług, jednakże promuje te wolności, oczekując, aby prawo to było przestrzegane przez te podmioty, w pierwszej kolejności stawiając na współpracę i wsparcie, traktując rozwiązanie zawartych umów jako ostateczność. W tym celu nakłada w zawieranych umowach, na swoich wykonawców, podwykonawców, dostawców i usługodawców, zobowiązanie do stosowania i przestrzegania standardów etycznych zgodnych z przyjętymi w Kodeksie, którego treść jest stale dostępna na stronie internetowej Spółki.

S.3.1 S.3.2 S.3.5

W Spółce działa jeden związek zawodowy, do którego należy 1,63% ogółu zatrudnionych. W przeciągu kilku ostatnich lat współczynnik „uzwiązkowienia” utrzymuje się na podobnym poziomie.

Zakładowym Układem Zbiorowym Pracy Instal Kraków S.A. objęci są wszyscy pracownicy Spółki, z wyłączeniem członków Zarządu i Głównej Księgowej.

W Spółce nie powołano rady pracowniczej.

S.3.3

W 2018 roku, podobnie jak i w kilku latach ubiegłych, nie zawiązał się żaden spór zbiorowy, nie pojawiły się jakiegokolwiek okoliczności wpływające negatywnie na relację władz Spółki z pracownikami oraz wolność zrzeszania się. Związek zawodowy nie wystąpił do pracodawcy z żądaniami dotyczącymi warunków pracy, płacy lub świadczeń socjalnych oraz praw i wolności związkowych.

S.3.4

Obowiązujący w Spółce Kodeks Etyki oraz Polityka Poszanowania Praw Człowieka określają procedurę zgłaszania przez pracowników skarg i nieprawidłowości związanych z naruszaniem praw pracowniczych, w tym prawa do wolności zrzeszania się (procedura opisana została szczegółowo w części S.7 Sprawozdania).

Tabela 28. Zgłoszone, rozpatrzone, w oparciu o procedurę przewidzianą w Kodeksie Etyki i Polityce Poszanowania Praw Człowieka, skargi z obszaru praktyk zatrudnienia.

Wskaźnik	2017	2018
Liczba zgłoszonych skarg z obszaru praktyk zatrudnienia	0	0
Liczba rozpatrzonych przez Zespół ds. Etyki skarg z obszaru praktyk zatrudnienia	0	0

Spółka identyfikuje potencjalną możliwość wystąpienia akcji protestacyjnych, sporów zbiorowych oraz strajków, niemniej ze względu na prowadzoną przez Spółkę politykę w obszarze zatrudnienia, w tym w szczególności otwartość na dialog z pracownikami, wymagane przepisami prawa konsultacje ze związkiem zawodowym oraz zaangażowanie przedstawicieli załogi w ocenę warunków pracy, zagrożenie to zostało uznane przez Spółkę za niewielkie.

S.3.6

Zarząd Spółki popierając zasadę otwartej komunikacji, organizuje comiesięczne spotkania członków zarządu Spółki z dyrektorami poszczególnych pionów i kierownikami jednostek organizacyjnych. Przebieg narady oraz poczynione ustalenia każdorazowo dokumentowane są w formie protokołów i publikowane w wewnętrznej sieci komputerowej. W trakcie spotkań omawiane są kwestie związane z bieżącą działalnością Spółki, w tym dotyczące zagadnień pracowniczych.

Bezpieczeństwo i higiena pracy (S.4)

S.4

Ze względu na silną ekspozycję Spółki na ryzyka z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy („BHP”), z uwagi na branżę, w której prowadzi działalność operacyjną i profil tej działalności, obszar BHP jest kluczowy w realizacji jej zadań i objęty szczególną troską. Spółka stale troszczy się o wizerunek podmiotu dbając o bezpieczeństwo pracy i życia ludzi.

W Kodeksie Etyki oraz Polityce Poszanowania Praw Człowieka Spółka uznała bezpieczeństwo i zdrowie pracowników za swój priorytet i przyjęła zobowiązanie zapewnienia im bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, dążenia do stałego podnoszenia ich świadomości i minimalizacji ryzyka powstania

zagrożenia dla ich życia lub zdrowia. Obowiązkiem pracowników jest przestrzeganie przepisów prawa oraz wewnętrznych regulacji i wymagań w tym zakresie.

System Zarządzania BHP w ramach ZSZ Spółki, jest zgodny z wymaganiami normy PN-EN-18001:2004. Przyjęta i stosowana w Spółce Polityka Zintegrowanego Systemu Zarządzania określa, jako zasadniczy cel i zobowiązanie Spółki w obszarze BHP (dalej również „Polityka BHP”), dostarczanie klientom takich wyrobów i usług, których wytworzenie jest w pełni bezpieczne oraz efektywne zarządzanie bezpieczeństwem.

Celem strategicznym Spółki w przedmiotowym obszarze jest wyeliminowanie wypadków przy pracy.

Spółka uznaje wskaźnik wypadkowości oraz ilość wypadków ciężkich i śmiertelnych wśród pracowników za jeden z kluczowych niefinansowych wskaźników efektywności.

Z obszarem BHP związane są ryzyka szczególnie istotne, jako dotyczące zdrowia i życia ludzkiego. Na etapie identyfikacji zagrożeń, występujących w procesach pracy w Spółce, przydatna jest przede wszystkim dotychczasowa wiedza na temat już znanych ryzyk. W Spółce są to przede wszystkim ryzyka wynikające ze środowiska pracy:

- zagrożenia wypadkami przy pracy, w szczególności przy pracach niebezpiecznych, występujące także u dostawców towarów i usług, w związku z ich realizacją na rzecz Spółki,
- zagrożenie wystąpieniem chorób zawodowych.

Powyższymi ryzykami Spółka zarządza poprzez stosowanie zasad przyjętej Polityki BHP i postępowanie zgodnie z opisanymi poniżej, w niniejszej części (S.4) Sprawozdania, procedurami oraz podejmowanie opisanych poniżej działań.

Określone w obszarze BHP cele i zobowiązania Spółka realizuje poprzez:

- ciągłą analizę występujących zagrożeń i ocenę ryzyka zawodowego na wszystkich stanowiskach pracy,
- zapobieganie wypadkom przy pracy oraz zdarzeniom potencjalnie wypadkowym,
- zapobieganie chorobom zawodowym,
- poprawę stanu BHP w Spółce i zaangażowanie pracowników w działania na rzecz tej poprawy,
- dążenie do świadomego i odpowiedzialnego działania całej załogi na rzecz bezpieczeństwa i higieny pracy poprzez podnoszenie kwalifikacji i skuteczne motywowanie,
- prowadzenie dialogu z pracownikami i wszystkimi zainteresowanymi stronami o przedsięwzięciach na rzecz bezpieczeństwa i higieny pracy,
- usuwanie zagrożeń lub ich minimalizowanie poprzez stosowanie nowoczesnych technologii, maszyn i urządzeń, stosowanie środków ochrony zbiorowej i indywidualnej oraz kontrolowanie poziomu ryzyka zawodowego.

Na podstawie celów ogólnych, określonych w Polityce ZSZ, kierownicy kontraktów/budów oraz dyrektorzy/kierownicy jednostek organizacyjnych, opracowują co roku Plany poprawy stanu BHP, obejmujące cele szczegółowe w obszarze BHP i zadania w celu poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy.

W strukturze organizacyjnej Spółki funkcjonuje służba bezpieczeństwa i higieny pracy („Służba BHP”). Obecnie działa ona w ramach jednostki - Dział BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż., podległej bezpośrednio Dyrektorowi Generalnemu - Prezesowi Zarządu, z uwagi na wagę jaką Spółka przywiązuje do problematyki bezpieczeństwa i higieny pracy. Służba BHP pełni w Spółce między innymi funkcje kontrolne, doradcze, szkoleniowe i popularyzacyjne w przedmiotowym obszarze. Dodatkowo, powołana została Komisja BHP, jako organ doradczy i opiniodawczy, złożona z przedstawicieli pracowników, lekarza zakładowego oraz pracownika Służby BHP, do której zadań należy:

- przegląd warunków pracy oraz okresowa ocena stanu bezpieczeństwa i higieny pracy,
- opiniowanie podejmowanych środków zapobiegających wypadkom przy pracy i chorobom zawodowym,
- zgłaszanie wniosków dotyczących poprawy warunków pracy.

Zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy obejmuje wszystkie jednostki organizacyjne Spółki, zarówno te realizujące procesy główne, takie jak pozyskanie klienta, przygotowanie produkcji, realizacja inwestycji, sprzedaż, jak i procesy pomocnicze. Na elementy zarządzania w poszczególnych procesach składa się między innymi:

- uwzględnianie aspektów BHP na etapie ofertowania,
- włączanie aspektów BHP do zawieranych umów (również tych z dostawcami towarów/usług),
- współpraca Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. przy opracowywaniu projektów technicznych, projektów zagospodarowania placów budowy, planów BIOZ (wraz z ich zatwierdzeniem),
- kontrole stanu BHP na terenie budów,
- sprawdzanie wykonania zaleceń pokontrolnych,
- przeprowadzanie oceny ryzyka zawodowego na stanowiskach pracy,
- nadzór BHP w zakresie wykonywanych usług siłami własnymi oraz siłami innych podmiotów,
- przeglądy w jednostkach organizacyjnych Spółki i na budowach, przeprowadzane przez działającą w Spółce Komisję BHP,
- reagowanie na wypadki i sporządzanie dokumentacji ze zdarzeń wypadkowych,
- czynne uczestnictwo kierownika Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. w naradach produkcyjnych i koordynacyjnych (omawianie stanu BHP w Spółce i na budowach), w komisjach odbiorowych oraz w przygotowaniu dokumentacji odbiorowej w zakresie wymaganym przepisami BHP i p.poż,
- stały nadzór nad wdrażaniem przepisów prawnych w zakresie BHP i P.poż.

Identyfikacja zagrożeń

Na etapie identyfikacji zagrożeń występujących w procesach pracy w Spółce konieczne jest rozpoznanie czynników ryzyka. Jako czynniki te wskazać należy między innymi:

- czynniki ryzyka wewnętrzne, związane z potencjalnymi, niedostatecznymi kwalifikacjami pracowników, brakiem wiedzy w zakresie BHP, edukacji, szkoleń, niedostatecznym egzekwowaniem przestrzegania zasad trzeźwości oraz ładu i porządku, niewłaściwym wyposażeniem w środki ochrony zbiorowej oraz środki ochrony indywidualnej, zły stan infrastruktury i środków transportu,
- czynniki ryzyka zewnętrzne, związane z trudnym środowiskiem prowadzenia robót (ukształtowanie terenu, silne zanieczyszczenie środowiska pracy, temperatura, opady deszczu lub śniegu, silne i długotrwałe wiatry itp.), zagrożeniem pożarem lub wybuchem (występowanie stref zagrożenia gazowego).

Identyfikacja zagrożeń w obszarze BHP oraz szacowanie związanego z nimi ryzyka zawodowego, obejmuje wszystkie jednostki organizacyjne Spółki, we wszystkich jej segmentach działalności i dokonywana jest zgodnie z procedurą ZSZ „Identyfikacja zagrożeń i ocena ryzyka zawodowego” (BHP 01). Procedura określa:

- ogólne zasady postępowania przy ocenie ryzyka zawodowego,
- osoby przygotowujące ocenę ryzyka zawodowego,
- przebieg oceny ryzyka zawodowego, w tym szacowania ryzyka i wyznaczenia jego dopuszczalności, identyfikacji zagrożeń i podejmowania działań korygujących,
- nadzór nad procesem i jego dokumentowanie.

W odniesieniu do danego stanowiska pracy identyfikacja zagrożeń, przeprowadzana dla oceny ryzyka, polega na rozpoznaniu występujących na badanym stanowisku czynników szkodliwych, uciążliwych i niebezpiecznych, a następnie ustaleniu sposobu oddziaływania tych czynników na organizm człowieka, czasu oddziaływania i liczby pracowników na to oddziaływanie narażonych oraz określeniu stopnia szkodliwości, uciążliwości i niebezpieczeństwa dla pracowników. Ocena ryzyka zawodowego dokonywana jest na każdym stanowisku pracy, zarówno stałym, jak i ruchomym. Jest ona procesem ciągłym, który obejmuje także wszystkich pracowników zatrudnianych na realizowanych przez Spółkę budowach (co najmniej raz na 2 lata na stanowiskach robotniczych i każdorazowo w przypadku zaistnienia określonych w procedurze zdarzeń). Dokonuje jej zespół, w skład którego wchodzi kierownik Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż., Inspektor ds. BHP oraz przedstawiciel załogi. Do oceny ryzyka zawodowego na stanowiskach pracy w Spółce przyjmuje się trójstopniową metodę wyznaczania jego dopuszczalności wg PN-N-18002.

Przeprowadzenie oceny ryzyka zawodowego daje możliwość racjonalnego zarządzania BHP w Spółce oraz sprawdzania kompetencji osób zarządzających w tym obszarze.

Wyniki oceny ryzyka zawodowego stanowią podstawę planowania działań korygujących, takich jak:

- eliminacja / zastąpienie,

- środki techniczne eliminujące lub ograniczające zagrożenia u źródła,
- środki ochrony zbiorowej,
- środki organizacyjne i proceduralne (procedury lub instrukcje bezpiecznej pracy),
- środki ochrony indywidualnej.

Informacja o wynikach oceny ryzyka zawodowego oraz planowanych działaniach korygujących jest przekazywana wszystkim zainteresowanym pracownikom przez kierowników jednostek organizacyjnych. Przeprowadzane są systematyczne pomiary czynników szkodliwych dla zdrowia na stanowiskach pracy, pracownicy są informowani o wynikach pomiarów przez przełożonych oraz na szkoleniach wstępnych i okresowych BHP. Miejsca występowania czynników szkodliwych lub niebezpiecznych są oznakowane znakami BHP.

Szczególne uwagę poświęca się w Spółce realizacji prac niebezpiecznych, takich jak roboty remontowo-budowlane w czynnych zakładach, typu elektrownie, zakłady chemiczne, oczyszczalnie ścieków, gdzie pracownicy są narażeni na poważne zagrożenia, zarówno związane z wykonywanymi przez nich czynnościami, jak też z ruchem danego przedsiębiorstwa (pożary, awarie, wycieki niebezpiecznych substancji, itp.). Realizacja tego rodzaju prac zawsze odbywa się zgodnie z procedurą „Prace szczególnie niebezpieczne” (BHP 04) oraz szczegółowymi instrukcjami. Przedmiotem procedury jest identyfikowanie prac szczególnie niebezpiecznych i ustalenie sposobu bezpiecznego ich wykonywania przez pracowników Spółki (lub wykonujących prace na zlecenie Spółki), a także ustalenie sposobu zmniejszenia ryzyka zawodowego i możliwości powstawania awarii. Zgodnie z procedurą w Spółce za prace szczególnie niebezpieczne zostały uznane takie rodzaje prac, jak:

- roboty budowlane, rozbiórkowe, remontowe i montażowe prowadzone bez wstrzymania ruchu zakładu pracy lub jego części,
- prace w zbiornikach, kanałach, wnętrzach urządzeń technicznych i w innych niebezpiecznych przestrzeniach zamkniętych,
- prace przy użyciu materiałów niebezpiecznych,
- prace na wysokości.

Prace szczególnie niebezpieczne są każdorazowo realizowane na podstawie odrębnego pisemnego polecenia z wyszczególnieniem składu brygady, sposobu wykonania robót, stosowania wymaganych środków bezpieczeństwa oraz zasad postępowania na wypadek wystąpienia zagrożenia, wypadku przy pracy lub pożaru. Określa się szczegółowe wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy, zapewnia odpowiednie środki zabezpieczające oraz bezpośredni nadzór nad tymi pracami, sprawowany przez wyznaczone do tego celu osoby. W oparciu o wymagania przepisów, których systematyczna analiza przeprowadzana jest zgodnie z procedurą pn.: „Identyfikacja wymagań prawnych” (BHP 02), wymagania normy PN-EN-18001:2004 i praktyczne doświadczenia, zostały opracowane wymagania pozwalające na bezpieczne wykonywanie prac i ujęte między innymi w formie szczegółowych instrukcji:

- „Instrukcja ogólna BHP podczas prowadzenia robót montażowych” (IBHP 0401),
- „Instrukcja BHP podczas wykonywania robót budowlanych, rozbiórkowych, remontowych i montażowych prowadzonych bez wstrzymania ruchu zakładu pracy lub jego części” (IBHP 0402),
- „Instrukcja BHP podczas wykonywania ręcznych prac transportowych” (IBHP 0406).
- „Instrukcja BHP podczas wykonywania robót w zbiornikach, kanałach, wnętrzach urządzeń technicznych i w innych niebezpiecznych przestrzeniach zamkniętych” (IBHP 0403),
- „Instrukcja BHP podczas wykonywania robót z użyciem materiałów niebezpiecznych (IBHP 0404),
- „Instrukcja BHP podczas wykonywania robót na wysokości” (IBHP 0405).

[Działania Spółki doprowadziły do wyeliminowania w ostatnich latach wypadków ciężkich i śmiertelnych.](#)

Zagadnienia dotyczące wypadków przy pracy oraz zasad reagowania na inne zagrożenia, z którymi pracownicy mogą mieć do czynienia podczas realizacji zadań, zostały uregulowane procedurą „Reagowanie na wypadki przy pracy i awarie oraz zdarzenia/zagrożenia potencjalnie wypadkowe” (BHP 03) oraz Zarządzeniem Dyrektora Generalnego – Prezesa Zarządu wraz z Instrukcją postępowania przy ustalaniu okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz zdarzeń potencjalnie wypadkowych. Przedmiotem regulacji jest identyfikowanie i ustalenie sposobu reagowania na wypadki przy pracy i awarie, zdarzenia/zagrożenia potencjalnie wypadkowe, jakie mogą powstać podczas wykonywania pracy, w tym realizacji prac budowlano-montażowych, eksploatacji instalacji i sprzętu

oraz działalności produkcyjnej. Zgodnie z powyższymi dokumentami, w Spółce zostały utworzone punkty pomocy przedlekarskiej, wyznaczono osoby odpowiedzialne za właściwe reagowanie w razie zaistnienia wypadku przy pracy lub innego zagrożenia oraz za wyposażenie miejsc wykonywania pracy i punktów pomocy w apteczki i środki pierwszej pomocy, sprzęt ochrony przeciwpożarowej oraz instrukcje pomocy. Dodatkowo, pracownicy są systematycznie szkoleni w zakresie zasad udzielania pomocy przedlekarskiej i postępowania po zaistnieniu wypadku. Ustalenie okoliczności i przyczyn wypadku jest przedmiotem prac zespołu powypadkowego, a ich wyniki są dokumentowane w formie protokołu powypadkowego. Każdy kierownik jednostki organizacyjnej lub kierownik budowy zobowiązany jest również do podjęcia niezwłocznych działań w sytuacji, gdy jest świadkiem lub otrzymał zgłoszenie o zaistnieniu zdarzenia/zagrożenia potencjalnie wypadkowego. Procedura BHP 03 określa również zasady zapewnienia ochrony przeciwpożarowej, gotowości na wypadek powstania pożaru i groźby wybuchu oraz reagowania na wypadek zaistnienia takiego zdarzenia (alarmowanie, gaszenie, ewakuacja).

Monitoring oraz działania korygujące

Proaktywne monitorowanie bezpieczeństwa i higieny pracy polega na obserwacji stanu BHP, poprzez sprawdzanie wdrożenia i skuteczności planów, norm oraz środków zapobiegających występowaniu wypadków przy pracy. Podstawą do monitorowania BHP jest identyfikacja zagrożeń i ocena ryzyka zawodowego.

Dokonana identyfikacja zagrożeń stanowi podstawę monitorowania w Spółce obszaru BHP, zgodnie z procedurą „Monitorowanie” (SQ 2001). Monitoring prowadzony jest poprzez:

- nadzór nad realizacją planów poprawy stanu BHP,
- audyty wewnętrzne w obszarze BHP (planowe i pozaplanowe),
- nadzór nad realizacją działań korygujących,
- analizę skuteczności działań korygujących,
- propozycje działań doskonalących,
- analizę zgłoszonych zdarzeń potencjalnie wypadkowych,
- propozycje weryfikacji Polityki ZSZ w obszarze BHP,
- przeglądanie dokumentacji systemowej pod kątem jej adekwatności do zadań wykonywanych przez Spółkę oraz zgodności z obowiązującymi przepisami prawa,
- stałe (co najmniej raz w miesiącu) kontrole stanu bezpieczeństwa i higieny pracy wraz z wydanymi poleceniami pokontrolnymi, przeprowadzane przez kierownika Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. (lub wyznaczonego przez niego pracownika) lub kierownika jednostki organizacyjnej,
- stałe (co najmniej raz na dwa tygodnie - w zależności od stopnia skomplikowania prac i występujących zagrożeń) kontrole stanu bezpieczeństwa i higieny pracy, przeprowadzane przez dozór techniczny budowy oraz kierownika Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. (lub wyznaczonego przez niego pracownika),
- gromadzenie informacji od kierowników budów oraz pracowników produkcyjnych na temat dokonanej oceny ryzyka zawodowego i zdarzeń potencjalnie wypadkowych.

Monitorowanie wykonania planów dokumentowane jest sprawozdaniami półrocznymi, przedkładanymi przez dyrektorów/kierowników jednostek organizacyjnych Spółki kierownikowi Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. Informacja o przebiegu realizacji planów BHP wraz z analizą stanu BHP przekazywana jest Zarządowi Spółki poprzez sprawozdania półroczne. Zarząd Spółki, w oparciu o posiadane środki, określa poziom bezpieczeństwa i higieny pracy, ustosunkowując się do planów ogólnych i szczegółowych w zakresie poprawy stanu BHP.

W Spółce sporządzana jest dwa razy w roku analiza stanu BHP, która jest przekazywana do Zarządu Spółki oraz podawana do wiadomości wszystkich pracowników. Wnioski zawarte w analizie stanowią podstawę do opracowania planów poprawy w obszarze BHP i ochrony środowiska i wyznaczają kierunki działań w przyszłych okresach. Analiza stanowi jednocześnie materiał edukacyjny.

Analiza zaistniałych wypadków przy pracy oraz zdarzeń i zagrożeń potencjalnie wypadkowych pozwala na podejmowanie skutecznych działań korygujących i zapobiegawczych, między innymi uregulowanych w zintegrowanej procedurze „Działania korygujące” (SQ 1401). Procedura określa zasady prowadzenia działań korygujących od wykrycia nieprawidłowości (lub zagrożenia ich wystąpieniem), poprzez analizę występujących niezgodności, do udokumentowanego skutecznego wdrożenia działań korygujących, a w przypadku koniecznym - do dokonania stosownych zmian w ZSZ.

Procedura obowiązuje we wszystkich jednostkach organizacyjnych Spółki, których dyrektorzy/kierownicy są odpowiedzialni za:

- określenie skutecznych działań korygujących, ich wdrożenie i udokumentowanie,
- analizę przyczyn powstania niezgodności i inicjowanie działań korygujących.

Za nadzór nad realizacją działań korygujących dotyczących funkcjonowania ZSZ w obszarze BHP odpowiedzialny jest Pełnomocnik ds. Systemu Zarządzania Środowiskiem i BHP.

Działania korygujące w obszarze BHP podejmowane są w oparciu o:

- sprawozdania z audytów wykonywanych przez audytorów zewnętrznych oraz instytucje certyfikujące,
- sprawozdania z audytów wewnętrznych,
- kontrole stanu BHP przeprowadzane na budowach oraz w jednostkach organizacyjnych Spółki,
- przeglądy Zintegrowanego Systemu Zarządzania przeprowadzane przez najwyższe kierownictwo Spółki,
- wpisy do dziennika budowy,
- pisemne i ustne informacje pracowników wykonujących czynności mające wpływ na BHP,
- zgłoszenia klienta,
- wyniki kontroli Państwowej Inspekcji Pracy oraz Państwowej Inspekcji Sanitarnej,
- okresowe przeglądy stanu bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ochrony p.poż.,
- badania przyczyn wypadków przy pracy, określenie przyczyn i okoliczności ich powstania,
- wyniki oceny ryzyka zawodowego na stanowiskach pracy.

Ujawnione niezgodności są analizowane pod kątem przyczyn ich wystąpienia przez kierownika Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. oraz ewentualnie, doraźnie powoływane przez niego zespoły problemowe i stanowią podstawę do wprowadzenia działań korygujących przez wyznaczone osoby odpowiedzialne. Wprowadzenie działań korygujących jest zawsze dokumentowane w formie pisemnej w Programie działań korygujących, a ich skuteczność oceniana w trakcie kolejnych audytów planowych lub pozaplanowych.

Elementami działań korygujących są:

- lista zagrożeń występujących na stanowiskach pracy, opracowana przez zespół analizujący ryzyko zawodowe,
- plan bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (plan BIOZ) dla rozpoczynanej budowy,
- korekta oceny ryzyka zawodowego planowanych stanowisk pracy, opracowywana przez zespół analizujący ryzyko zawodowe w przypadku identyfikacji nowych zagrożeń,
- przegląd i ewentualna korekta oceny ryzyka zawodowego po zaistniałych wypadkach przy pracy oraz chorobach zawodowych,
- pisemna informacja przekazana każdemu pracownikowi zatrudnionemu w Spółce o ryzyku zawodowym i zagrożeniach występujących na jego stanowisku pracy.

Wszelkie informacje dotyczące działań korygujących poddawane są przeglądowi, dokonywanemu przez kierownictwo zgodnie z procedurą „Przegląd Zintegrowanego Systemu Zarządzania przez kierownictwo Spółki” (SQ 0101).

Pracownicy są wyposażeni w środki ochrony zbiorowej, środki ochrony indywidualnej oraz inne zabezpieczenia techniczne odpowiednie do występujących zagrożeń i poziomu ryzyka zawodowego. W wykonaniu obowiązku utrzymywania obiektów budowlanych i znajdujących się w nich pomieszczeń pracy, a także terenów i urządzeń z nimi związanych oraz maszyn i innych urządzeń technicznych oraz narzędzi, w stanie zapewniającym bezpieczne i higieniczne warunki pracy, Spółka postępuje między innymi zgodnie z Instrukcją „Zasady nadzorowania infrastruktury” (IQ 150103). Instrukcja określa sposoby:

- nadzoru nad stanem technicznym budynków i budowli,
- identyfikacji, ewidencji i nadzoru nad wyposażeniem,
- przeglądów okresowych, napraw i remontów urządzeń.

Na podstawie przyjętej instrukcji opracowuje się harmonogramy przeglądów, konserwacji i napraw budynków i budowli, maszyn i urządzeń sprzętu, kontrolno-pomiarowego. Takie systematyczne działania zapewniają bezpieczne warunki pracy dla pracowników oraz sprawiają, że działalność Spółki nie wpływa negatywnie na jej otoczenie.

Szkolenia

Wszyscy pracownicy Spółki przechodzą obowiązkowe szkolenia z zakresu BHP, zgodnie z obowiązującą w Spółce procedurą „Szkolenie” (SQ 1801) oraz wymaganiami przepisów prawa i szczegółowym Zarządzeniem Dyrektora Generalnego – Prezesa Zarządu. Zgodnie z wymienionymi powyżej regulacjami, wszyscy pracownicy Spółki uczestniczą w następujących szkoleniach z zakresu BHP:

- szkoleniach wstępnych (instruktaż ogólny oraz instruktaż stanowiskowy na stanowisku pracy),
- szkoleniach okresowych.

Szkolenia są organizowane dla poszczególnych grup zawodowych, w oparciu o opracowane programy szkoleń, uwzględniające specyfikę pracy zatrudnionych pracowników. Szczególnie istotnym zagadnieniem, które jest omawiane na każdym rodzaju szkoleń BHP, jest informacja o ryzyku zawodowym, związanym z wykonywaną pracą na danym stanowisku oraz na każdym etapie realizacji budowy.

Łańcuch dostaw towarów i usług

Obszar BHP jest przez Spółkę weryfikowany i kontrolowany w łańcuchu dostaw. Zakupy towarów i usług dokonywane są u dostawców oraz podwykonawców kwalifikowanych, po ich uprzedniej ocenie, w szczególności zgodnie z odpowiednimi procedurami ZSZ - „Zakupy towarów do realizacji umów krajowych” (SQ 0601), „Zakupy usług” (SQ 0604), a proces realizacji kontrolowany (kontrolę okresowe i doraźne) i nadzorowany, między innymi w oparciu o procedurę „Zasady generalnego wykonawstwa inwestycji” (SQ 0903). Zgodnie z wymienionymi powyżej regulacjami, przy wyborze dokonuje się ankietyzacji podmiotu oraz uwzględnia między innymi posiadany przez dany podmiot system zarządzania BHP i otrzymany dla tego systemu certyfikat. Jeżeli wybrany dostawca towarów/usług posiada opracowany i wdrożony system zarządzania BHP, uzgodnieniu podlega rodzaj i zakres dokumentów systemowych, które będzie sporządzał i przekazywał w trakcie realizacji zamówienia. W przypadku wyboru dostawcy towarów/usług nieposiadającego własnego systemu zarządzania, Spółka nakłada na niego zobowiązanie do działania zgodnie z zasadami i procedurami obowiązującego w Spółce ZSZ, odnoszącymi się do jego zakresu czynności.

W przypadku dostawców towarów/usług wykonujących prace na terenie budowy realizowanej przez Spółkę, przyjmują oni na siebie zobowiązania wynikające z dokumentu systemowego pn.: „Plan zapewnienia jakości, BHP oraz ochrony środowiska na budowach realizowanych przez Instal Kraków S.A.” i są stale nadzorowani i kontrolowani w zakresie jego przestrzegania. Nadzór nad realizacją budowy w obszarze BHP prowadzi Kierownik Budowy oraz specjaliści branżowi, a także kierownik Działu BHP, Ochrony Środowiska i Ochrony P.poż. Stan BHP na budowie omawiany jest regularnie na naradach koordynacyjnych. Od zatrudnionych podmiotów konsekwentnie egzekwowane jest przestrzeganie przepisów dotyczących BHP i nałożonych w tym zakresie zobowiązań. Ocena danego kontrahenta stanowi podstawę decyzji w zakresie przyszłej współpracy.

W powyższy sposób Spółka zarządza ryzykiem naruszenia zasad BHP przez dostawców towarów/usług, w tym ryzykiem związanym z wyborem podmiotu niedbającego o bezpieczeństwo i higienę pracy.

Przegląd Polityki BHP

Polityka BHP poddawana jest cyklicznej ocenie w ramach przeglądu Zintegrowanego Systemu Zarządzania. Kompleksowy przegląd, we wszystkich obszarach, wraz z oceną Polityki ZSZ, przeprowadzany jest raz w roku, przez Dyrektora Generalnego – Prezesa Zarządu, zgodnie z Procedurą ZSZ „Przegląd Zintegrowanego Systemu Zarządzania przez kierownictwo” (SQ 0101), po zrealizowaniu planu audytów wewnętrznych i dokonaniu analizy stanu BHP i ochrony środowiska w Spółce (na podstawie wyników kontroli prowadzonych na bieżąco na budowach oraz w jednostkach organizacyjnych Spółki). Celem przeglądu jest ocena wyników audytów wewnętrznych, adekwatności procedur i instrukcji ZSZ do procesów zachodzących w Spółce, osiągnięcia wyznaczonych celów, analiza podjętych działań korygujących oraz określenie kierunków doskonalenia.

Zgodnie z przyjętym w ZSZ zobowiązaniem, co najmniej raz w roku, audytor zewnętrzny - TÜV Nord Polska sp. z o.o. - przeprowadza w Spółce audyt pod kątem oceny zgodności w zakresie spełnienia wymagań prawnych oraz wewnętrznych uregulowań dotyczących obszaru BHP. Ostatni taki audyt odbył się w maju 2018 roku i zakończył wynikiem pozytywnym. Oprócz audytów zewnętrznych, w Spółce przeprowadzane są w obszarze BHP audyty wewnętrzne, zgodnie z procedurą „Audyty wewnętrzne” (SQ1701), opisaną w części G.2.3. Sprawozdania. Audyty realizowane są zgodnie z opracowanym planem, przez doświadczonych i przeszkolonych w tym zakresie pracowników. **W 2018**

roku zostało przeprowadzonych 12 audytów wewnętrznych. W ich trakcie stwierdzono kilkanaście mniej istotnych nieprawidłowości. W obszarze BHP najczęstsze niezgodności to: brak daty udzielenia instruktażu stanowiskowego dla pracownika wprowadzanego na teren budowy, nieterminowe przeprowadzanie okresowej oceny zgodności z wymaganiami prawnymi i innymi.

Zarządzanie obszarem BHP wspierają również inne, szczegółowe procedury ZSZ, uwzględniające zagadnienia z tego zakresu:

- „Identyfikacja wymagań prawnych” (BHP 02), której celem jest zapewnienie funkcjonowania Spółki, w obszarze BHP, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Procedura reguluje sposób postępowania przy identyfikacji, gromadzeniu i rozpowszechnianiu przepisów powszechnie obowiązującego prawa, norm technicznych oraz zarządzeń i poleceń służbowych Prezesa Zarządu - Dyrektora Generalnego Spółki, dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy, a także zasady zapewnienia dostępu do informacji o nich;
- „Nadzorowanie dokumentacji i danych” (SQ 0501), na podstawie której są opracowywane, przyjmowane, rejestrowane, rozpowszechniane, aktualizowane i przechowywane dokumenty dotyczące ZSZ w obszarze BHP oraz wycofywane z obiegu dokumenty nieaktualne. Procedura obowiązuje we wszystkich jednostkach organizacyjnych Spółki i określa wymagane rodzaje dokumentacji oraz osoby odpowiedzialne za ich sporządzenie i prowadzenie. Wyszczególnione w niej dokumenty stanowią podstawę do sporządzenia przez Pełnomocnika ds. Systemu Zarządzania Środowiskiem i BHP rocznej analizy funkcjonowania w Spółce Zintegrowanego Systemu Zarządzania w obszarze BHP i podjęcia ewentualnych działań korygujących przez Zarząd Spółki,
- „Nadzorowanie zapisów dotyczących jakości, BHP i ochrony środowiska” (SQ 1601), obowiązująca we wszystkich jednostkach organizacyjnych Spółki w zakresie prowadzenia i przechowywania zapisów dokumentujących każdy etap realizacji danej umowy oraz funkcjonowanie ZSZ w obszarach: jakości, BHP i ochrony środowiska, określająca zasady postępowania, w celu zapewnienia prowadzenia i przechowywania zapisów dotyczących zarządzania jakością, BHP i ochrony środowiska w sposób pozwalający wykazać zgodność wykonywanych usług z wymaganiami umowy oraz efektywność funkcjonowania Zintegrowanego Systemu Zarządzania,
- „Audyty wewnętrzne” (SQ 1701) (opisana w części G.2.3 Sprawozdania),
- „Zarządzanie ryzykiem” (SQ 2301) (opisana w części G.3 Sprawozdania).

S.4.1 S.4.2 S.4.3 S.4.4 S.4.5 S.4.6

Tabela 29. Dane dotyczące wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

Wskaźnik	2017	2018
Liczba wypadków przy pracy wśród osób wykonujących pracę na terenie zakładu pracy	2	1
Liczba wypadków przy pracy wśród osób wykonujących pracę poza siedzibą pracodawcy	2	2
Wskaźnik wypadkowości (wypadki przy pracy na 1000 zatrudnionych: ilość wypadków/średnie zatrudnienie x 1000) [KPI]	7,89	6,17
Liczba wypadków śmiertelnych wśród osób wykonujących pracę na terenie zakładu pracy	0	0
Liczba wypadków śmiertelnych wśród osób wykonujących pracę poza siedzibą pracodawcy	0	0
Liczba wypadków śmiertelnych ogółem [KPI]	0	0
Łączna liczba dni niezdolności do pracy wśród pracowników spowodowanej wypadkami	285	220
Wskaźnik ciężkości wypadków (liczba dni niezdolności/1 wypadek)	71,25	73
Liczba stwierdzonych przypadków chorób zawodowych	0	1

S.4.9

W 2018 r. w Spółce doszło do trzech wypadków przy pracy, z czego jeden miał miejsce na terenie zakładu produkcyjnego Spółki, a dwa podczas pracy na budowach. Wszystkie wypadki zostały

zakwalifikowane jako „pozostałe”, to jest związane z lżejszymi urazami ciała. Doszło do nich podczas wykonywania ręcznych prac transportowych, przemieszczania się (schodzenie z drabiny) oraz podczas wykonywania pracy szlifierką kątową. Przyczynami tych wypadków, ustalonymi przez zespół powypadkowy były: niedostateczna koncentracja podczas schodzenia z drabiny, niestosowanie rękawic roboczych podczas pracy szlifierką, nieprawidłowa organizacja ręcznych prac transportowych, zaskoczenie niespodziewanym zdarzeniem oraz niezachowanie należytej ostrożności podczas pracy.

S.4.7 S.4.8

Spółka w 2018 roku, podobnie jak w latach poprzednich, nie zatrudniała pracowników w warunkach przekroczenia najwyższych dopuszczalnych stężeń (NDS) lub najwyższych dopuszczalnych natężeń (NDN) czynników szkodliwych w środowisku pracy.

W okresie sprawozdawczym nie zidentyfikowano stanowisk pracy, na których poziom ocenionego ryzyka zawodowego jest nieakceptowalnie wysoki (tj. konieczne są działania mające na celu zmniejszenie poziomu ryzyka).

S.4.10

W Spółce działa międzyzakładowa organizacja związkowa. Nie został powołany Społeczny Inspektor Pracy. W pracach działającej na terenie Spółki, powołanej zgodnie z wymaganiami Kodeksu pracy, Komisji BHP, oprócz lekarza zakładowego oraz przedstawiciela pracodawcy, czynny udział biorą wybrani przedstawiciele pracowników. Komisja BHP zbiera się raz na kwartał i zgodnie z przyjętym przez siebie na pierwszym posiedzeniu programem dokonuje przeglądu warunków pracy oraz okresowej oceny stanu bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładzie. Przedstawiciel załogi, wraz z pozostałymi członkami Służby BHP, uczestniczy zawsze w pracach zespołu oceniającego ryzyko zawodowe oraz w pracach zespołu powypadkowego.

S.4.11 S.4.12

Tabela 30. *Odsetek (%) umów z dostawcami towarów/usług, w których znalazła się klauzula odnosząca się do BHP oraz przeprowadzone audyty u dostawców towarów lub usług*

Opis wskaźnika	2017	2018
Odsetek (%) umów z dostawcami towarów/usług z klauzulą BHP*	87	83
Liczba audytów u dostawców usług pod kątem przestrzegania zasad BHP	12	12

* Wskaźnik liczony jako odsetek procentowy wartości umów, w których znalazła się klauzula odnosząca się do BHP, w ogólnej wartości umów zawartych przez Spółkę w 2018 r. z dostawcami towarów/usług.

Rozwój i edukacja (S.5)

S.5

Spółka dąży do tego, aby zatrudniać i promować najlepiej wykwalifikowane osoby na dane stanowisko, a każdy pracownik miał równe szanse awansu i rozwoju zawodowego. Spółka docenia profesjonalizm, doświadczenie, kompetencje i wyniki pracy. Szkoleniami obejmowani są pracownicy Spółki, niezależnie od płci, wieku i zajmowanego stanowiska, odnośnie których istnieje konieczność zdobycia nowych lub poszerzenia obecnych kwalifikacji, bądź umiejętności, w tym także w zakresie zarządzania jakością, BHP i środowiskiem. Szkolenia są finansowane w całości ze środków pracodawcy.

Powyższe zasady zawarte zostały w Kodeks Etyki oraz obowiązującej w Spółce Polityce Poszanowania Praw Człowieka, zaś szczegółowe reguły postępowania określone zostały w procedurze „Szkolenie” (SQ 1801), obowiązującej w ramach ZSZ.

Procedura szkoleniowa reguluje zasady sporządzania planów szkoleniowych i ich realizacji w trakcie danego roku szkoleniowego. Szkolenia zawodowe pracowników organizowane są przez Dział Zatrudnienia i Szkolenia. Kierownicy poszczególnych komórek organizacyjnych Spółki analizują kwalifikacje pracowników, z uwzględnieniem potrzeb wynikających z zadań bieżących oraz planów rozwojowych Spółki. W wyniku przeprowadzonych analiz, kierownicy jednostek organizacyjnych Spółki, sporządzają wnioski w zakresie potrzeb szkoleniowych pracowników. Wnioski szkoleniowe

kierowane są do zatwierdzenia dyrektorom właściwych pionów organizacyjnych, a po uzyskaniu ich akceptacji, przekazywane, w terminie do 31 stycznia danego roku, kierownikowi Działu Zatrudnienia i Szkolenia, który opracowuje roczne plany szkoleń, z podziałem na szkolenia wewnętrzne i szkolenia prowadzone przez podmioty zewnętrzne. Plan jest uzupełniany i aktualizowany w miarę potrzeb, wynikających z bieżącej działalności Spółki. Wnioski kierowników jednostek organizacyjnych Spółki, dotyczące realizacji szkoleń, nieuwzględnionych w rocznym planie szkoleń, a wynikających z bieżących potrzeb, kierowane są do Prezesa Zarządu – w przypadku szkoleń pracowników umysłowych, bądź do dyrektora właściwego pionu organizacyjnego – w przypadku pracowników fizycznych.

Nadzór nad procesem szkolenia prowadzi kierownik Działu Zatrudnienia i Szkolenia poprzez: kierowanie pracowników na szkolenia, ewidencjonowanie odbytych szkoleń, sprawdzanie efektywności szkoleń poprzez okresową (jeden raz w roku) analizę dokumentacji pochodzącej z przeprowadzonych szkoleń wewnętrznych (dzienniki szkoleń, sprawozdania) i zewnętrznych (ankiety oceny szkolenia). Wystawione przez pracowników oceny stanowią podstawę do decyzji o kontynuowaniu współpracy z wybranymi podmiotami szkolącymi, a także tworzenia wewnętrznych planów szkoleniowych w kolejnych latach.

Pracownicy uczestniczący w szkoleniach zewnętrznych zobowiązani są do przekazywania, w miarę potrzeb, pozostałym pracownikom zdobytej przez siebie wiedzy i umiejętności, dotyczy to w szczególności pracowników nowozatrudnionych oraz wykorzystywać ją do zwiększenia efektywności pracy.

Niezależnie od szkoleń zawodowych, Spółka zapewnia pracownikom szkolenia z zakresu ZSZ w obszarze: zarządzania jakością, bezpiecznymi i higienicznymi warunkami pracy oraz środowiskiem, według zasad określonych w w/w procedurze, a szczegółowo opisanych w odnośnych częściach Sprawozdania.

Ocena pracy następuje w oparciu o merytoryczne kryteria. Kierownicy poszczególnych jednostek organizacyjnych dokonują bieżącej oceny pracy podległych sobie pracowników, z równoczesną analizą potrzeb szkoleniowych, przekazując informacje swoim bezpośrednim przełożonym (dyrektorom pionów), celem podjęcia przez nich dalszych, adekwatnych działań.

Spółka identyfikuje ryzyka związane z brakiem szkoleń i rozwoju pracowników takie jak: niewystarczające kompetencje po stronie pracowników, brak efektywności pracy, negatywna opinia o Spółce wśród potencjalnych kandydatów do pracy, odejścia pracowników skutkujące po stronie Spółki utratą wiedzy, pogorszeniem wizerunku Spółki, czy kosztami obsadzenia powstałych wakatów. Spółka zrzęda tymi ryzykami poprzez opisaną powyżej procedurę, a także działania przewidziane w Kodeksie Etyki i Polityce Poszanowania Praw Człowieka (system zgłaszania skarg, przeprowadzania audytów wewnętrznych, podejmowania działań naprawczych, opisanych w odnośnych częściach Sprawozdania).

S.5.1

W 2018 roku 167 pracowników uczestniczyło w 33 szkoleniach zewnętrznych. Łączny czas szkoleń zewnętrznych i wewnętrznych wyniósł 814 osobodni szkoleniowych.

Tabela 31. Średnia liczba dni szkoleniowych przypadających na pracownika (wg płci i kategorii pracowników) organizowanych przez Spółkę

	2017		2018	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
Zarząd	-----	-----	3,26	1,67
Stanowiska dyrektorskie	1,50	2,50	5,01	2,60
Stanowiska kierownicze	1,40	1,38	3,30	1,67
Stanowiska nierobotnicze	1,67	1,36	1,86	1,57
Stanowiska robotnicze	0,97	1,83	0,83	1,54

Dane obejmują także szkolenia obowiązkowe

S.5.2

W 2018 roku Spółka nie zatrudniała pracowników, którym z uwagi na podnoszenie kwalifikacji zawodowych, przysługiwałyby w stosunku do pracodawcy określone uprawnienia, w tym prawo do urlopu szkoleniowego.

W 2018 roku Spółka nie finansowała, ani nie współfinansowała swoim pracownikom nauki języków obcych, czy studiów magisterskich oraz podyplomowych. W latach ubiegłych, na wniosek pracowników, dofinansowywała studia wyższe, podyplomowe oraz uzyskiwanie uprawnień zawodowych, co wiązało się z zawarciem przez pracownika umowy szkoleniowej.

Zarządzanie różnorodnością (S.6)

S.6

Spółka ceni i szanuje różnorodność swoich pracowników, upatrując w niej źródła rozwoju i zdobycia przewagi konkurencyjnej. Kwestie związane z różnorodnością i zasadą równego traktowania regulują w Spółce przede wszystkim dokumenty:

- Kodeks Etyki Grupy Kapitałowej Instal Kraków S.A.,
- Polityka Poszanowania Praw Człowieka Instal Kraków S.A.

Podstawowe zasady przyjęte w powyższych regulacjach to: zasada równego traktowania oraz zakazu dyskryminacji ze względu na rasę, płeć, orientację seksualną, wiek, czy jakiegokolwiek inne różnice, równego dostępu do szkoleń i awansu, obiektywnych kryteriów wynagradzania i premiowania, otwartej komunikacji, sprzeciwiania się prześladowaniu, mobbingowi, czy molestowaniu, w tym seksualnemu, oraz zasada budowania środowiska pracy, w którym każda zatrudniona osoba czuje się szanowana i doceniona, a przez to bardziej zaangażowana i kreatywna. Spółka zapoznaje wszystkich nowo zatrudnianych pracowników z w/w regulacjami i obowiązkiem ich przestrzegania.

Zasady te Spółka stara się chronić także w swoich relacjach z dostawcami towarów/usług. W 2018 roku wprowadziła do umów zawieranych z dostawcami towarów/usług klauzulę zobowiązującą te podmioty do przestrzegania i stosowania standardów etycznych przyjętych przez Spółkę w Kodeksie Etyki.

W skład Zarządu i Rady Nadzorczej Spółki wchodzi osoby z wykształceniem m.in. w zakresie budownictwa, ekonomii, prawa, zarządzania, energetyki, inżynierii środowiska oraz o różnorodnym doświadczeniu zawodowym. W skład Zarządu wchodzi osoby obu płci.

Również przy obsadzie stanowisk, zwłaszcza dyrektorskich i kierowniczych, Spółka dąży do zapewnienia wszechstronności i różnorodności, szczególnie pod względem aspektu płci, wieku, doświadczenia zawodowego oraz kierunków wykształcenia. Decydujące znaczenie mają właściwe kwalifikacje oraz merytoryczne przygotowanie do pełnionej funkcji.

Tabela 32. Różnorodność w organach Spółki oraz na stanowiskach dyrektorskich i kierowniczych

	Kobiety	Mężczyźni	wiek poniżej 30 lat	wiek 30-50 lat	wiek powyżej 50 lat	staż* pracy poniżej 10 lat	staż* pracy 10-20 lat	staż* pracy powyżej 20 lat
Rada Nadzorcza	0	5	0	0	5	0	0	5
Zarząd	1	3	0	3	1	0	1	3
Stanowiska dyrektorskie	5	10	0	11	4	1	9	5
Stanowiska kierownicze	12	49	1	32	28	9	19	33

* Ogólny staż pracy

Działalność Spółki oparta na powyższych zasadach pozwala wzmocnić wizerunek Spółki jako rzetelnego pracodawcy, pozyskiwać młodych, utalentowanych pracowników, utrzymać stały zespół kluczowych pracowników średniego i wyższego szczebla, lepiej rozumieć potrzeby klientów, tworzyć

pozytywną atmosferę pracy, sprzyjającą większemu zaangażowaniu i kreatywności po stronie pracowników, a w konsekwencji osiągać lepsze wyniki finansowe.

Biorąc pod uwagę, iż działalność Spółki w dużym stopniu uzależniona jest od wiedzy, kompetencji, kreatywności i zaangażowania pracowników, ryzykiem Spółki w tym obszarze jest:

- utrata kompetentnych pracowników;
- niepozyskanie utalentowanych kandydatów, atrakcyjnych dla Spółki z punktu widzenia realizacji jej celów rozwojowych;
- niski poziom motywacji, zaangażowania i efektywności po stronie pracowników (rutynowość działań);
- brak wymiany wiedzy i doświadczeń pomiędzy pracownikami.

Konsekwencją zaistnienia powyższych zdarzeń może być:

- odpowiedzialność odszkodowawcza Spółki;
- pogorszenie wizerunku Spółki wśród pracowników, kandydatów do pracy, partnerów biznesowych i pozostałych interesariuszy;
- brak możliwości szybkiego reagowania na zmieniające się warunki rynkowe i oczekiwania klientów.

Spółka zarządza powyższymi ryzykami poprzez stosowanie procedur zawartych w Kodeksie Etyki oraz Polityce Poszanowania Praw Człowieka. W Spółce powołany został Zespół ds. Etyki odpowiedzialny między innymi za monitorowanie przestrzegania w Spółce zasady poszanowania różnorodności, godności osobistej i niedyskryminacji oraz promowania tych wartości wśród pracowników poprzez wewnętrzne systemy komputerowe, bezpośrednie spotkania z pracownikami, e-learning, czy program pytań i odpowiedzi. Ponadto obowiązuje sformalizowany system zgłaszania skarg, szczegółowo opisany w części S.7. Sprawozdania. Spółka stawia przed pracownikami zatrudnionymi na stanowiskach dyrektorskich i kierowniczych wymóg umiejętności zarządzania zróżnicowanym zespołem, w szczególności umiejętnego wykorzystywania różnic poprzez łączenie wiedzy, doświadczenia, osobowości, czy zdolności pracowników, w celu sprawnego i efektywnego wykonywania zadań i przewyższania trudności. Spółka zamierza w kolejnych latach intensyfikować swoje działania na rzecz zmiany roli pracownika będącego specjalistą - z wykonawcy przydzielonych zadań, na rzecz aktywnego współtwórcy rozwiązań. Dla kadry kierowniczej wyższego i średniego szczebla, planuje się odpowiednie szkolenia dotyczące zagadnień różnorodności w miejscu pracy.

S.6.1 S.6.2 S.6.3 S.6.4

Spółka - jako odpowiedzialny pracodawca, przestrzegający zasad równego traktowania w zatrudnieniu - zobowiązała się w Kodeksie Etyki oraz Polityce Poszanowania Praw Człowieka, że każdy pracownik i kandydat na pracownika, będą traktowani z poszanowaniem ich godności osobistej i prywatnej sfery życia, wprowadzając równocześnie zakaz jakichkolwiek wrogich zachowań, w tym w szczególności noszących cechy mobbingu, molestowania, czy dyskryminacji ze względu na jakiegokolwiek różnice takie jak: rasę, płeć, orientację seksualną, wiek, wygląd, religię, pochodzenie etniczne, narodowe, społeczne, status majątkowy, przekonania, w tym polityczne, niepełnosprawności, ciążę, czy inne okoliczności.

Celem Spółki jest budowanie środowiska pracy wolnego od dyskryminacji, mobbingu i molestowania, które sprzyjać będzie tworzeniu pozytywnych relacji pomiędzy pracownikami, a także pomiędzy pracownikami Spółki, a jej kontrahentami. Spółka stworzyła mechanizm interwencji na wypadek zaistnienia tego rodzaju naruszeń oraz zobowiązała się do podnoszenia świadomości i poziomu wiedzy wśród pracowników odnośnie dyskryminacji i mobbingu poprzez wdrożenie systemu szkoleń, czy przeprowadzania okresowych badań.

Zasady postępowania i sposób zgłaszania naruszeń określone zostały w Kodeksie Etyki oraz Polityce Poszanowania Praw Człowieka - szczegółowy opis procedury znajduje się w części S.7 Sprawozdania.

W 2018 roku, podobnie jak w roku 2017, w Spółce nie zgłoszono ani nie potwierdzono żadnych przypadków dyskryminacji, mobbingu, molestowania seksualnego, czy innych przejawów naruszenia godności osobistej pracowników.

W 2018 roku Spółka nie przeprowadzała u swoich podwykonawców audytów pod kątem przeciwdziałania dyskryminacji.

Prawa człowieka (S.7)

S.7

Spółka traktuje prawa człowieka jako wartość nadrzędną w swojej działalności, uznając wrodzoną godność oraz równe i niezbywalne prawa wszystkich ludzi.

Obowiązująca w Spółce Polityka Poszanowania Praw Człowieka, opiera się na wartościach zawartych w:

- Powszechnej Deklaracji Prawa Człowieka z 1948 roku,
- Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 roku,
- Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 roku,
- Deklaracji Międzynarodowej Organizacji Pracy, dotyczącej podstawowych zasad i praw w pracy.

Celem Spółki jest promowanie, zapobieganie i ochrona praw człowieka w związku z prowadzoną przez Spółkę działalnością, oferowanymi produktami lub usługami. Powyższe cele Spółka realizuje poprzez wdrożony sformalizowany system zgłaszania naruszeń, podejmowanie ewentualnych działań naprawczych, przeprowadzanie okresowych badań wewnętrznych, angażowanie się w dialog z członkami społeczności lokalnych.

Spółka zobowiązała się szanować prawa człowieka przysługujące jej pracownikom, niezależnie od formy ich zatrudnienia, bez względu na zajmowane stanowisko, czy pełnioną funkcję oraz stać na straży ich przestrzegania. Na każdym pracowniku Spółki ciąży obowiązek zapoznania się z polityką, przestrzegania jej zasad w trakcie świadczenia pracy, czy pełnienia określonej funkcji, a także obowiązek zgłaszania przypadków naruszeń.

Spółka zaznajaia każdego nowo zatrudnianego pracownika z obowiązującą w Spółce Polityką Poszanowania Praw Człowieka, co zostaje potwierdzone każdorazowo przez nowo zatrudnianych pracowników w formie oświadczenia, dołączanego do akt osobowych pracownika.

Spółka w swoich relacjach z dostawcami towarów/usług i innymi partnerami biznesowymi, zamierza promować prawa człowieka, oczekując, aby jej polityka była znana i przestrzegana przez te podmioty, w pierwszej kolejności stawiając na współpracę i wsparcie, traktując rozwiązanie zawartych umów jako ostateczność.

W tym celu, w zawieranych z dostawcami towarów/usług umowach wprowadza dodatkową klauzulę umowną zobowiązującą te podmioty do stosowania i przestrzegania standardów etycznych przyjętych w Kodeksie Etyki, w tym dotyczących poszanowania praw człowieka. Powyższe rozwiązanie zastępuje zapowiadaną w poprzednim raporcie Spółki Kartę Etyki Kontrahenta. Zamiarem Spółki jest, by każdy dostawca towarów/usług, z którym nawiązane zostaną relacje handlowe, przyjmował na siebie powyższe zobowiązanie. Z uwagi na fakt, iż przedmiotowa klauzula została wdrożona do stosowania w trakcie roku, rezultaty w tym zakresie zostaną przedstawione w raporcie za 2019 r.

Spółka w swojej działalności oraz relacjach biznesowych uznaje za najistotniejsze poszanowanie praw człowieka w zakresie:

- poszanowania godności osobistej i prawa do prywatności;
- równości wobec prawa, jednakowej ochrony prawnej, promowania różnorodności i przeciwdziałania dyskryminacji;
- prawa do zdrowia, zapewnienia właściwych standardów BHP;
- godnych warunków pracy i wynagradzania;
- wolności zrzeszania się i dialogu społecznego;
- eliminacji wszelkich form niewolnictwa i pracy przymusowej;
- zniesienia pracy dzieci.

Powołany w Spółce Zespół ds. Etyki czuwa nad przestrzeganiem przez pracowników obowiązujących w Spółce regulacji wewnętrznych dotyczących zagadnień etycznych, w tym Polityki Poszanowania Praw Człowieka. Każdy pracownik, który ma wiedzę, że doszło do naruszeń zasad obowiązującej polityki, zobowiązany jest zgłosić to swojemu przełożonemu, przełożonemu wyższego szczebla, bądź członkom Zespołu ds. Etyki.

Pracownik może dokonać zgłoszenia poprzez:

- bezpośrednie spotkanie,

- wysyłanie wiadomości email, na dedykowany adres: etyka@instalkrakow.pl,
- skierowanie pisma na adres Spółki.

Członkowie Zespołu ds. Etyki zobowiązani są podchodzić poważnie do wszelkich zgłoszeń, każdy przypadek badać indywidualnie, zachowując poufność, bezstronność i dążąc do zachowania anonimowości wobec osób dokonujących zgłoszeń w dobrej wierze. Zespół ds. Etyki, po przeprowadzeniu postępowania, dokonuje oceny zgłoszonego przypadku oraz informuje Zarząd Spółki lub właściwego dyrektora pionu o wynikach przeprowadzonego postępowania.

W stosunku do pracowników, którzy dopuścili się naruszeń, stosowane są - przy uwzględnieniu zasady proporcjonalności - odpowiednie środki o charakterze porządkowym lub dyscyplinującym, jak upomnienie, nagana, a w skrajnych przypadkach rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika. Spółka nie toleruje żadnych działań odwetowych lub represyjnych w stosunku do pracowników, którzy dokonali zgłoszenia w dobrej wierze.

Spółka przewiduje prowadzić odpowiednie szkolenia dla pracowników, dotyczące zagadnień poszanowania praw człowieka, tak by pracownicy świadczyli pracę w zgodzie z powyższą polityką, aby byli do tego zmotywowani oraz by poszanowanie praw człowieka stanowiło podstawową wartość obowiązującą w miejscu pracy. Szkolenia planowane są w formie warsztatów, spotkań z pracownikami, e-learningu czy programu pytań i odpowiedzi, opracowanego przez Zespół ds. Etyki.

S.7.1 S.7.2 S.7.3 S.7.4 S.7.5

W 2018 roku w Spółce nie zgłoszono ani nie potwierdzono przypadku naruszenia praw człowieka.

Tabela 33. Zgłoszone i rozpatrzone, w oparciu o procedurę przewidzianą w Kodeksie Etyki i Polityce Poszanowania Praw Człowieka, skargi z tytułu naruszenia praw człowieka.

Wskaźnik	2017	2018
Liczba zgłoszonych skarg z tytułu naruszenia praw człowieka	0	0
Liczba rozpatrzonych przez Zespół ds. Etyki skarg z tytułu naruszenia praw człowieka	0	0

Spółka nie posiada danych na temat zgłaszania tego rodzaju naruszeń u swoich dostawców towarów/usług. W 2018 roku Spółka w umowach z kontrahentami zawierała klauzulę zobowiązującą do stosowania i przestrzegania Kodeksu Etyki, w tym praw człowieka. Spółka nie przeprowadzała u dostawców towarów/usług audytów pod kątem poszanowania tych praw.

Jednym z istotnych ryzyk zidentyfikowanym w tym obszarze jest ryzyko związane z naruszeniem praw człowieka w zakresie prawa do zdrowia w następstwie braku zapewnienia odpowiednich standardów bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, w tym u dostawców towarów/usług Spółki, jak i zanieczyszczeń powstałych w wyniku działalności operacyjnej Spółki, które mogą mieć negatywny wpływ na zdrowie pracowników i/lub członków społeczności lokalnych. W celu wyeliminowania tego ryzyka, Spółka wspólnie ze swoimi pracownikami promuje zasadę: „Produkuj i buduj w sposób bezpieczny dla zdrowia”, dążąc do ciągłego podnoszenia poziomu zaangażowania i wiedzy pracowników, dostawców towarów/usług w tym zakresie. Wspólnie z wyznaczonymi do tego celu pracownikami (Służbą BHP), stara się poprawiać warunki pracy, identyfikować potencjalne zagrożenia dla życia i zdrowia, ostrzegać przed sytuacjami zagrażającymi zdrowiu i życiu, przeprowadzać regularne szkolenia, monitorować stan zagrożenia, przeprowadzając audyty, w tym także u swoich dostawców towarów/usług, a w razie konieczności podejmować działania naprawcze. Szczegółowy sposób zarządzania powyższym ryzykiem, zarówno w Spółce, jak i w łańcuchu dostaw, opisany został w części „Bezpieczeństwo i higiena pracy” (S.4).

W Spółce zidentyfikowano potencjalne ryzyko naruszenia przez dostawców towarów/usług - w szczególności w odniesieniu do pracowników pochodzących z krajów znajdujących się w gorszej sytuacji ekonomicznej niż Polska lub krajów, w których uprawdopodobnione jest łamanie praw człowieka – praw pracowników do korzystania ze sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy, tj. prawa do godziwego zarobku i równego wynagrodzenia za pracę równej wartości, równych dla wszystkich możliwości awansu, prawa do odpoczynku, wolnego czasu i urlopów, prawa do nie bycia dyskryminowanym w jakichkolwiek przyczyn. Spółka zarządza powyższym ryzykiem poprzez wdrożenie od 2018 roku klauzuli umownej zobowiązującej dostawców towarów/usług do przestrzegania obowiązującego w Spółce Kodeksu Etyki, odwołującego się m.in. do poszanowania powyższych praw.

W organizacji nie zidentyfikowano zagrożeń dla praw człowieka oraz przypadków naruszania praw człowieka poza łańcuchem dostaw (np. wykorzystywania produktów lub usług świadczonych przez przedsiębiorstwo przez osoby lub podmioty w sposób zagrażający naruszeniem praw człowieka).

Praca dzieci i praca przymusowa (S.8)

S.8.1 S.8.2 S.8.3 S.8.4

Spółka sprzeciwia się naruszaniu praw człowieka, w tym jakiegokolwiek formie korzystania z przymusowej lub obowiązkowej siły roboczej i wykorzystywaniu pracy dzieci, wierząc że powinny być one otoczone szczególną ochroną i wsparciem, zwłaszcza przed wyzyskiem ekonomicznym, czy pracą niebezpieczną dla ich zdrowia i rozwoju. Spółka dopuszcza możliwość zatrudniania pracowników młodocianych, na warunkach zgodnych z obowiązującymi przepisami prawa i postanowieniami Zakładowego Układu Zbiorowego Pracy, pod warunkiem, że ich zdrowie, bezpieczeństwo i moralność są chronione i służy to zdobyciu wykształcenia, bądź przyuczeniu do zawodu.

Powyższa zasada znalazła wyraz w obowiązującym w Spółce Kodeksie Etyki oraz Polityce Poszanowania Prawa Człowieka, które czynią obowiązek jej przestrzegania nadrzędnym. Celem prowadzonej polityki jest wyeliminowanie ryzyka wystąpienia wyzysku ekonomicznego dzieci oraz korzystania z pracy przymusowej lub obowiązkowej, przy czym w ocenie Spółki, w jej organizacji, ryzyko to jest znikome.

W 2018 roku, podobnie jak i w latach ubiegłych, w Spółce nie zgłoszono i nie potwierdzono przypadków pracy przymusowej ani pracy dzieci. Spółka nie posiada danych na temat zgłaszania tego rodzaju naruszeń u swoich dostawców towarów/usług.

W 2018 roku Spółka stosowała w zawieranych umowach klauzulę odnoszących się do poszanowania praw człowieka, a zatem także zakazu pracy dzieci lub pracy przymusowej, rezygnując ze stosowania zapowiedzianej Karty Etyki Kontrahenta, zastępując ten dokument klauzulą umowną zobowiązującą dostawców towarów/usług do stosowania i przestrzegania w swojej działalności standardów etycznych przyjętych w Kodeksie Etyki.

Spółka nie przeprowadzała u dostawców towarów/usług audytów pod kątem przeciwdziałania pracy dzieci i pracy przymusowej.

Społeczności lokalne i zaangażowanie społeczne (S.9)

S.9

Spółka kształtuje relacje z otoczeniem społecznym na zasadach zrozumienia i poszanowania wzajemnych potrzeb. W swojej działalności bierze pod uwagę interes i dobro społeczności lokalnych, wspiera inicjatywy lokalne i rozwój kulturalny, współpracuje na korzyść tych społeczności oraz szanuje i popiera u swoich pracowników postawę zaangażowania w problemy społeczne i środowiskowe. Powyższe podejście stanowi zobowiązanie przyjęte przez Spółkę w Kodeksie Etyki.

Spółka uczestniczy w projektach wdrażających nowoczesną technologię, służącą gospodarce i ekologii, przez co przyczynia się do poprawy stanu środowiska, a tym samym poprawy komfortu i jakości życia mieszkańców. Zrealizowane przez Spółkę inwestycje w obszarze gospodarki wodno-ściekowej i energetycznej (budowa instalacji dezodoryzacji substancji złośliwych, modernizacja oczyszczalni ścieków, stacji uzdatniania wody, instalacji odazotowania i odsiarczania spalin, modernizacja elektrofiltrów) minimalizują zużycie nieefektywnych źródeł energii, zmniejszają poziom emisji szkodliwych gazów i pyłów do atmosfery, skutkują poprawą jakości wód. Działalność Spółki przyczynia się także do zwiększenia komfortu życia mieszkańców poprzez budowę budynków użyteczności publicznej (szpitali, szkół, basenów). Realizowane przez Spółkę osiedla mieszkaniowe zaspakajają jedną z podstawowych potrzeb – posiadania własnego domu. Osiedla te powstają głównie na terenach poprzemysłowych, przyczyniając się tym samym do rewitalizacji tych terenów. Spółka współfinansuje lub współrealizuje budowę lub remonty dróg publicznych, znajdujących się w sąsiedztwie budowanych przez Spółkę osiedli. W 2018 roku między innymi współfinansowała budowę drogi publicznej przy ul. Domagały. Droga ta służyć będzie nie tylko jako dojazd do inwestycji mieszkaniowej Instal Kraków S.A., ale również znacząco wpłynie na poprawę komunikacji dla mieszkańców osiedli sąsiednich.

Spółka częstokroć, realizując określone zadania inwestycyjne, wspiera lokalne społeczności współorganizując lub współfinansując wydarzenia kulturalne, imprezy okolicznościowe, lokalne kluby sportowe czy inne inicjatywy społeczne.

S.9.1 S.9.2

Oddziaływanie Spółki na otoczenie dotyczy zarówno środowiska naturalnego, jak i otoczenia społecznego. Bezpośrednie uciążliwości dla lokalnych mieszkańców występują w szczególności w trakcie realizacji różnego rodzaju inwestycji i stanowią je:

- hałas generowany ruchem pojazdów, czy pracą maszyn budowlanych;
- powstawanie pyłów i osadów w związku z wykonywaniem robót oraz transportem surowców i materiałów na placu budowy;
- drgania spowodowane pracą maszyn i urządzeń;
- wytwarzanie odpadów stałych;
- zaburzenia krajobrazu (uszczuplanie terenów pokrytych zielenią, obniżanie walorów krajobrazowych otoczenia i walorów architektonicznych budowli),
- czasowa zmiana organizacji ruchu drogowego.

Choć wszystkie w/w uciążliwości mają charakter przejściowy i ustępują wraz z zakończeniem realizacji danej inwestycji, Spółka dąży do ich zminimalizowania, będąc świadomą ich negatywnego wpływu na komfort życia mieszkańców.

Spółka w trakcie realizacji inwestycji przestrzega obowiązujących przepisów prawa, wypełnia wszelkie warunki wynikające z decyzji administracyjnych, przestrzega zobowiązań wynikających z zawartych umów, w tym Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia, planów BIOZ oraz zasad i procedur wynikających z ZSZ (opisanych szczegółowo w odnośnych częściach Sprawozdania), zgodnie z którym środowisko to całe otoczenie, w którym Spółka działa, w tym także członkowie lokalnych społeczności. Ponadto w trakcie prowadzenia robót podejmowanych jest szereg prostych czynności, które zapobiegają lub ograniczają uciążliwości dla otoczenia, związane z prowadzonym procesem budowlanym.

Również od dostawców towarów/usług wymagane jest przestrzeganie prawa oraz obowiązujących w Spółce procedur, określonych w ZSZ, w tym w zakresie ochrony środowiska naturalnego. Dostawcy towarów/usług są zapoznawani z treścią obowiązujących procedur, przechodzą odpowiednie szkolenia przeprowadzane przez Służbę BHP oraz poddawani są stałemu nadzorowi i kontroli. Nadzór nad realizacją robót wykonywanych przez dostawców towarów/usług prowadzony jest także w kierunku minimalizowania uciążliwości dla społeczności lokalnych, związanych z prowadzonymi robotami. Wiąże się to m.in. z kontrolą wyznaczonych godzin prowadzenia robót, zakazem wykonywania prac powodujących hałas w porze nocnej, utrzymaniem w czystości dróg wykorzystywanych na potrzeby transportu materiałów budowlanych, kontrolą poruszania się „pojazdów budowy” wyłącznie wyznaczonymi do tego celu drogami dojazdowymi.

Jednym z istotnych ryzyk związanych z oddziaływaniem Spółki na społeczności lokalne, które zostało uznane przez Spółkę za istotne, jest ryzyko sprzeciwu członków tych społeczności wobec planowanych, bądź realizowanych przez Spółkę inwestycji, w tym w szczególności w segmencie deweloperskim. Ryzyko to związane jest z ingerencją w środowisko naturalne, trwałym przekształceniem krajobrazu i uciążliwościami związanymi z samą realizacją inwestycji. Istnienie tego ryzyka było dostrzegane przez Spółkę już w poprzednich latach. Realizacja tego ryzyka mogłaby znacząco opóźnić uzyskanie przez Spółkę niezbędnych decyzji administracyjnych, warunkujących możliwość rozpoczęcia danej inwestycji, bądź opóźnić samą jej realizację.

Spółka zarządza powyższym ryzykiem zgodnie z procedurami opisanymi szczegółowo w części ogólnej „Obszar środowiskowy” (E). Zgodnie z procedurą „Identyfikacja aspektów środowiskowych oraz określenie szans i zagrożeń” (OS 01) kierownik właściwej jednostki organizacyjnej dokonuje identyfikacji aspektów środowiskowych, do których zlicza się m.in. wpływ inwestycji na sąsiadów oraz możliwość wystąpienia konfliktów społecznych oraz dokonuje ich oceny wg kryteriów określonych w przywołanej powyżej procedurze, tj. skali wpływu, dotkliwości wpływu, prawdopodobieństwa wystąpienia, czasu trwania wpływu oraz szacuje związane z tym koszty. Dokonana ocena stanowi podstawę do ewentualnych, dalszych działań korygujących. Spółka na bieżąco monitoruje efektywność działań w tym zakresie. Analiza wniosków stanowi cenne źródło wiedzy i pozwala Spółce na udoskonalanie stosowanych narzędzi. Ponadto w trakcie procesu projektowania inwestycji dużą wagę przykładają się do eliminacji jakichkolwiek niezgodności projektu architektonicznego z obowiązującymi

przepisami prawa, a w przypadku inwestycji deweloperskich zwraca się uwagę, aby projektowana inwestycja była zintegrowana z istniejącym krajobrazem, spójna z pobliską zabudową.

Spółka stawia na budowanie dobrych sąsiedzkich relacji. W sytuacjach trudnych nastawiona jest na poszukiwanie rozwiązań, które satysfakcjonowałyby każdą ze stron. W przypadku skarg mieszkańców, podejmowane są odpowiednie środki naprawcze.

Tabela 34. Liczba skarg ze strony społeczności lokalnych

Wskaźnik	2017	2018
Liczba skarg społeczności lokalnych w zakresie związanym z działalnością operacyjną Spółki	0	0

W 2018 r. do Spółki nie wpłynęły żadne skargi ze strony społeczności lokalnych, związane bezpośrednio z działalnością operacyjną Spółki.

S.9.3

Spółka zdefiniowała kierunki swojego działania prospołecznego w dokumencie pn.: „Zasady zaangażowania społecznego spółki Instal Kraków S.A.". Zgodnie z przyjętymi zasadami wspiera działalność charytatywną, inicjatywy i działania, które Zarząd Spółki postrzega jako umacniające postawy prospołeczne, promujące kulturę, które pozostają w zgodzie z normami etycznymi, jakimi Spółka kieruje się w swojej działalności.

Spółka wspiera społeczności lokalne, wśród których prowadzi swoją działalność biznesową poprzez podejmowanie działań proekologicznych, czy organizowanie imprez mających na celu integrację jej członków. Jednym z ważnych narzędzi budowania relacji są projekty sponsoringowe. Spółka finansuje wybrane organizacje, wydarzenia i inicjatywy, w szczególności te, które łączą w sobie wartości tradycyjne z patriotyzmem, służą edukacji obywatelskiej, czy propagowaniu współzawodnictwa sportowego. Każdego roku stara się odpowiadać na potrzeby organizacji, stowarzyszeń, czy innych instytucji zwracających się do Spółki o wsparcie finansowe.

Poprzez swoje zaangażowanie Spółka z jednej strony chce pogłębić zaufanie społeczności lokalnych wobec prowadzonej przez siebie działalności, zwiększyć rozpoznawalność swojej marki, być uznawana przez społeczności lokalne za „dobrego sąsiada", z drugiej zaś strony przyczyniać się do rozwoju kapitału społecznego, stanowiącego element społeczeństwa obywatelskiego.

W obszarze zaangażowania społecznego w Spółce zidentyfikowano ryzyko związane z możliwością podjęcia nieetycznych działań przez podmioty, którym Spółka udziela wsparcia finansowego. Spółka zarządza powyższym ryzykiem poprzez każdorazową, uprzednią weryfikację, podmiotu, rodzaju jego działalności, w tym celów statutowych, analizę dotychczasowych działań wspieranego podmiotu, jak i samego projektu. Powyższych czynności dokonuje każdorazowo Zarząd Spółki. Z uwagi na kategorie podmiotów, z którymi Spółka nawiązuje współpracę, jak i charakter sponsorowanych wydarzeń, w ocenie Spółki wystąpienie tego rodzaju ryzyka jest niewielkie.

Przykłady działań prospołecznych, w tym proekologicznych, promujących zdrowy tryb życia, czy też propagujących patriotyzm lub krzewiących kulturę, podjętych w 2018 roku, które oddziaływały bezpośrednio na społeczności lokalne:

- na jednym z nowo zrealizowanych przez Spółkę osiedli mieszkaniowych, zastosowano rozwiązanie umożliwiające montaż indywidualnych stacji ładowania samochodów elektrycznych;
- współfinansowanie oraz czynny udział pracowników Spółki w biegach ulicami Miasta Krakowa, organizowanego przez Stowarzyszenie „I Ty Możesz Być Wielki", w ramach cyklu zawodów sportowych: Biegiem na Bagry, Bieg swoszowicki oraz Biegiem na Zakrzówek;
- finansowanie III Swoszowickiego Pikniku Patriotycznego, organizowanego przez Fundację Gloria Fortibus;
- ufundowanie pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego, zlokalizowanego na terenie Fortu w Swoszowicach, który został uroczystie odsłonięty w trakcie III Swoszowickiego Pikniku Patriotycznego;
- współfinansowanie działalności Muzeum Spraw Wojskowych prowadzonego przez Fundację Gloria Fortibus;
- objęcie mecenatem musicalu „Kabaret" , wystawianego na deskach Teatru Stu w Krakowie.

S.9.4 S.9.5 S.9.6

Tabela 35. Darowizny na cele społeczne i wydatki na sponsoring w 2018 r.

Darowizny na cele społeczne i wydatki na sponsoring	Wartość (PLN)
Całkowita kwota darowizn (Rachunek zysków i strat, N-53, poz. 1.2.1)	612 548,55
Kwota wydatków na sponsoring (Rachunek zysków i strat, N-52, poz. 1.1.7)	237 000,00

Najwięksi sponsorowani partnerzy Spółki w 2018 roku to: Fundacja Stu, Fundacja Gloria Fortibus wraz z prowadzonym przez tę fundację Muzeum Spraw Wojskowych.

W Spółce nie funkcjonuje żaden program pracowniczego wolontariatu.

Przeciwdziałanie korupcji (S.10)

S.10.1 S.10.2 S.10.3

Dążeniem Spółki jest prowadzenie działalności z pełnym poszanowaniem prawa, uczciwie i etycznie, w tym w sposób wolny od jakichkolwiek przejawów korupcji i łapownictwa. Podejście Spółki oraz standard postępowania w przedmiotowym obszarze określa obowiązujący „Kodeks Etyki Grupy Kapitałowej Instal Kraków S.A.”, w którym Spółka i jej podmioty zależne zadeklarowały sprzeciw wobec wszelkich przejawów korupcji. Kodeks zakazuje wszelkich zachowań, które wyczerpują znamiona korupcji lub łapownictwa. Spółka nie akceptuje wręczania, obiecywania lub proponowania, a także przyjmowania lub żądania przez pracowników, niedozwolonej lub niewłaściwej korzyści majątkowej, osobistej lub innej, w szczególności w zamian za zachowanie stanowiące naruszenie prawa, niedopełnienie obowiązku lub przekroczenie uprawnień. Pracownicy zobowiązani są unikać sytuacji mogących prowadzić do powstania konfliktu interesów oraz budzących wątpliwości relacji z pomiotami, z którymi Spółka podejmuje współpracę. W związku z faktem, iż dotychczas nie zostały ujawnione przypadki zachowań korupcyjnych ani zgłoszone, pochodzące z zewnątrz, bądź z wewnątrz organizacji, zarzuty w tym zakresie, Spółka uznała powszechnie obowiązujący system prawny za wystarczający mechanizm prewencyjny i, poza Kodeksem Etyki, nie stosowała szczególnej polityki dotyczącej przeciwdziałania korupcji i łapownictwu. Mając jednakże na uwadze istotność zagadnienia, w celu stworzenia dodatkowych procedur oraz mechanizmów minimalizujących ryzyko wystąpienia niepożądanych zachowań, Spółka rozpoczęła w 2018 r. prace nad opracowaniem szczególnej polityki antykorupcyjnej. Nie zostały one zakończone, w związku z trwającym od maja 2018 r. procesem legislacyjnym nad rządowym projektem nowej ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Spółka uznała za zasadne uwzględnić w pracach nad projektowaną, szczegółową polityką, w odpowiednim zakresie, treść ostatecznego brzmienia regulacji prawnych, tak aby polityka ta była równocześnie jednym ze skutecznych narzędzi mitygujących ryzyko odpowiedzialności Spółki za czyn zabroniony. Zakończenie opracowania przedmiotowej polityki i jej wdrożenie planowane jest na 2019 r.

Jakkolwiek w Spółce nie stwierdzono przypadków zachowań noszących znamiona korupcji, charakter jej działalności, w której często dochodzi do krzyżowania się sfery prywatnej z publiczną powoduje, że potencjalne ryzyko wystąpienia tego zjawiska istnieje. Działalność w segmencie budowlano-montażowym oraz w obszarze działalności deweloperskiej, związana jest z koniecznością uzyskiwania zezwoleń lub decyzji administracyjnych. Nadto, w usługach budowlano-montażowych, realizowane przez Spółkę na rzecz klientów zadania inwestycyjne w większości stanowią zamówienia publiczne, finansowane ze środków publicznych, w trybie zamówień publicznych. Dodatkowo, działalność Spółki w wyżej wymienionych segmentach wiąże się z obrotem znacznych wartości pieniężnych, co może sprzyjać wystąpieniu niepożądanych zjawisk w procesie zakupu towarów lub usług. Jak w każdej organizacji, znaczącą rolę odgrywa w tym obszarze czynnik osobowy, związany z potencjalną, zbyt niską świadomością pracowników lub niewłaściwymi wzorcami postępowania oraz brakiem wiedzy w zakresie zachowań zabronionych i oczekiwanych, a także w zakresie odpowiedzialności prawnej, między innymi wskutek niewystarczającej promocji postaw etycznych. Istotną rolę odgrywać może także czynnik organizacyjny, w obszarze zarządzania zasobami ludzkimi oraz w obszarze nadzoru, kontroli i przepływu informacji w strukturze przedsiębiorstwa. Materializacja ryzyka zachowań korupcyjnych prowadzić może do utraty dobrego imienia, pogorszenia relacji biznesowych oraz konsekwencji prawnych.

Przyjęty Kodeks Etyki, objęte nim rozwiązania i zapoznanie pracowników z jego treścią, stanowią elementy systemu zarządzania ryzykiem nieetycznych zachowań w przedsiębiorstwie i minimalizują je, podobnie jak funkcjonujący Zespół ds. Etyki oraz możliwość skorzystania przez pracowników z jego pomocy, w tym dokonania stosownego zgłoszenia. Nieprzestrzeganie zasad etycznego postępowania, w tym zgodnego z prawem, grozi konsekwencjami o charakterze porządkowym i dyscyplinarnym, włącznie z ewentualnym rozwiązaniem umowy łączącej pracownika ze Spółką, a w uzasadnionych przypadkach odpowiedzialnością karną. W obszarze zgodności z prawem i wewnętrznymi regulacjami, program etyczny wspiera system kontroli wewnętrznej Spółki, opisany w części G.2.3 Sprawozdania. Spółka dąży do podnoszenia świadomości pracowników w zakresie niepożądanych lub oczekiwanych zachowań, w celu zapewnienia przestrzegania Kodeksu i krzewienia kultury poszanowania objętych nim standardów. Treść Kodeksu jest stale, łatwo dostępna dla pracowników.

Minimalizacji ryzyka sprzyja sformalizowany proces zakupowy, uregulowany w ramach Zintegrowanego Systemu Zarządzania, jak również proces realizacji zamówienia i jego rozliczenia, przebiegające między innymi zgodnie z poniższymi procedurami:

- „Zakupy towarów do realizacji umów krajowych” (SQ 0601), określającą szczegółowe zasady oceny i wyboru dostawcy towaru oraz kompetencje i odpowiedzialność personelu zaangażowanego w proces zakupowy;
- „Zakupy usług” (SQ 0604), określającą szczegółowe zasady oceny i wyboru dostawcy usług oraz kompetencje i odpowiedzialność personelu zaangażowanego w proces zakupowy;
- „Zasady generalnego wykonawstwa inwestycji” (SQ 0903), przewidującą stały monitoring ze strony dyrektora pionu stanu realizacji budżetu pod kątem wystąpienia w nim wartości odbiegających od oczekiwanych, między innymi na podstawie karty budżetu budowy, harmonogramów rzeczowo-finansowych oraz planów finansowania budowy.

Tabela 36. Przypadki zachowań korupcyjnych

Wskaźnik	2017	2018
Liczba zgłoszonych podejrzeń zachowań korupcyjnych	0	0
Liczba stwierdzonych przypadków zachowań korupcyjnych	0	0

Bezpieczeństwo produktów i konsumentów (S.11)

S.11

Zasadniczym celem i zobowiązaniem, określonym w obowiązującej w Spółce Polityce Zintegrowanego Systemu Zarządzania, w zakresie zarządzania jakością, jest dostarczanie przez Spółkę wyrobów i usług, których użytkowanie jest w pełni bezpieczne i które poziomem jakości zaspokajają potrzeby obecnych i przyszłych klientów. Powyższy cel przyświeca Spółce we wszystkich procesach operacyjnych. Pamiętając, że jakość ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa klientów i użytkowników, Spółka kładzie szczególny nacisk na dostarczanie wyrobów i usług wysokiej jakości oraz zgodnych z obowiązującymi normami.

„Produktem bezpiecznym jest produkt, który w zwykłych lub w innych, dających się w sposób uzasadniony przewidzieć, warunkach jego używania, z uwzględnieniem czasu korzystania z produktu, a także, w zależności od rodzaju produktu, sposobu uruchomienia oraz wymogów instalacji i konserwacji, nie stwarza żadnego zagrożenia dla konsumentów lub stwarza znikome zagrożenie, dające się pogodzić z jego zwykłym używaniem i uwzględniające wysoki poziom wymagań dotyczących ochrony zdrowia i życia ludzkiego.”

(art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 12 grudnia 2003 roku o ogólnym bezpieczeństwie produktów (Dz.U. 2003 Nr 229 poz. 2275 z późn. zm.).

Zintegrowany System Zarządzania, w obszarze zarządzania jakością, jest zgodny z normą EN ISO 9001 oraz wymaganiami AQAP 2010.

Z niniejszym obszarem wiąże się istotne ryzyko nienależytego, pod względem jakościowym, wykonania produktu lub usługi, w tym niezgodnie z dokumentacją techniczną lub normami przedmiotowymi, a także wystąpienia w związku z tym wad na etapie użytkowania, którym to ryzykiem Spółka zarządza w sposób opisany poniżej, z uwzględnieniem wdrożonego systemu zarządzania jakością. Materializacja

powyższego ryzyka wiązać się może z konsekwencjami w postaci odpowiedzialności odszkodowawczej, w tym w postaci kar umownych, utraty reputacji i złych relacji z klientem.

Kontrola jakości i zgodności z normami odbywa się w Spółce nie tylko w odniesieniu do użytych materiałów, lecz na każdym etapie tworzenia produktu lub realizacji usługi.

We wszystkich jednostkach organizacyjnych Spółki, dokonujących obrotu materiałami, w magazynach centralnych, zakładach produkcyjnych oraz w oddziałach robót, na poszczególnych budowach, obowiązuje instrukcja „Kontrola jakości materiałów dostarczanych w partiach” (IQ 100103), określająca zasady dokonywania wstępnego odbioru jakościowego materiałów, zgodnie z obowiązującymi, powiązаныmi procedurami. Zintegrowany System Zarządzania, w procedurach: „Kontrola i badania” (SQ 1001) oraz „Kontrola i badania w generalnym wykonawstwie inwestycji” (SQ 1002), określa zasady postępowania w zakresie kontroli, badań i odbiorów, na każdym etapie realizacji produktu oraz usługi. Zgodnie z wymienionymi powyżej procedurami kontrolnymi obligatoryjne jest opracowanie, przed realizacją zamówienia, dokumentów planistycznych i kontrolnych – Planów Kontroli i Badań, w których określa się rodzaj badania na poszczególnych etapach realizacji, zakres badań, kryteria akceptacji oraz sposób dokumentowania kontroli. Dostawy prefabrykatów i urządzeń podlegają również okresowym, jakościowym kontrolom inspekcyjnym ze strony Spółki, na etapie wytworzenia, w zakładach dostawcy. W procedurze „Postępowanie z wyrobem niezgodnym z wymaganiami” (SQ 1301) opisany został sposób postępowania w przypadku ujawnienia wad, braków lub innych niezgodności oraz zgłoszenia reklamacji wewnętrznej lub zewnętrznej przez klienta. Spółka prowadzi bieżący monitoring i rejestr wad/usterek zgłaszanych przez klientów i dotyczących produktów oraz usług Spółki. Celem działań określonych w powyższych procedurach jest zapewnienie wymaganej jakości wyrobów i robót/usług. Za kontrolę pod względem jakościowym odpowiedzialny jest właściciel procesu (kierownik komórki organizacyjnej, kierownik budowy, magazynu, itp.).

Zapewnienie wymaganej jakości dostaw materiałów i urządzeń wspierają mechanizmy określone procedurą „Zakupy towarów do realizacji umów krajowych” (SQ 0601), która reguluje zasady postępowania przy zakupach towarów, między innymi dla zapewnienia wymaganej jakości dostaw. Z kolei procedura „Zakupy usług” (SQ 0604) reguluje proces kwalifikacji i wyboru odpowiednich dostawców usług, gwarantujących spełnienie między innymi wymagań normatywnych, jakościowych, ilościowych i terminowych. Procedury obowiązują przy zakupach towarów/usług, przeznaczonych do realizacji umów na rynku krajowym i określają:

- kompetencje i odpowiedzialność personelu zaangażowanego w proces zakupowy,
- przygotowanie techniczne zakupu towaru/usługi,
- zasady oceny i wyboru dostawcy towaru/usługi,
- zasady dostawy towaru/wykonania usługi i ich kontroli,
- sposób komunikacji i wymaganych dokumentów podczas wykonania usługi przez dostawców usług.

Ocena dostawców towarów/usług dokonywana jest na podstawie ankietyzacji oraz udokumentowanych informacji o dotychczasowej współpracy z danym podmiotem, w tym jakości towarów/usług, audytów dostawcy lub informacji o wynikach audytów wykonywanych u niego przez jednostki certyfikujące, oceny wzorca wyrobu, udokumentowanej renomy dostawcy. Przy ocenie uwzględnia się między innymi posiadanie wymaganych obowiązującymi przepisami certyfikatów, aprobat oraz znaków bezpieczeństwa wyrobu, dopuszczenia wyrobu przez instytucje nadzorujące, posiadany system zapewnienia jakości wraz z certyfikatem.

Proces realizacji przez Spółkę usług budowlano-montażowych objęty jest nadzorem od momentu przyjęcia zlecenia/podpisania umowy, poprzez wykonanie lub analizę projektu, wybór dostawców towarów/usług, stały nadzór nad prowadzonymi pracami, aż do przekazania obiektu do użytkowania, a także, w wymaganym stopniu, w okresie gwarancji jakości lub rękojmi za wady, w szczególności zgodnie z procedurami: „Projektowanie” (SQ 0401), „Sterowanie procesem robót montażowych” (SQ 0902) oraz „Zasady generalnego wykonawstwa inwestycji” (SQ 0903), obowiązującymi w ramach ZSZ i opisującymi proces planowania, realizacji prac i nadzoru nad nimi (w tym nad pracami realizowanymi przez dostawców towarów/usług). Procedura „Projektowanie” określa zasady postępowania podczas projektowania wyrobu lub procesu, a także przy zleceniu przez Spółkę i nadzorowaniu wykonania dokumentacji technicznej w jednostkach projektowych zewnętrznych, w tym sprawdzeń i weryfikacji, w celu potwierdzenia, że dokumentacja spełnia wymagania zawarte w danych wejściowych oraz zawiera cechy umożliwiające prawidłowe wykonanie, eksploatację, przechowywanie, przemieszczanie, obsługę oraz - w razie potrzeby - demontaż/likwidację przedmiotu projektu lub prawidłowe i bezpieczne przeprowadzenie procesu montażu przedmiotu projektu. Procedury SQ 0902

oraz SQ 0903 regulują natomiast zasady wykonawstwa oraz koordynacji i nadzoru nad pracami realizowanymi siłami własnymi oraz pracami, w których uczestniczą dostawcy towarów/usług, w celu zapewnienia wymaganej jakości, w tym:

- kompetencje i odpowiedzialność personelu zaangażowanego w proces realizacji inwestycji,
- przygotowanie techniczne realizacji robót,
- przebieg realizacji robót.

Wszelkie prace budowlane, montażowe oraz remontowe prowadzone są w oparciu o wymagania ujęte w dokumentacji technicznej, zgodnie z przepisami Prawa Budowlanego i kierowane przez uprawniony personel, posiadający odpowiednie kwalifikacje, stosowne uprawnienia (np. budowlane) oraz certyfikaty. Prace wykonywane są z należytą starannością, zgodnie z normami przedmiotowymi. Podstawowym dokumentem planowania realizacji danej inwestycji jest Plan Jakości, sporządzany zgodnie z procedurą „Plan Jakości realizacji budowy” (SQ 2401), a opracowywany przez kierownika budowy lub wyznaczonego przez niego pracownika. Kontrole przeprowadzane są również na etapie odbiorów (m.in. odbioru częściowego i końcowego robót branżowych, odbioru technicznego do rozruchu, odbioru rozruchu technologicznego (odbiór po rozruchu), odbioru technicznego obiektu do użytku).

Spółka edukuje klientów poprzez przeprowadzanie szkoleń z zakresu obsługi i konserwacji zastosowanych w realizacji produktów. Klient otrzymuje wytyczne, w tym instrukcje techniczno-ruchowe, obejmujące plany (czynności) obsługi serwisowej, wykaz elementów i części zamiennych oraz zasady bezpieczeństwa i ochrony zdrowia na etapie użytkowania. Sporządzane są również instrukcje eksploatacji, po przekazaniu do eksploatacji i użytkowania, stanowiące integralną część dokumentacji powykonawczej i odbiorowej.

Wszyscy dostawcy towarów/usług, po dokonaniu opisanej powyżej oceny na etapie wyboru, przeprowadzanej pod kątem spełnienia wymagań normatywnych, jakościowych, ilościowych i terminowych, są następnie cyklicznie oceniani, poprzez bieżące audyty i kontrole w trakcie wytwarzania produktu lub realizacji usługi, zarówno w zakładzie produkcyjnym dostawcy, jak i na placu budowy. Na dostawców procesów, wyrobów i usług nakładane jest zobowiązanie do przestrzegania procedur i instrukcji ZSZ obowiązującego w Spółce, z którymi zapoznaje ich kierownik danej budowy, jednocześnie przekazując wzory dokumentów jakościowych. Spółka przedkłada im do podpisu dokument systemowy - „Plan zapewnienia jakości, BHP oraz ochrony środowiska na budowach realizowanych przez Instal Kraków S.A.”, regulujący podstawowe zasady bezpiecznej, zgodnej z wymaganiami jakościowymi i ochrony środowiska realizacji prac.

W segmencie deweloperskim Spółka współpracuje jedynie z doświadczonymi biurami projektowymi, posiadającymi w swoim dorobku bogaty zbiór zrealizowanych inwestycji. Dobór materiałów następuje na etapie projektowania i obejmuje wyłącznie materiały bezpieczne, wysokiej jakości, posiadające odpowiednie świadectwa jakości, atesty i certyfikaty, ze szczególnym uwzględnieniem faktu, że finalny produkt użytkowany będzie przede wszystkim przez konsumenta. W celu zapewnienia jak najwyższej jakości, wykonawstwo budynków mieszkalnych Spółka zleca jedynie kwalifikowanym, sprawdzonym podmiotom, zapewnia stały nadzór autorski oraz całościowy nadzór inwestorski nad ich wykonaniem, zgodnie z przedmiotowymi normami, zasadami wiedzy technicznej oraz sztuki budowlanej. Wszystkie materiały użyte przez dostawcę usługi (generalnego wykonawcę) podczas procesu budowlanego, podlegają przed ich zamówieniem wcześniejszemu zatwierdzeniu we wnioskach materiałowych, a proces realizacji jest kontrolowany, między innymi pod kątem przestrzegania wymagań „Planu zapewnienia jakości, BHP oraz ochrony środowiska na budowach realizowanych przez Instal Kraków S.A.”. Spółka dostarcza klientom „Instrukcję eksploatacji i konserwacji obiektu”, stanowiącą dokument kompleksowo opisujący produkt (lokale mieszkalne i części wspólne budynku), mający na celu zapoznanie właścicieli mieszkań z technologią oraz podstawowymi materiałami użytymi do wykonania budynku, co w konsekwencji pozwoli na długą, bezproblemową eksploatację.

Działalność zakładów produkcyjnych Spółki w Krakowie i w Oświęcimiu oparta jest na stabilnej kadrze inżynierjno-technicznej, posiadającej wieloletnie doświadczenie. Wysokiej klasy specjaliści i wykwalifikowani pracownicy zatrudnieni w zakładach, poziom techniczny wyposażenia zakładów przemysłowych i posiadany sprzęt specjalistyczny pozwala na osiągnięcie wysokiej jakości i dokładności wykonania produktów. Nowoczesna, proekologiczna komora czyszcząca (tzw. komora śrutownicza) oraz bezpyłowa komora malarska, umożliwiają uzyskanie wysokiej jakości powłok ochronnych, spełniających wymagania najsurowszych norm jakościowych. Dzięki temu Spółka może poszczycić się wieloletnim doświadczeniem w wykonaniu różnego rodzaju urządzeń, będących najczęściej produktami jednostkowymi, zaprojektowanymi i dostosowanymi do indywidualnych potrzeb klientów, zrealizowanymi z zastosowaniem optymalnych rozwiązań technologicznych oraz podejmować

się zadań trudnych i nietypowych, wymagających niekonwencjonalnego podejścia i wykorzystania różnych materiałów.

Wszelkie prace realizowane w Zakładach Przemysłowych Spółki odbywają się zgodnie z procedurą ZSZ „Sterowanie procesem wykonawstwa prefabrykatów” (SQ 0901), której celem jest określenie zasad wykonawstwa prefabrykatów i konstrukcji, dla zapewnienia jakości zgodnie z wymaganiami zawartej umowy oraz dokumentacji technicznej. Opisuje ona kompetencje personelu, przygotowanie techniczne produkcji, sterowanie procesem wykonawstwa prefabrykatów, ze szczególnym uwzględnieniem procesów specjalnych wykorzystywanych w produkcji (spawanie, obróbka cieplna, badanie). Proces produkcji odbywa się zgodnie z obowiązującym w ramach ZSZ przewodnikiem zakładowej kontroli produkcji - „Opis systemu zakładowej kontroli produkcji ZKP (FPC) zgodny z normą PN-EN 1090-1:2009+A1:2012 w systemie zarządzania jakością wg normy EN ISO 9001” (dalej „Przewodnik ZKP”). Jego stosowanie wiąże się z wdrożonym w Spółce systemem Zakładowej Kontroli Produkcji ZKP (FPC), spełniającym specjalistyczne wymagania normy PN-EN 1090-1 pn.: „Wykonanie konstrukcji stalowych i aluminiowych Część 1: Zasady oceny zgodności elementów konstrukcyjnych” w zakresie wytwarzania elementów konstrukcji stalowych oraz normy PN-EN 1090-2+A1:2012 pn.: „Wykonanie konstrukcji stalowych i aluminiowych Część 2: Wymagania techniczne dotyczące konstrukcji stalowych” w zakresie elementów nośnych ze stali. Utrzymując system Zakładowej Kontroli Produkcji Spółka zapewnia, że dostarczany element/wyrób jest wyprodukowany w sposób właściwy, według danego systemu produkcji i jest zgodny z zadeklarowaną charakterystyką. Stosowane materiały mają wymagane własności wytrzymałościowe, spawalność i odporność na kruche pękanie oraz spełniają wymagania odpowiednich norm europejskich. Elementy nośne i konstrukcje nośne ze stali wprowadzane są do obrotu w oparciu o udokumentowaną Certyfikację Zakładowej Kontroli Produkcji ZKP (FPC), która stanowi podstawę nadania wyrobom oznaczenia CE. Wszystkie osoby odpowiedzialne za poszczególne procesy w ZKP mają odpowiednie kwalifikacje i kompetencje do prowadzenia tych działań.

Jakość, bezpieczeństwo i zgodność z normami wykonywanych prac spawalniczych, zarówno w ramach realizacji usług budowlano-montażowych, jak i w procesie wytwarzania konstrukcji w zakładach przemysłowych Spółki, zapewnia postępowanie zgodnie z instrukcją „Kontrola jakości prac spawalniczych” (IQ 100101), obowiązującą dla prac wykonywanych w oparciu o instrukcję ZSZ pn.: „Ogólna instrukcja robót spawalniczych” (IQ 090101). „Ogólna instrukcja robót spawalniczych” opisuje w sposób szczegółowy cały proces prowadzenia prac spawalniczych, tj. wstępny przegląd dokumentacji technicznej oraz jej analizę, dokumentowanie przebiegu prac spawalniczych, sposoby oznaczeń spawanych materiałów podstawowych i dodatkowych, rodzaje kwalifikacji spawaczy, opis i dobór metod spawalniczych i proces spawania w utrudnionych warunkach. Przedmiotem instrukcji - „Kontrola jakości prac spawalniczych” są zasady kontroli i badań jakości wykonania złączy spawanych na poszczególnych etapach wykonywania prac spawalniczych, badań nieniszczących i niszczących złączy spawanych, oceny wadliwości spoin i usuwania niezgodności spoin z wymaganiami. Precyzuje czynności kontrolne przed spawaniem, kontrolę materiałów podstawowych i dodatkowych do spawania, kontrolę kwalifikacji spawaczy, stanowiska spawalniczego, procesu spawania i kontroli końcowej. Spółka spełnia wymagania jakości w spawalnictwie wg normy EN ISO 3834-2 oraz posiada wdrożony system Zakładowej Kontroli Jakości. W strukturze organizacyjnej funkcjonuje niezależny Dział Zapewnienia Jakości i Spawalnictwa, dbający o jakość i zgodności wyrobów i usług z odpowiednimi wymaganiami i normami. Wszelkie niezbędne badania i kontrole prowadzone są przez kompetentny personel, posiadający certyfikaty kompetencji.

Zgodnie z Przewodnikiem ZKP, podzlecanie procesów specjalnych i prac spawalniczych jest możliwe, o ile dany podmiot spełnia wymagania normy PN-EN 1090-2+A1:2012 oraz posiada udokumentowaną certyfikację według PN-EN 1090-1. Przy doborze sprawdzana jest skuteczność funkcjonującej u poddostawcy zakładowej kontroli produkcji.

Możliwości Spółki w zakresie zapewnienia wysokiej jakości produktów i usług potwierdzają liczne certyfikaty oraz pozyskane uprawnienia.

Tabela 37. Certyfikaty i uprawnienia posiadane przez Spółkę w zakresie produkcji przemysłowej

Certyfikaty i uprawnienia posiadane przez Spółkę w zakresie produkcji przemysłowej
Certyfikat DVS ZERT D-ZE-16083-01-00-ISO3834-2018.0051.001 potwierdzający spełnienie wymagań jakości dla spawania materiałów metalowych wg EN ISO 3834-2:2005
Certyfikat spawalniczy DVS ZERT-EN1090-2-SZ-2014.0013.003 dla wykonania elementów konstrukcyjnych ze stali wg PN-EN 1090-1+A1:2012 „Wykonanie konstrukcji stalowych i aluminiowych Część 1: Zasady oceny zgodności elementów konstrukcyjnych”

Certyfikat zgodności zakładowej kontroli produkcji nr 2451-CPR-EN1090-2014.0389.004 dla elementów nośnych oraz ich zespołów wykonanych ze stali do EXC3 (we wszystkich typach budowli) wg normy PN-EN 1090-2+A1 2012 „Wykonanie konstrukcji stalowych i aluminiowych Część 2: Wymagania techniczne dotyczące konstrukcji stalowych”
Certyfikat Urzędu Dozoru Technicznego nr UC-12-30-P/2-10 na modernizację kotłów parowych, kotłów wodnych, zbiorników beciśnieniowych i zbiorników niskociśnieniowych do materiałów trujących lub żrących, zbiorników beciśnieniowych i zbiorników niskociśnieniowych do materiałów ciekłych zapalnych, rurociągów technologicznych oraz stałych zbiorników ciśnieniowych
Certyfikat Urzędu Dozoru Technicznego nr UC-12-30-N/4-10 na naprawę kotłów parowych, kotłów wodnych, stałych zbiorników ciśnieniowych, zbiorników beciśnieniowych i zbiorników niskociśnieniowych do materiałów trujących lub żrących, zbiorników beciśnieniowych i zbiorników niskociśnieniowych do materiałów ciekłych zapalnych oraz rurociągów technologicznych
Certyfikat Urzędu Dozoru Technicznego nr UC-12-30-W/5-10 na wytwarzanie zbiorników beciśnieniowych i zbiorników niskociśnieniowych do materiałów ciekłych zapalnych oraz zbiorników beciśnieniowych i zbiorników niskociśnieniowych do materiałów trujących lub żrących
Decyzja Szefa Wojskowego Dozoru Technicznego nr 441-01/WDT/UCB/10 uprawniająca do wytwarzania, modernizacji i naprawy rurociągów technologicznych do materiałów ciekłych i zapalnych, przeznaczonych dla Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej
Świadectwo Uznania Laboratorium (Nr rejestru LBU-175/12-18), potwierdzające spełnienie kryteriów dotyczących wymagań technicznych określonych w normie PN-EN ISO/IEC 17025:2005, wydane przez Urząd Dozoru Technicznego

Spółka dysponuje własnym Laboratorium Zakładowym, posiadającym Świadectwo Uznania Laboratorium (Nr rejestru LBU-175/12-18), wydane przez Urząd Dozoru Technicznego, potwierdzające spełnienie kryteriów dotyczących wymagań technicznych określonych w normie PN-EN ISO/IEC 17025:2005.

Czynności badawcze wykonywane są przez pracowników Spółki, posiadających właściwe kwalifikacje potwierdzone odpowiednimi certyfikatami i świadectwami. Ich czynności nadzorowane są przez inżynierów spawalników, legitymujących się dyplomami „Międzynarodowy Inżynier Spawalnik/ International Welding Engineer”, wydanymi przez Instytut Spawalnictwa w Gliwicach.:-

Wyposażenie pomiarowo-badawcze do badań nieniszczących i niszczących wykonywanych w Laboratorium Zakładowym jest stale nadzorowane, ma wyznaczone okresy kontroli i wzorcowania, opisane w kartach metod badawczych. Wyposażenie do pomiarów liniowych i masy oraz do badań mających wpływ na ocenę zgodności elementów jest stale nadzorowane. Czynności nadzoru nad tym wyposażeniem opisane są w procedurze ZSZ „Nadzorowanie wyposażenia do kontroli, pomiarów i badań” (SQ 1101).

Przy ocenie bezpieczeństwa produktu w Zakładach Produkcyjnych Spółki uwzględnia się:

Cechy produktu, w tym jego skład, opakowanie, instrukcję montażu i uruchomienia, a także - biorąc pod uwagę rodzaj produktu - instrukcję instalacji i konserwacji
<ul style="list-style-type: none"> ▪ użyte materiały posiadają wymagane właściwości potwierdzone w świadectwach jakości; ▪ każde urządzenie posiada opracowaną instrukcję montażu, instalacji, obsługi, użytkowania.
↓
Oddziaływanie na inne produkty, jeżeli można w sposób uzasadniony przewidzieć, że będzie używany łącznie z innymi produktami
<ul style="list-style-type: none"> ▪ każdy wyrób (urządzenie) jest produkcją jednostkową z przypisanym zastosowaniem w określone miejsce; ▪ określone jest dokładne miejsce wbudowania.
↓
Wygląd produktu, jego oznakowanie, ostrzeżenia i instrukcje dotyczące jego użytkowania i postępowania z produktem użytym oraz wszelkie inne udostępniane konsumentowi wskazówki lub informacje dotyczące produktu
<ul style="list-style-type: none"> ▪ wyrób jest jednoznacznie oznakowany; ▪ gdy konieczne, posiada oznaczenie CE.
↓

Kategorie konsumentów narażonych na niebezpieczeństwo w związku z używaniem produktu, w szczególności dzieci i osoby starsze

- oferowane produkty mają zastosowanie przemysłowe.

Normy zharmonizowane, a także wytyczne UDT opisują i stawiają wymagania dla całego procesu produkcyjnego od projektowania, poprzez dobór odpowiednich materiałów, kwalifikacje personelu, kontrolę i badania. Ocena zgodności dokonywana jest przy udziale jednostki notyfikowanej lub jednostki UDT w odniesieniu urządzeń podlegającym przepisom związanym z działaniem UDT. Pozytywny wynik dokumentowany jest wystawieniem dla danego wyrobu odpowiednio Deklaracji Zgodności CE, Deklaracji Właściwości Użytkowych CE lub poświadczeniem wykonania UDT. Jest to poświadczenie wykonania wyrobu bezpiecznego dla konsumenta.

Zatrudnieni w Spółce pracownicy posiadają wysokie kwalifikacje, duże doświadczenie zawodowe oraz wymagane ustawą Prawo Budowlane uprawnienia do pełnienia samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie. Spółka podtrzymuje tradycje zawodowe oraz dobrą markę poprzez wielobranżowe/wielopłaszczyznowe szkolenia i kursy, zdobywanie nowych uprawnień i certyfikatów oraz wdrażanie nowych technologii.

Szkolenia w zakresie zarządzania jakością dotyczą wszystkich pracowników Spółki mających wpływ na zapewnienie jakości. Zasady przeprowadzania tych szkoleń określa procedura „Szkolenia” (SQ 1801). Szkolenia prowadzone są w formie: szkoleń wstępnych (dla pracowników nowo przyjmowanych), szkoleń okresowych związanych z doskonaleniem wiedzy, szkoleń związanych ze zmianami i aktualizacjami ZSZ oraz szkoleń specjalistycznych. Szkolenia okresowe doskonalące wiedzę pracowników w obszarze zarządzania jakością są planowane przez Pełnomocnika – Koordynatora Dyrektora Generalnego ds. ZSZ, a organizowane przez Dział Zatrudnienia i Szkolenia. Szkolenia specjalistyczne w obszarze zarządzania jakością są przeprowadzane przez uprawnione instytucje i ośrodki szkoleniowe. Wnioski dotyczące skierowania pracowników na szkolenia specjalistyczne opracowuje Pełnomocnik – Koordynator Dyrektora Generalnego ds. ZSZ.

W przypadku ujawnienia nieprawidłowości w obszarze jakości (lub zagrożenia nimi) podejmowane są działania korygujące, zgodnie z procedurą „Działania korygujące” (SQ 1401). Procedura określa zasady prowadzenia tych działań, od wykrycia niezgodności lub zagrożenia ich wystąpieniem), poprzez analizę występujących niezgodności, do udokumentowanego skutecznego wdrożenia działań korygujących, a w przypadku koniecznym - do dokonania stosownych zmian w ZSZ. Procedura obowiązuje we wszystkich jednostkach organizacyjnych Spółki. Działania korygujące i zapobiegawcze w obszarze jakości podejmowane są w oparciu o:

- sprawozdania z audytów wykonywanych przez audytorów zewnętrznych oraz instytucje certyfikujące,
- sprawozdania z audytów wewnętrznych,
- niezgodności stwierdzone w trakcie kontroli przez przedstawicieli Działu Zapewnienia Jakości i Spawalnictwa,
- przeglądy Zintegrowanego Systemu Zarządzania przeprowadzane przez najwyższe kierownictwo Spółki,
- wpisy do dziennika budowy,
- pisemne i ustne informacje pracowników wykonujących czynności mające wpływ na zapewnienie jakości,
- reklamacje klienta.

Kierownicy/dyrektorzy jednostek organizacyjnych Spółki są zobowiązani do podjęcia działań korygujących wynikających z analizy jakości. Program działań korygujących sporządza kierownik jednostki organizacyjnej, w której wystąpiła niezgodność, określając w nim przyczynę wystąpienia niezgodności, rodzaje działań i terminy ich wprowadzenia oraz osoby odpowiedzialne za ich realizację. Jednostki organizacyjne Spółki są również zobowiązane do podjęcia działań korygujących, wynikających z analizy funkcjonowania Zintegrowanego Systemu Zarządzania w obszarze zarządzania jakością, dokonywanej raz w roku, przez Pełnomocnika – Koordynatora Dyrektora Generalnego ds. Zintegrowanego Systemu Zarządzania, w oparciu o wyniki audytów zewnętrznych i wewnętrznych.

Polityka ZSZ poddawana jest w obszarze zapewnienia jakości cyklicznej ocenie, w ramach przeglądu Zintegrowanego Systemu Zarządzania. Kompleksowy przegląd, we wszystkich obszarach, wraz z oceną Polityki ZSZ, przeprowadzany jest raz w roku, przez Dyrektora Generalnego – Prezesa Zarządu, zgodnie z Procedurą ZSZ „Przegląd Zintegrowanego Systemu Zarządzania przez kierownictwo” (SQ 0101). Celem przeglądu jest ocena wyników audytów wewnętrznych, adekwatności procedur i instrukcji ZSZ do procesów zachodzących w Spółce, osiągnięcia wyznaczonych celów, analiza podjętych działań korygujących oraz określenie kierunków doskonalenia.

Zarządzanie obszarem zapewnienia jakości wspierają również inne, szczegółowe procedury ZSZ, uwzględniające zagadnienia z tego zakresu:

- „Nadzorowanie zapisów dot. jakości, BHP i ochrony środowiska” (SQ 1601), obowiązująca we wszystkich jednostkach organizacyjnych Spółki, w zakresie prowadzenia i przechowywania zapisów dokumentujących każdy etap realizacji danej umowy oraz funkcjonowanie ZSZ w obszarach: jakości, BHP i ochrony środowiska, określająca zasady postępowania, w celu zapewnienia prowadzenia i przechowywania zapisów dotyczących zarządzania jakością, BHP i ochrony środowiska w sposób pozwalający wykazać zgodność wykonywanych usług z wymaganiami umowy oraz efektywność funkcjonowania Zintegrowanego Systemu Zarządzania,
- „Audyty wewnętrzne” (SQ 1701) (opisana w części G.2.3. Sprawozdania),
- „Zarządzanie ryzykiem” (SQ 2301) (opisana w części G.3. Sprawozdania).

S.11.1 S.11.2 S.11.3

W okresie sprawozdawczym Spółka nie odnotowała incydentów związanych z naruszeniem procedur bezpieczeństwa produktów i usług. Nie było też prowadzone przeciwko Spółce postępowanie administracyjne w tym zakresie (np. przez UOKiK), ani nie nałożono na Spółkę kar za niezgodność z prawem i regulacjami w kwestiach związanych z bezpieczeństwem klientów.

Komunikacja marketingowa (S.12)

S.12

Zasadniczym celem Spółki w aspekcie komunikacji marketingowej jest, aby prowadzone przez nią działania marketingowe były na każdym ich etapie (począwszy od pierwszego kontaktu z klientem, a skończywszy na realizacji zawartych umów w okresie gwarancji jakości) realizowane w sposób zgodny z przepisami prawa i uczciwy.

Polityka, w oparciu o którą Spółka kształtuje swoją komunikację marketingową, wypływa z przyjętej zasady uczciwości w działaniach marketingowych, zamieszczonej w Kodeksie Etyki. W myśl przywołanej zasady, Spółka jest zobowiązana do prowadzenia działań marketingowych w sposób zgodny z przepisami prawa i uczciwy, łącząc swoje interesy z interesem klientów i innych interesariuszy, w tym lokalnych społeczności oraz z poszanowaniem środowiska naturalnego. Reklama pochodząca ze strony Spółki, niezależnie od jej przedmiotu, powinna być zgodna z przepisami prawa, dobrymi obyczajami, rzetelna i uczciwa, a działania promocyjne odpowiedzialne, wolne od zachowań nachalnych, wprowadzających w błąd lub ingerujących w sferę prywatności klientów Spółki. Przyjęto, że powinność etycznego działania obowiązuje nie tylko w zakresie promocji, lecz we wszystkich obszarach związanych z uruchamianiem instrumentów marketingowych, a dotyczących produktów Spółki lub świadczonych przez nią usług, gwarancji, ceny, czy dystrybucji. Klienci traktowani są z szacunkiem, jednakową starannością, życzliwością i kulturą osobistą. Pracownicy mają obowiązek odpowiedzialnie i z należytą starannością reagować na zgłaszane przez klientów problemy, potrzeby i wyrażane opinie, dbając o partnerskie relacje, oparte na zaufaniu i jasnych zasadach współpracy.

W ramach opisanego w Zintegrowanym Systemie Zarządzania (ZSZ) procesu „Pozyskiwanie klienta” oraz w procedurze ZSZ „Komunikowanie wewnętrzne i zewnętrzne” (SQ 0502), określone zostały pasywne lub aktywne działania marketingowe, mające skutkować pozyskaniem potencjalnego klienta oraz osoby odpowiedzialne za komunikacją marketingową i nadzór nad tym procesem. Za komunikację z klientem dotyczącą realizacji usługi i jej sprzedaży odpowiada kierownik jednostki organizacyjnej realizujący usługę, a nadzór sprawuje dyrektor właściwego pionu.

W omawianym obszarze, Spółka jako istotne zidentyfikowała ryzyko marketingu naruszającego prawa konsumenta w prowadzonej działalności deweloperskiej, z którym mogą się wiązać negatywne konsekwencje w wymiarze reputacyjnym, a także w postaci odpowiedzialności prawnej. Przedmiotowym ryzykiem Spółka zarządza poprzez przestrzeganie zasad przyjętych w obowiązującym

Kodeksie Etyki oraz przewidziane w nim mechanizmy, w tym o charakterze edukacyjnym i umożliwiające sygnalizację. Minimalizację zagrożenia zapewnia aktywne korzystanie z wykształconych w ramach praktyki działalności rynkowej Spółki, mechanizmów kształtowania i kontroli treści komunikatów marketingowych. Spółka zwraca szczególną uwagę na to, aby podmioty, którymi posługuje się przy realizacji komunikacji marketingowej, w szczególności agencje reklamowe, działały w zgodzie i z poszanowaniem prawa oraz obowiązujących, opisanych powyżej zasad. W umowach z podmiotami świadczącymi usługi marketingowe, w tym reklamowe, Spółka nakłada zobowiązanie do działania zgodnie z prawem i z poszanowaniem praw osób trzecich.

Komunikacja z mediami jest prowadzona wyłącznie przez upoważnione do tego osoby.

S.12.1 S.12.2 S.12.3

W 2018 r., w Spółce nie odnotowano przypadków niezgodności z wewnętrznymi regulacjami dotyczącymi komunikacji marketingowej, wobec Spółki nie były prowadzone postępowania w przedmiocie niezgodności z prawem i regulacjami w kwestiach związanych z rzetelnością i etyką komunikacji marketingowej (np. przez UOKiK) oraz nie nałożono na nią jakichkolwiek kar finansowych za niezgodność z prawem i regulacjami w kwestiach związanych z rzetelnością i etyką komunikacji marketingowej.

Ochrona prywatności (S.13)

S.13

Spółka przywiązuje szczególną wagę do ochrony danych osobowych. Zgodnie z Kodeksem Etyki, pracownicy zobowiązani są chronić informacje (w tym dane osobowe) uzyskane w związku z pracą w Spółce przed dostępem osób nieuprawnionych, przestrzegać zasad związanych z ich zabezpieczeniem i wykorzystywać je wyłącznie w dozwolony sposób oraz stosować się do przepisów prawa i regulacji wewnętrznych obowiązujących w tym zakresie. Każdy pracownik zobowiązany jest kierować się dyskrecją i poszanowaniem tajemnicy przedsiębiorstwa. .

Dbłość o ochronę danych osobowych znajduje wyraz w obowiązującej Spółce „Polityce Bezpieczeństwa Danych Osobowych Grupy Kapitałowej Instal Kraków S.A.” (dalej „Polityka Bezpieczeństwa”), uwzględniającej wymogi Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (RODO) oraz przyjętych w celu jej realizacji:

- „Instrukcji zarządzania systemami informatycznymi służącym do przetwarzania danych osobowych” (dalej zwana: „Instrukcją zarządzania”),
- „Regulaminie dla użytkownika systemu informatycznego” (dalej zwany: „Regulaminem dla użytkownika”).

W omawianym obszarze za istotne uznane zostało ryzyko naruszenia ochrony danych osobowych, to jest ryzyko naruszenia bezpieczeństwa, prowadzącego do przypadkowego lub niezgodnego z prawem zniszczenia, utraty, zmodyfikowania lub nieuprawnionego ujawnienia, bądź dostępu do przetwarzanych w Spółce danych osobowych, co skutkować może odpowiedzialnością określoną przepisami prawa, w szczególności ewentualnymi karami finansowymi nałożonymi przez organy powołane do ochrony danych osobowych.

Spółka zarządza przedmiotowym ryzykiem poprzez stosowanie i przestrzeganie procedur określonych w Polityce Bezpieczeństwa, Instrukcji zarządzania oraz Regulaminie dla użytkownika, funkcjonowanie przewidzianych w tych dokumentach, opisanych poniżej mechanizmów i działań.

Zasadniczym celem i zobowiązaniem określonym w Polityce Bezpieczeństwa jest przetwarzanie danych osobowych zgodnie z prawem (w szczególności zgodnie z RODO oraz ustawą o ochronie danych osobowych), w tym zapewnienie ich bezpieczeństwa, w szczególności poprzez:

- uniemożliwianie nieuprawnionego dostępu do danych osobowych;
- zapewnienie poufności, integralności oraz rozliczalności danych osobowych przetwarzanych w systemach informatycznych, poprzez zapobieganie ich utracie, względnie uszkodzeniu lub nieuprawnionej modyfikacji, między innymi wskutek awarii sprzętu, zasilania lub awarii systemu, oprogramowania, bądź też wprowadzenia do systemów programów komputerowych zakłócających sprawne ich funkcjonowanie;

- zapewnienie optymalnych warunków bezpieczeństwa danym osobowym i innym informacjom przetwarzanym poza systemem informatycznym, w formie „tradycyjnej”, w tym zapewnienie możliwości zrealizowania właściwych procedur pracy z dokumentacją papierową, jej przechowywaniem, przesyłaniem, archiwizowaniem i niszczeniem oraz w przypadkach nieautoryzowanego dostępu lub wystąpienia incydentu;
- szkolenie pracowników i zaangażowanie ich w stosowanie i przestrzeganie zasad Polityki Bezpieczeństwa.

Zgodnie z Polityką Bezpieczeństwa:

- przetwarzanie danych osobowych jest dopuszczalne wyłącznie wtedy, gdy jest zgodne z prawem;
- należy przetwarzać dane osobowe wyłącznie adekwatnie do celów, w jakich zostały zebrane;
- należy działać tak, aby zawsze zapewnić bezpieczeństwo danych osobowych;
- należy zapobiegać przetwarzaniu niezgodnemu z przepisami prawa oraz zdarzeniom potencjalnie powodującym ryzyko naruszenia ochrony danych osobowych oraz niezwłocznie podejmować działania naprawcze.

Spółka realizuje wymagane przepisami RODO obowiązki informacyjne wobec osób fizycznych, których dane gromadzi.

Polityka Bezpieczeństwa określa sposób przetwarzania danych osobowych oraz środki techniczne i organizacyjne zapewniające ich ochronę, w tym poufność, integralność i rozliczalność, takie jak:

- pseudonimizacja, anonimizacja;
- minimalizacja przetwarzania danych;
- stosowanie środków kontroli fizycznej;
- zobowiązanie osób upoważnionych do przetwarzania danych do zachowania poufności;
- programy antywirusowe i firewalle;
- uniemożliwienie dostępu do danych osób nieuprawnionych poprzez: szyfrowanie, hasłowanie, stosowanie indywidualnych identyfikatorów oraz innych środków kontroli logicznej procesu przetwarzania danych, podział uprawnień dotyczących IT;
- zapewnienie realizacji praw osób fizycznych, których dane dotyczą;
- audyty, kontrole, przeglądy, testy i ocena;
- szkolenia osób upoważnionych do przetwarzania danych (wstępne i okresowe);
- działania korygujące i zapobiegawcze.

W celu realizacji Polityki Bezpieczeństwa został powołany Inspektor Ochrony Danych (dalej „IOD”) oraz Administrator Systemu Informatycznego, którzy są odpowiedzialni za przestrzeganie zasad ochrony danych osobowych, w tym przetwarzanych w systemie informatycznym, prowadzenie dokumentacji, wdrażanie i nadzorowanie środków technicznych i organizacyjnych zapewniających ich ochronę oraz szkolenia dla pracowników zajmujących się przetwarzaniem danych. Spółka posiada wdrożony proces odpowiedniego szyfrowania urządzeń oraz system autoryzacji urządzeń służących do przetwarzania informacji w systemach informatycznych, zgodnie z którym:

- nowe urządzenia muszą posiadać odpowiednie dopuszczenie Zarządu Spółki, określające ich przeznaczenie i sposób użycia,
- Administrator Systemu Informatycznego, po otrzymaniu zakupionego sprzętu i jego sprawdzeniu, realizuje czynności związane z instalacją,
- Administrator Systemu Informatycznego jest wyłącznie uprawniony do instalowania programów komputerowych w urządzeniach Spółki;
- właściwa komórka Spółki ewidencjonuje zakupiony sprzęt, natomiast Administrator Systemu Informatycznego, równolegle wpisuje ten sprzęt do prowadzonych przez siebie rejestrów.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego i środowiskowego przechowywanych danych osobowych, Spółka określiła obszar przetwarzania danych oraz środki zastosowane w celu ochrony tego obszaru, jak również środki służące bezpośredniemu zabezpieczeniu danych osobowych. W zakresie danych w systemie informatycznym, sieć, w której są przetwarzane jest odpowiednio zabezpieczona. Dostęp ze stanowisk zlokalizowanych poza siedzibą Spółki jest realizowany za pomocą szyfrowanego łącza VPN. Każdy komputer jest wyposażony w odpowiedni system antywirusowy. Serwery na których przechowywane są dane osobowe posiadają należyte zabezpieczenie. Dokumentację tradycyjną (papierową) zawierającą dane osobowe przechowuje się w szafach lub

szufladach biurowych zamykanych na klucz, znajdujących się w zamykanych na klucz pomieszczeniach. Teren Spółki jest ogrodzony i chroniony. W celu zapewnienia fizycznego bezpieczeństwa danych osobowych przetwarzanych w Spółce, pracownicy obowiązani są do stosowania polityki „czystego biurka” – w zakresie danych przetwarzanych w formie papierowej oraz polityki „czystego ekranu” w zakresie danych osobowych przetwarzanych w sieci informatycznej. Każda osoba dopuszczana do przetwarzania danych osobowych przechodzi szkolenie z zakresu znajomości RODO oraz przepisów ustawy o ochronie danych osobowych. Nadto, do przetwarzania danych osobowych dopuszczone są wyłącznie osoby posiadające imienne upoważnienie. Upoważnienie obejmuje polecenie przetwarzania przez upoważnioną osobę danych osobowych wskazanych w treści upoważnienia.. Każda z osób dopuszczonych do przetwarzania danych składa pisemne oświadczenie o zachowaniu w tajemnicy przetwarzanych danych osobowych oraz informacji o stosowanych w Instal Kraków sposobach ich zabezpieczenia.

Osoba upoważniona może przetwarzać dane osobowe wyłącznie w zakresie określonym we wskazanym powyżej, imiennym upoważnieniu i tylko w celu wykonywania nałożonych na nią obowiązków. Rozwiązanie stosunku pracy (odwołanie z funkcji) powoduje wygaśnięcie upoważnienia do przetwarzania danych osobowych. Osoba upoważniona musi zachować w tajemnicy przetwarzane dane osobowe oraz przestrzegać procedur ich bezpiecznego przetwarzania. Przestrzeganie tajemnicy danych osobowych obowiązuje przez cały okres zatrudnienia w Spółce, a także po ustaniu stosunku pracy.

Zarządzanie bezpieczeństwem danych w sieciach informatycznych opiera się na Instrukcji zarządzania systemami informatycznymi, której celem jest zapewnianie bezpieczeństwa informacji (w tym danych osobowych) w sieciach i ochrona infrastruktury pomocniczej. Instrukcja zarządzania określa zabezpieczenia sieci, zasady konfiguracji serwerów i urządzeń sieciowych, poziomy dostępu do systemów informatycznych oraz zasady korzystania z Internetu. Zakres dostępu do danych przetwarzanych przez daną osobę w systemach informatycznych przypisany jest do niepowtarzalnego identyfikatora użytkownika (ID), niezbędnego do rozpoczęcia pracy w systemie. Dostęp do poszczególnych programów jest chroniony odpowiednim hasłem.

Administrator Systemu Informatycznego dokonuje właściwej konfiguracji mechanizmów uwierzytelnienia i kontroli dostępu oraz sprawuje systematyczny nadzór nad prawidłowym ich działaniem.

Użytkownik systemu informatycznego w Spółce zobowiązany jest do przestrzegania postanowień Regulaminu dla użytkownika, który określa zakres obowiązków i odpowiedzialności użytkowników systemów informatycznych wykorzystywanych do pracy i przetwarzania danych osobowych w Spółce, zawiera szczegółowe rozwiązania i procedury dotyczące rozpoczęcia, zawieszenia i zakończenia pracy z systemem informatycznym, opisuje zasady pracy na komputerze, zasady korzystania z systemów informatycznych oraz metody i środki uwierzytelniające, zasady korzystania z zasobów Internetu oraz poczty elektronicznej i zasady zgłaszania incydentów.

Zgodnie z Polityką Bezpieczeństwa pracownicy zobowiązani są do niezwłocznego zgłoszenia naruszeń (lub podejrzeń naruszeń) Inspektorowi Ochrony Danych lub Administratorowi Systemów Informatycznych, którzy ustalają, czy incydent rzeczywiście miał miejsce i podejmują odpowiednie działania, udzielają zaleceń oraz przygotowują stosowny raport, który jest przedstawiany Zarządowi Spółki. Niezwłocznie przeprowadzona analiza ryzyka naruszenia praw i wolności osób fizycznych stanowi podstawę podjęcia decyzji dotyczącej ewentualnego zgłoszenia naruszenia zgodnie z RODO do Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych oraz zawiadomienia podmiotu danych.

S.13.1 S.13.2 S.13.3

W raportowanym okresie w Spółce nie odnotowano jakichkolwiek zdarzeń polegających na wycieku lub nieuprawnionym wykorzystaniu danych osobowych klientów, czy też pracowników, przeciwko Spółce nie toczyło się jakiegokolwiek postępowanie administracyjne związane z naruszeniem przepisów prawa dotyczących ochrony danych osobowych (np. wszczęte przez PUODO) oraz nie nałożono na nią żadnych kar za niezgodność z prawem i regulacjami w kwestiach związanych z ochroną danych osobowych.

Oznakowanie produktów (S.14)

S.14

W ramach Zintegrowanego Systemu Zarządzania, w tym sytemu Zakładowej Kontroli Produkcji (ZKP), obowiązują w Spółce procedury dotyczące oznakowania i identyfikacji wyrobów.

Celem obowiązującej we wszystkich jednostkach procedury „Oznakowanie i identyfikowalność” (SQ 0801) jest zapewnienie, aby materiały, prefabrykaty i ich elementy, urządzenia oraz etapy prac montażowych były jednoznacznie oznakowane i identyfikowalne z zamówieniem/zleceniem, dokumentacją techniczną oraz wymogami dotyczącymi jakości. Powyższe zasady obowiązują w zakresie znakowania i identyfikacji podczas:

- zakupów towarów, prefabrykatów i urządzeń - zakupione towary poddawane są kontroli zgodności oznaczenia wyrobu z dokumentami dostawy (atesty, świadectwa jakości itp.),
- magazynowania i przechowywania towarów, prefabrykatów i urządzeń – w przypadku wyrobów hutniczych oryginalne oznakowanie przenoszone jest na rozcinany materiał, zgodnie z instrukcją „Znakowanie i identyfikacja materiałów hutniczych” (IQ 080101), materiały pomocnicze przechowywane są posegregowane pod względem rodzajowym i gatunkowym oraz znakuje zgodnie z instrukcją „Zasady magazynowania materiałów pomocniczych” (IQ 080104),
- wykonawstwa prefabrykatów:
  - wyroby gotowe (konstrukcje stalowe, urządzenia ciśnieniowe objęte regulacjami UE lub urządzenia objęte zakresem przepisów związanych z UDT) posiadają oznakowanie ustalone z klientem, a ponadto identyfikowane są poprzez dokumentację danego wyrobu, to jest Deklaracje Zgodności CE, Deklaracje Właściwości Użytkowych CE lub poświadczenie wykonania UDT, którym to dokumentom nadawany jest niepowtarzalny numer, a w których jednocześnie przywołany jest dany wyrób poprzez odniesienie do numeru projektu oraz określenie zastosowania;
  - identyfikacja materiałów zastosowanych do wykonania prefabrykatów zapewniana jest w dwojaki sposób, to jest przez przenoszenie trwałych znaków materiałowych na wszystkie elementy konstrukcji lub przez dokumentowanie rozcinanych materiałów w zestawieniu elementów do cięcia, zgodnie z procedurą „Sterowanie procesem wykonawstwa prefabrykatów” (SQ 0901), natomiast przy seryjnej lub masowej produkcji drobnych elementów, wykonane i sprawdzone wyroby umieszczane w pojemnikach oznakowanych opisanymi przywieszkami;
- pakowania i wysyłki - zgodnie z wymaganiami klienta, dokumentacją techniczną oraz wykazem elementów wysyłkowych;
- badań i kontroli końcowej - kontrola końcowa wykonawstwa wyrobów obejmuje także oględziny zewnętrzne w celu sprawdzenia oznakowania produktów, miejsca badań wyrobu są znakowane odpowiednim stemplem stalowym, jak również na schemacie badań, który stanowi załącznik do dokumentacji z tych czynności;
- prac montażowych i remontowych - poszczególne etapy realizacji prac montażowych są oznaczane na schemacie montażowym instalacji lub urządzeń. Identyfikacja przebiegu prac montażowych i remontów oraz zgodności robót z wymaganiami dokumentacji technicznej i dokumentów organizacji robót jest dokonywana na podstawie wpisów do Karty wykonawstwa robót montażowych.

Proces produkcji konstrukcji stalowych w Spółce odbywa się zgodnie z obowiązującym w ramach ZSZ Przewodnikiem ZKP „Opis systemu zakładowej kontroli produkcji ZKP (FPC) zgodny z normą PN-EN 1090-1:2009+A1:2012 w systemie zarządzania jakością wg normy EN ISO 9001”, którego jednym z celów jest zapewnienie możliwości pełnej identyfikacji oraz statusu wyrobu na wszystkich etapach jego wytwarzania. Elementy nośne i konstrukcje nośne ze stali, wprowadzane są do obrotu w oparciu o udokumentowaną Certyfikację Zakładowej Kontroli Produkcji ZKP (FPC), stanowiącą podstawę nadania wyrobom oznaczenia CE. Spółka, jako wytwórca, odpowiedzialna jest za umieszczenie znaku CE (symbol zgodny z dyrektywą 93/68/WE/Rozporządzeniem UE 305/2011). Symbol umieszczony jest na elemencie, jego etykiecie, opakowaniu lub w dokumentacji wysyłkowej. Aby można było finalnie oznaczyć produkt znakiem CE, przeprowadzany jest szereg działań kontrolnych potwierdzających spełnienie wymagań norm PN-EN 1090-1 oraz PN-EN 1090-2.

Podzlecenie procesów specjalnych jest możliwe, o ile dany podmiot spełnia wymagania normy PN-EN 1090-2+A1 2012 – „Wykonanie konstrukcji stalowych i aluminiowych Część 2: Wymagania techniczne dotyczące konstrukcji stalowych”. Przy podzleceniu prac spawalniczych dla nośnych elementów i konstrukcji dostawca usług powinien posiadać udokumentowaną certyfikację według PN-EN 1090-1 pomimo, że nie on wprowadza wyrób do obrotu.

Z niniejszym obszarem wiąże się ryzyko niezgodności związanych z niewłaściwym oznakowaniem produktów Spółki, w tym błędnych danych materiałowych na dokumentach CE (deklaracje) oraz ryzyko niezakwalifikowania wyrobu do grupy materiałów podlegających odnośnym Dyrektywom UE.

Spółka zarządza przedmiotowymi ryzykami w sposób opisany w niniejszej części Sprawozdania (S.14), a w szczególności zgodnie z opisanymi powyżej procedurami.

S.14.1 S.14.2 S.14.3

W okresie sprawozdawczym nie stwierdzono przypadków niezgodności związanych z niewłaściwym oznakowaniem produktu, nie wszczęto postępowań administracyjnych w tym zakresie przeciwko Spółce (np. przez UOKiK), jak również nie nałożono na Spółkę kar finansowych, związanych z niewłaściwym oznakowaniem produktu.

Pozostałe kwestie społeczne i rynkowe (S.15)

S.15

Spółka w swoich relacjach z kontrahentami stawia sobie za cel bycie wiarygodnym i uczciwym partnerem biznesowym i troszczy się o wizerunek podmiotu godnego zaufania i budzącego zadowolenie ze współpracy. W Polityce Zintegrowanego Systemu Zarządzania, Spółka przyjęła zobowiązanie nawiązania z podwykonawcami trwałych, partnerskich relacji handlowych. W swoich działaniach kieruje się przyjętą w Kodeksie Etyki zasadą prowadzenia negocjacji w dobrej wierze, nie wykorzystywania ewentualnej, dominującej pozycji oraz dotrzymywania zaciągniętych zobowiązań. Cele polityki Spółki w odniesieniu do relacji z dostawcami towarów/usług realizowane są poprzez stosowanie przejrzystych i uczciwych postanowień w zawieranych umowach oraz późniejsze, rzetelne regulowanie zobowiązań wobec kontrahentów. Poziom środków finansowych w Spółce utrzymywany jest na poziomie wystarczającym do realizacji wyżej opisanej polityki.

Rzetelne wywiązywanie się ze zobowiązań stanowi istotny aspekt w branży budowlanej, w szczególności z uwagi na konieczność nieprzerwanej realizacji procesu inwestycyjnego i wielość podmiotów w tym procesie uczestniczących. Brak płatności wiąże się z istotnym ryzykiem utraty zdolności wykonania przez danego dostawcę towarów/usług powierzonego zadania, a w konsekwencji nienależytym wykonaniem przez Spółkę zobowiązań wobec klienta i obciążeniem karami umownymi, a także, generującymi dodatkowe koszty, przestojami w pracach. Spółka zarządza przedmiotowym ryzykiem poprzez poniższe działania.

Dane dotyczące każdej umowy z dostawcą towarów/usług są rejestrowane i aktualizowane w dedykowanym, elektronicznym centralnym rejestrze przez wyznaczonych pracowników. Osoby odpowiedzialne za realizację płatności posiadają stały, nieograniczony dostęp do informacji o terminach płatności wynikających z danej umowy. Doręczone faktury podlegają rejestracji w systemie informatycznym, umożliwiającym monitoring stanu rozliczeń, w tym w szczególności generowanie informacji o etapie płatności i zbliżającym się terminie zapłaty.

S.15.1

Rzeczywisty okres rotacji zobowiązań określa termin regulowania zobowiązań przez Spółkę.

Tabela 38. Wskaźnik rotacji zobowiązań

Wskaźnik	Sposób wyliczenia wskaźnika	2017	2018
Szybkość spłaty zobowiązań (w dniach)	$\text{stan zobowiązań} \times 365 / \text{przychód netto ze sprzedaży produktów i towarów}$	161	63

S.15.2

Rzeczywisty okres rotacji należności określa termin regulowania na rzecz Spółki należności przez kontrahentów Spółki.

Tabela 39. Wskaźnik rotacji należności

Wskaźnik	Sposób wyliczenia wskaźnika	2017	2018
Szybkość obrotu należności (w dniach)	$\text{stan należności} \times 365 / \text{przychód netto ze sprzedaży produktów i towarów}$	98	71

S.15.3

Terminy płatności w umowach z dostawcami towarów/usług w segmencie usług budowlano-montażowych oraz produkcji przemysłowej są uzgadniane indywidualnie z danym kontrahentem, z uwzględnieniem postanowień umów zawartych przez Spółkę z klientem. Standardowy, przewidziany w umowach okres płatności zobowiązań wynosi 30 dni.

W segmencie działalności deweloperskiej terminy płatności są również indywidualnie negocjowane z poszczególnymi dostawcami towarów/usług. W umowach z generalnymi wykonawcami, standardowo przewidywany okres płatności wynosi 35 dni.

S.15.4

Około 98% (wartościowo) zobowiązań Spółki zapłaconych zostało w terminie lub z niewielkim (do 7 dni) opóźnieniem.

Zdarzające się opóźnienia wynikają przede wszystkim z opóźnionego dostarczenia dokumentów kontrahentów, stanowiących podstawę zapłaty oraz braków lub nieprawidłowości danych w tych dokumentach, skutkujących koniecznością nadania danej płatności statusu „wstrzymane do zapłaty”, do czasu odpowiedniej korekty.

Tabela 40. Terminowość spłaty zobowiązań

Terminowość	2017		2018	
	Udział (%) (wartościowo)	Udział (%) narastająco (wartościowo)	Udział (%) (wartościowo)	Udział (%) narastająco (wartościowo)
Płatności realizowane w terminie	81%	81%	84%	84%
Płatności realizowane do 7 dni po terminie	17%	98%	14%	98%
Płatności realizowane od 8 do 14 dni po terminie	1%	99%	1%	99%
Płatności realizowane powyżej 14 dni po terminie	1%	100%	1%	100%

S.15.5 S.15.6

W 2018 roku nie były przeciwko Spółce prowadzone przez UOKiK postępowania administracyjne. Nie zostały również na nią nałożone żadne kary związane z zachowaniami antykonkurencyjnymi i antyrynkowymi.

Podpisy Członków Zarządu

Piotr Juszczak	Prezes Zarządu	
Małgorzata Kozioł	Członek Zarządu	
Rafał Markiewicz	Członek Zarządu	
Rafał Rajtar	Członek Zarządu	

